

XVI

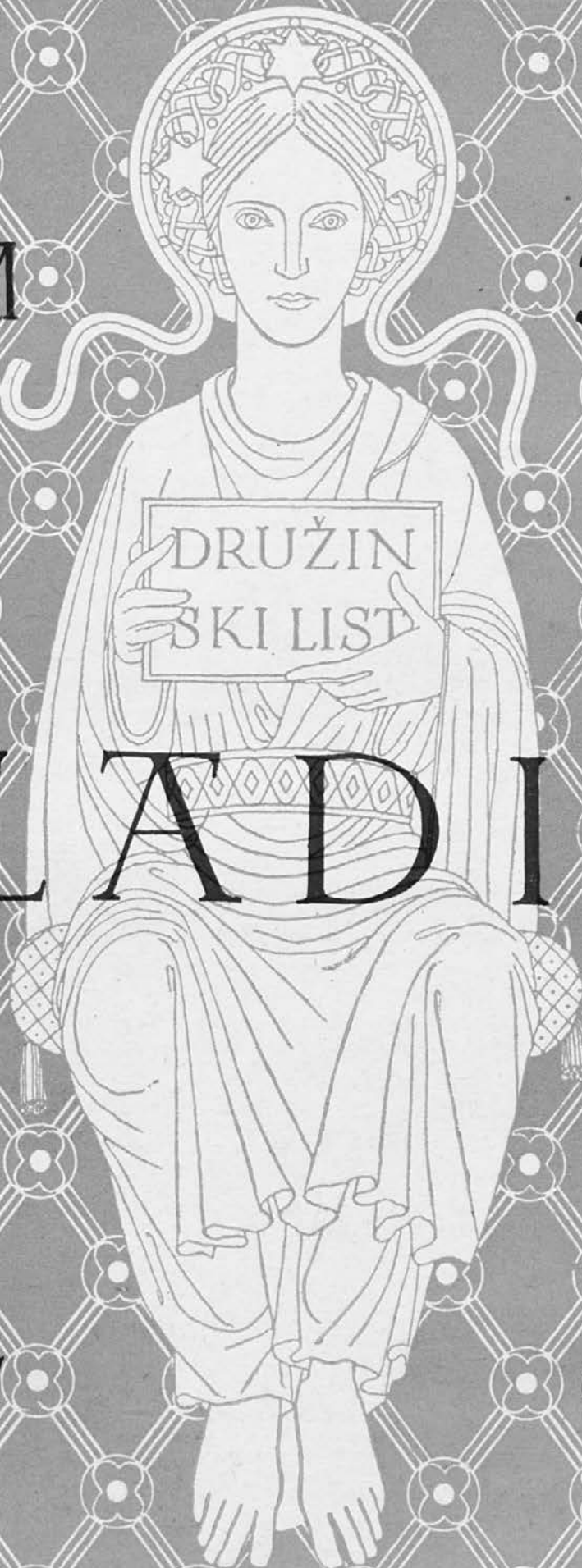
36

DRUŽIN
SKI LIST

M LAD I KA

ŠT

9

V S E B I N A S E P T E M B R S K E Š T E V I L K E

LEPA POLJANA Dobravski bogovi (Venceslav Winkler) // Svinjska pravda (Mara Husova) Povratak pod Kras (Stanko Vuk) // Razvajena veverica (Sonja Sever) // Na gluhi straži (Bogdan Kazak) // Iz nižav in težav (Ivan Zorec) // Izpoved mladega zločinca (Vojko Jagodič) ★ PESMI Doma (Leopold Stanek) // Luč na hribu (Vinko Beličič) ★ PISANA TRATA Človek v gorah (Ivan Bučer) Slovanski vestnik // Nove knjige // Naše slike // Svitoslav M. Peruzzi ★ DOM IN DRUŽINA Godujemo! (Joža Likovič) // Beg z dežele (Krista Hafner) // O nekaterih važnih opraviilih pri pranju (Š. H.) // Kuharica (M. R.) ★ ZABAVA IN ŠALA Čarodejeva delavnica // Anekdote // Uganke in mreže ★ SLIKE Franc Kurz pl. Goldenstein: Škocijanska jama // Josip Tominc: Gospa s kamelijo // Pavel Fr. Künl: Speča deklica // Janez Šubic: Dekle na balkonu; Pismo // Jurij Šubic: Dama // Ivan Franke: Glava dečka // Božidar Jakac: Iz okolice Vrlike v dalmatinskem Zágorju // Svitoslav M. Peruzzi: Spominska kolajna; Portret prijatelja; Karikatura iz 1935; Lastna karikatura // Fotografije: Pesem krampov in lopat (Fr. Krašovec); portret Svitosl. M. Peruzzi

KROJNA POLA Nekaj pripomb o ročnem delu; Nagla jeza pri otroku; Nega las; Kako je treba jesti; Nekaj o kislem mleku; O jajcih; Zelišča tudi pozimi; Čistila; Drobní nasveti

S L O V S T V E N I P R I P O M O Č K I Z A D I J A K E

Dr. A. Žigon: France Prešeren. Slovstvene knjižnice 1. zvezek, stane broširan 18 din (za neude 24 din), vezan 24 din (za neude 32 din). **Prešernova čitanka.** Slovstvene knjižnice 2. zvezek, broširan 18 din (za neude 24 din), vezan 24 din (za neude 32 din). V prvi knjigi je opisan Prešeren kot poet in umetnik, druga knjiga, Prešernova čitanka, vsebuje njegove pesnitve. Pridan je knjigi kronološki pregled prvih tiskov ter glavnih ugotovljenih podatkov o razvoju in potéh prvotnega dela. Oba dela skupaj vezana 42 din (za neude 56 din). ★ **Dr. Avgust Pirjevec: Slovenski možje.** To je nekak žepni biografski leksikon. Nad 80 slovenskih velikih mož je opisal pisatelj v tej knjigi. Dijaku, ki ponavlja literarno zgodovino, pa tudi izobražencu, ki bi si rad osvežil spomin na naše vrle može, bo ta knjiga res dobrodošla. Knjigo krasi 76 lesorezov. Broširan izvod stane 30 din (za neude 40 din), vezan 39 din (za neude 52 din). ★ **Tomo Zupan: Kako Lenka Prešernova svojega brata, pesnika, popisuje.** Ni to opis Prešerna pesnika, ampak jasen lik Prešerna človeka. Tiskan je točno tako, kakor je narokovala Prešernova Lenka pisatelju. Broširana knjiga 12 din (za neude 16 din), vez. 18 din (za neude 24 din). Zakladnica naše mitologije in našega narodopisja so brezdvomno **dr. J. Keleminove: Bajke in pripovedke.** Ves zbor naših bajk in pripovedk, ki so bile do sedaj razmetane vsepovsod, je strokovnjak zbral, uredil, razdelil in pojasnil. Broširana knjiga stane 36 din (za neude 48 din), vezana pa 48 din (za neude 64 din). **Knjige dobite v Mohorjevi knjigarni v Celju, Prešernova ulica 17, ali v njeni podružnici v Ljubljani, Miklošičeva cesta 19 (palača Vzajemne zavarovalnice pri glavnem kolodvoru), naročite jih pa tudi lahko po pošti pri Družbi sv. Mohorja v Celju.**

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ NAROČNINA za Mladiko je letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42.—) in četrletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40 ★ ČEKOVNI RAČUN imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakikrat le zadnja številka ★ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, telefon 31-91 ★ UGANKARSKO GRADIVO sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ IZDAJA Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna, registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

Venceslav Winkler

DOBRAVSKI BOGOVI

19.

Vreme se je obrnilo, sneg je začel kopneti in ceste so bile polne blata in vode. Končno je dobil Toneje sporočilo, da je vagon pripravljen. Ves vesel je stopil k Žagarju.

»Tako jutri začnemo, ne?«

Žagar je pogledal po vremenu in prikimal.

»Pošlji nekoga k ljudem, naj se pripravijo.

Kdaj misliš, da bi bil najboljši čas?«

Blaž je računal:

»Takole do enajste bo cesta zamrzla. Naj bodo na Dobravi nekaj pred osmo, da bomo šli skupaj.«

»Dobro, bom že prišel tudi jaz o pravem času.«

Še tisti večer je šel Jože k nekaterim sosedom, tudi v Topol in v Podgoro je stopil. V Podgoro nazadnje, da se je lahko ustavil pri Lenki. Res je prišel pozno domov.

»Zdaj bomo videli, kako bo šlo,« je vzdihnil oče, preden so šli spat.

Drugo jutro so kmalu po sedmih začeli prihajati vozniki. Prvi so bili Podgorci.

»Bali smo se zaradi poti,« so rekli. »No, pa ni bilo tako hudo. Če le v dolini prezgodaj ne kopni.«

Andrejc z Dobrave jih je potolažil, da ne. Skoraj nič ni razločka. Ni še prave toplote.

Potem so prišli iz Topola. Tudi stari Gornik je bil z njimi.

»Moram pogledati,« je dejal. »Danes bomo prvič nastopili. Konji so močni, bodo lahko še mene potegnili.«

Malo pred osmo je stalo pred Tonejcem devet zvrhano naloženih voz. Konji so tolkli po zamrzlih tleh, da so se kresale iskre, vozniki so pokali z biči. Žagar je hodil od voza do voza, opominjal, naj pazijo med potjo, in gledal na uro. Najbolj se je ustavljal pri svojem vozu, ki ga je vodil Štefan. Fant je puščal konje in zmeraj bolj lezel proti Tonejčevi hiši, kjer je stala na pragu Marička. Voščil ji je dobro jutro; tistega, kar bi bilo najlepše, ji pa ni mogel povedati, preveč je bilo ljudi na cesti. Saj so prišli skoraj vsi Dobravci iz hiš. Od začetka se jim je zdelo vse nekaj čisto vsakdanjega, tako nekako, kot kadar je vozil Potokar, ko so bili še boljši časi. Potem so se približali, videli so žareče oči pri nekaterih možeh, počasi se jim je jasnilo, da je to prav za prav delo vseh.

»Kako bomo prodali?« se je približal Peter Hribar.

»Kaj pa imaš ti zraven?« se je obregnil Luka Bertoncelj, ki je tudi prišel oprezovat.

»Saj je tudi pri zadruzi,« je pojasnil Žagar. »Vsakogar izmed nas to lahko skrbi.«

Potem so oživali še drugi. Hodili so od voza do voza, tipali po vrečah, ugibali, kje je bolje naloženo, in se radovali nad konji.

»Konje so pa skoraj iz vse fare pobrali,« je dejal Bertoncelj.

»Nak, Potokarjevi so ostali doma,« se je obrnil nekdo.

Končno je prišel še gospod župnik. S hitrimi koraki je obšel vse voze, se začudil, da se je tudi stari Gornik odpravil na pot, in pogladil tu in tam prhajoče konje. Ko sta zlezla še Toneje in Žagar na voze, se je nasmehnil in dejal:

»No, pa poženite v božjem imenu!«

»Hi!« je zaklical prvi voznik. Nekateri so zavriskali, da je ostro odmevalo v jutranjem zraku. Biči so zapokali, vozovi zaškripali in bilo je, kakor da se peljejo na ženitovanje. Žagar, Toneje in stari Gornik so zamahnili v pozdrav, ljudje so odgovorili: »Srečno pot!«

Župnik je stopal za zadnjim vozom prav do konca vasi. Tam je gledal za njimi, kako so izginjali na nerodni cesti proti hribom. Nekaj svežega je dahnilo vanj, blede lice mu je zardelo. Mrmraje je računal:

»V poldrugi uri bodo že tam. Če bodo hiteli, bodo kmalu čez poldne končali. Takole pod mrakom se vrnejo.«

Zazdelo se mu je, da se je pomladil. Dobrava mu je bila nekako praznična, ogovarjal je ljudi in jim razkladal, kako bo odslej drugače.

Tudi Hrastar je gledal izza hleva, kako so se odpravljali. Rahel smehljaj mu je plal na obrazu; ko je videl, da je prišel še župnik, se je zmračil:

»Prav vse so zbobnali skupaj,« je zamrmral. »To jim mora plenjati, pa še kako.«

Nejevoljen ni hotel čakati do konca, umaknil se je v hišo.

»Kako jim bodo le tisti delavci plačali?« se je jezil.

»Kakšni delavci?« je vprašal France.

»I, saj bodo poslali krompir neki delavski za drugi. No, ko jih bodo prevarili, bodo že odnehali. Ne poznajo ljudi!«

France je skomizgnil z rameni. Mislil je tisti trenutek na nekaj čisto drugega. Koliko ljudi se je zbralo na cesti! To nekaj pomeni. Nazadnje tudi zadruga ne bo kar tako...

V mraku so se vozniki vrnili. Vriskaje so vozili skozi vas in pokali z biči. Pred Tonejčevo hišo so se ustavili in Blaž je zlezal z voza.

»Srečno!« je zaklical vozniku.

»Kako je bilo?« mu je prišel naproti Jože.

»Dobro,« je bil zadovoljen Blaž. »Eden nas je hotel prevariti. Pomisli, repo je mešal s krompirjem.«

»Kdo?« se je začudil fant.

»Ne povem,« je kimal oče. »Nikomur nisem povedal, molče sem mu jo zmetal v vrečo. Bilo mu je nerodno, rekel je, da so drugi nakladali, ne on.«

»S takimi ljudmi!« se je upiral Jože.

»Samo eden je bil in še ta ne bo nikdar več. In drugi tudi ne, ko jim bom razložil.«

Toda Jože se ni dal potolažiti. Le kaj mu pride na misel, da gre sleparit! Taki ljudje!

Potem so čakali, kdaj bo prišel denar.

»Čez tri dni!« je razkladal Tonejc vsakemu posebej.

Trije dnevi so minili, Tonejc je šel vprašat na pošto, denarja še ni bilo. Doma so ga čakali možje.

»Ne vem, kaj je to,« je majal z glavo. »Saj mi je njihov zastopnik čisto natančno rekel, da čez tri dni.«

»Mogoče bo jutri,« so rekli ljudje, »kaka malenkost je prišla vmes.«

Ko je pa Hrastar zvedel, da še ni denarja, si je pomencal roke.

»Zdaj bodo videli, koliko je zaupati zadrugam. Zadruga oslepari zadrugo. Boste še čakali na denar, ljudje božji!«

In brž se je napotil v vas.

»Boš dal za vino, ko si dobil denar,« je klical Andrejca.

Kmet ga je pogledal postrani in zamolklo razložil, da ga še ni dobil, jutri ga bo pa prav gotovo. Dan gor ali dol, nič zato!

»Nikoli ga ne boš dobil, da veš,« mu je zatrjeval Miha. »Le meni verjemi. Ti ne poznaš ljudi.«

»Bo že kako,« se je umikal Andrejc. Vendar ga je bolelo, kar je slišal, in je šel potožiti sosedu Hribarju.

»Baba si, ki ga poslušáš!« je vzrožil Peter. »Vidiš, da ne more videti zadruga. Če bo kamenček našel, nam bo poskusil z njim zapreti pot. Denar bo pa že prišel.«

Prišel je šele čez teden dni. Delavska zadruga, ki so ji poslali krompir, je obenem prosila, naj ji oprostijo, stiska je, komaj so spravili toliko skupaj. Tonejc je prebral možem pismo, vsakemu posebej ga je prebral in vsak je rekel:

»No, kaj hočemo, reveži so kakor mi. Krompir so pa le dobili, mi pa denar.«

Pređen so dobili denar, so zmeraj mislili, kako ga bodo šli nalašč kazat Hrastarju. Zdaj so ga pa mirno spravili in odšli, kakor bi ne bilo na svetu ne Hrastarja ne Potokarja.

Hrastar je pogledoval okoli doma, brskal po dvorišču, stopil mimogrede v hlev in se nato ustavil na vrtu. Kakor bi hotel šteti oblake, je strmel vanje; vihrali so s čudno naglico na vse strani, sonce jih je potiskalo z blede svetlobo nekam nad hribe. Sem in tja je že rjavela zemlja izpod snega, a vse je bilo čudno poležano, da se je mož zbudil iz misli in vzdihnil.

»Tako bo in nič drugače!« je odločil.

Popravlil je mlade jablane ob poti, pogledal še enkrat po nebu pa se napotil k Potokarju.

»Kako bo? Začeli so dobro. Sedem jurjev naenkrat.«

Spogledala sta se.

»Te oči zmeraj lažejo!« je pomislil Potokar.

»Ta človek je nevaren!« je obšlo Hrastarja.

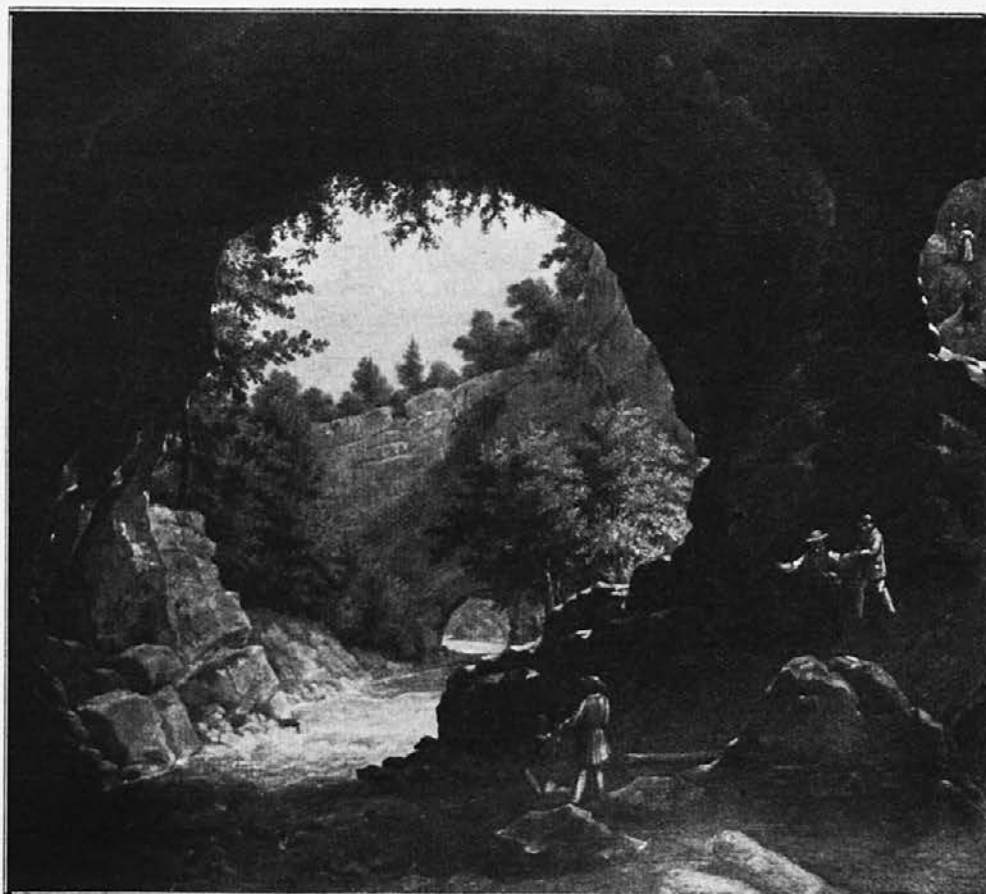
Drug drugemu nista verjela. Ogenj v njunih očeh ni hotel ugasniti, oba sta hotela vzdržati. Prav do dna sta si hotela pogledati.

»Kaj bo zdaj?«

Potokar se je smehljaj kot otrok. Zdelo se mu je, da je dobro pretehtal vse sanje in mu nobena stvar ne more biti več nova.

»Kerin bi bil rad zmeraj prvi, seveda!«

»Tepca, da sva ga rinila naprej!« se je tolkel Hrastar. »Zdaj je čas. Bog ve, kako misli delati

Franc Kurz pl. Goldenstein: Škocijanska jama. (Foto Narodna galerija, Ljubljana.)

v posojilnici. Že takrat, ko smo prijeli Tonejca, je bil od sile neroden. Če se prav premisli, ne more biti več načelnik. Seveda ne.«

Potokar se je zbudil in zagorel. Za trenutek se je vžgalo v njem nekaj novega. Tista stara misel o dobravskem bogastvu se je spet oglasila. Trije so na vasi, za enega je prostora. Kateri bo tisti? Nenadoma se mu je zazdelo, da mu more Kerin škodovati, zagledal je pred seboj njegove porogljive oči in v trenutku sklenil, da se ga mora varovati.

Hrastar ni vedel, kako bi prav za prav povedal, kar misli. To se razume, da se mora Kerin umakniti. Uprl se je, po svoje je začel.

Potokar je stal pri oknu in molčal.

Zunaj je bučal jug, šipe so šklepetale, drevje se je upogibalo. Kerinova hiša ob cesti se je bleščala, kakor da se smeje vsemu svetu. Potokar je nehote zamežal, svetloba ga je bodla, bodla. Čas se je nagibal proti večeru.

»Torej, kako bo?«

Ni se mogel več izogniti odgovoru.

»Dolžan si!« so govorile Hrastarjeve oči.

»Plačaj! Ali naj poginemo zaradi tebe?«

»Kričiš!« je odgovarjal Potokarjev obraz.

»Kako je s teboj? Pokaži se, pokaži!«

»Kerina ven!« je izdaval Hrastar. Bil je bled in tresel se je.

Potokar je skomizgnil.

»Načelnik je.«

»Kakor hočeš,« je prežal trgovec, »zdaj je še dobro, toda Bog ve, kako bo jutri.«

»Jutri, jutri!« je blodil Potokar zamišljen skozi okno. Tam daleč za gozdovi so se vzdigovali oblaki, sonce jih ni moglo pregnati, snegovi so kopneli, bregovi so rasli čez beline. Novo zdravje se bo nalilo v kri, več poguma in moči, roke bodo delale kakor že dolgo ne. Vsaka pomlad prinese kaj dobrega s seboj...

»To je prav preprost račun...« je razkladal Hrastar. »Čemu bi drug drugemu lagala, saj se pozna do dna. Kerin se je zmotil, brez naju ne gredó ceste v pravo stran. Če se ti kamen privali na pot, ga brcneš v kraj. Torej?«

Potokar je videl, da sta ostala samo še dva. Nekam strah ga je bilo. Zdaj se bo treba boriti, Kerin je daleč proč.

»Torej?«

»Bom videl. Čemu bi za prazen nič šli proti človeku. Danes enemu, jutri drugemu. Zadruga pa — kupčije je konec. V to sem se že vdal,« je pravil tiho, skoraj smehljal se je.

»Pa ne!« se je ujezil Hrastar.

Drugo jutro se je Potokar ugriznil v ustnice.

Prinesli so mu novico. Snoči je imela posojilnica sejo. Debelo uro so kričali in se zaletavali v župana, nazadnje pa je Kerin vrgel papirje na mizo, rekel, da odstopi, in odšel. Začudili so se navidezno in obstali. No, potem so postavili začasno Hrastarja za načelnika. Začasno, so rekli, ko pride ura, se bo že uredilo.

Prvo, kar je Hrastar privlekel na dan, so bili Potokarjevi dolgovi.

»Obresti je treba plačevati v redu,« je dejal ostro. »Godile so se velike napake. Tako visoke vsote!«

Spogledali so se, nato so poslali Potokarju pismo. Po šest od sto za pet let. Sto petdeset tisoč.

Andrej je stisnil ustnice in prebledel.

»Prav!« je rekel in nič drugega.

20.

Dan je rasel v večer, večer se je nagnil v noč, pri fari je že davno odbilo deseto, Andrej Potokar pa je še vedno hodil po sobi. Močna luč ga je dražila, privil jo je, kot bi pričakal, da mu bo polmrak prinesel novih misli. Za mizo je sedela gospa Milena. Bleda in utrujena je strmela v moža. Nikdar še ni preživljala tako težkih ur. Vsa lepota prihajajoče pomladi je ugasnila, odmaknila se nekam daleč. Od nekod iz nepoznanega sveta je zrasla nova skrb, ni je mogla tajiti, zajela ji je dušo in kovala z enakomernimi vprašanji: kako bo jutri?

Andrej je molčal. Da se vse podira, o tem ni več premišljeval, tudi o tem ne, kdo je kriv. Omahaoval je le med dvema vabama: ali naj pusti vse skupaj in se umakne kam daleč v mesto, ali naj se bori do konca in ostane. Zdaj pa zdaj je butnil ob okna val južnega vetra. Ob takih prilikah se je zganil in stisnil pesti. Seveda, tista vsakdanjost bi prenehala, čez noč bi bil na novih cestah in ne bi smel odnehati.

»Torej kaj?« je obstal pred ženo.

Vzdramila se je in zašepetala:

»Kar hočeš! Doslej nisem vedela za nič, napravi še zdaj po svoje.«

Andrej je zaprl oči in vzdihnil. Ni vedela! Saj bi morala vedeti, da življenje samo od sebe ne gre naprej. In po svoje! Seveda, ko ji bo vsega zadosti, se bo mirno umaknila.

»Pa čeprav!« se je togotno dvignil. »Pa čeprav!«

Na steni je visela očetova podoba. Resne oči so prosile in ukazovale obenem.

»Prav, prav!« je ponavljal ledeno.

Potem se je spet ustavil pred Mileno.

»Do konca pojde. Številke sem ti razložil. Kar mi bo ostalo, ne bom nosil v mesto. Do grla sem gasit. Glej, Boštjanov grunt je tudi naprodaj. Preselil se bom, na Dobravi pa ostanem.«

Milena je osupnila. Bledo obličje ji je zagorelo, vztrepetala je, ni vedela, ali bi se zasmejala ali zaječala.

»Ti — pa kmet?« je izjecljala.

»Ti je nerodno?« se je nasmehnil Andrej. »Čemu? Ali naj grem v mesto? Ti bi seveda želela. Tu imam zemljo. Ta ostane, naj bodo dnevi taki ali taki. Vsako leto sem izoral nekaj njiv, odslej bom pač sam vse. Ne dela ne žuljev me ni sram.«

Položil je dlani na mizo in jo zasmehljivo gledal. Tisti trenutek se mu je zdela revna in slabotna kot še nikoli. Sama ob sebi ga je obšla misel, da bi take drobne stvarce ne bil smel jemati na Potokarjevino. Zemlja in on in sploh vse stvari so potrebovale zdravja in krepke roke.

»Zdaj je prepozno,« se je opravičil.

Žena ga je gledala molče in z začudenjem. Odkod taka izprememba? Pri vseh skrbeh jo je vendarle tolažila prikrita misel, da bosta odšla nekam drugam, da bi ji ne bilo treba gledati vsak dan v Hrastarjeve žgoče oči in ne poslušati Kerinovih govoric.

»Tudi mene bi moral upoštevati,« je dejala čez čas. »Ali so bila vsa ta leta na Dobravi izgubljena?«

»Saj ti je vseeno!« se je uprl Andrej. »S tistim, kar nama bo ostalo, ne moreva igrati gospode. Treba se bo pač privaditi. Misliš, da sem jaz kar tako napravil križ čez preteklost? In že takrat, ko se še ni bilo bati. Ali naj grem zdaj k Hrastarju in ga prosim milosti? Ne rečem, da ne bi nič dosegel, tudi drugi bi me podprli, toda čemu? Naj ležim in čakam smrti kot jetičen bolnik? Vseeno je, danes ali jutri. In čim prej, tem bolje. Misliš na kake velike spremembe? Ne bo jih. Če bo kdaj kaj, bodo take, da me bodo še podrle. Saj vidiš, da ni dobro, rasti dandanes previsoko.«

Pustil je Mileno in stopil v temo k oknu. Odgrnil je zaveso in pogledal na cesto. Razložil je drevje, razložil hiše in nič drugega. Steklo je zamolklo zvenelo, ko je butal veter vanj.

»Previsoka je ta hiša, zato jo dosežejo in razmajejo vsi vetrovi,« si je rekel kot v potrdilo tistega, kar je razložil Mileni.

Pogledal je po njej.

Vstala je in se oprla na mizo.

»Torej si se odločil proti meni?« je rekla s tresočim se glasom.

»Proti nikomur! Zase! Za življenje!«

»In če meni ni do takega življenja?«

»Prav za prav si vezana. A če ti ni do njega — prosta ti pot. Zavore ne potrebujem.«

»Podiš me?« je dahnila.

»Nikakor ne. Čemu iščeš izgovorov? Če hočeš delati, lahko ostaneš.«

»Vse mi je jasno. Kmetica!« je povedala počasi.

Andrej je ni več poslušal. Kot da je njena nejevolja brez vrednosti, je privlekel iz omare šop papirjev in se zamislil vanje. Nič več ni bilo strahu v njem, zdelo se mu je, kakor da je vse že zdavnaj dognano, da drugače biti ne more. Kaj bo prodal, kako bo prodal, to ga je zdaj skrbelo. Milena se bo že potolažila. In če se ne bo?

Naprej ni razmišljal.

Stenska ura je odbila enajsto in dvanajsto, a nihče se ni zganil. Vsak v svojem kotu sta ždela in molčala. Pred možem so plesale številke, Milena je pa prisluškovala vetru in s stisnjenimi ustnicami strmela v temo. Prišla je ura, ki jo je že dolgo slutila. Niso bile prazne besede, ki jih je ujela sem in tja. Kam zdaj?

Oči so se ji omehčale, solze so ji silile na dan, a jih je zadrževala. Na koga bi se jezila? Andrej je rekel, da temu ni bilo pomoči.

»Kako, kako?« jo je pretresalo ves čas in ji palilo kri.

Vroč čelo je pritiskala na mizo, krčevito lomila prste, stiskala ustnice in molčala.

Ni se mogla odločiti. (V drugo naprej.)

Mara Husova

SVINJSKA PRAVDA

V inventarju vojne bolnice so že od leta tisoč devet sto in devetnajstega imeli zapisane tri prašiče. Vknjiženi so bili na spisku pomij. In to vse do leta devet sto tridesetega, ko sta se spet menjala upravnika bolnice.

Gospod upravnik dr. Ribič je izročal službene dolžnosti z vsem živim in mrtvim, premičnim in nepremičnim inventarjem gospodu dr. Kamilici, novemu upravniku.

»Gospod kolega, tu je spisec mrtvih reči.«

»Naštevajte, prosim, gospod kolega!«

»Sto železnih postelj. Ali naj jih štejemo?«

»Narednik naj jih prešteje!«

»Sto nagačenih slamnic in dvajset praznih.«

Potem je prišlo na vrsto perilo in pohištvo.

»Pojdiva gledat!«

»Ni treba, gospod kolega, bom kar po spisku sprejel.«

»Hvala za zaupanje,« se je zahvalil stari upravnik. Na vrsto je prišlo zdravniško orodje. Stari zdravnik je bral in novi le prikimoval, v znak, da je sprejeto. Vse je šlo gladko od rok do nekega trikrat podčrtanega mesta v dolgem spisku.

»Trije prašiči,« je našteval dalje stari gospod.

»Kaj pravite?«

»Trije prašiči, gospod kolega.«

»Kaj pa prašiči delajo med zdravniškim orodjem?« se je zavzel novi gospod upravnik.

»Ne vem, jaz sem jih prejel od svojega prednika. Nekdo jih je napačno vknjižil med zdravniško orodje.«

»Ali to je neumestna šala!«

Stari zdravnik je le zmignil z rameni.

»Povejte vendar, ali so tisti prašiči še živi?«

»Najbrž so; kajti vsako leto, ko se pregleduje inventar, so bili tu.«

»Tu? Kje vendar?«

»V svinjaku, gospod kolega!«

»Kaj jih niste zbrisali iz teh spislov in jih prevedli v druge?« je sitnaril novi zdravnik.

»Veste kaj,« se je otrese stari gospod, »moji predniki, častitljive stare korenine, se niso dosti zmenili za prašiče in so jih pustili pri miru, kakor so jih našli. Jaz sem prednike samo posnel. Pa bom poklical poročnika Glodavca, on je naš gospodarstvenik. Ta bo vedel, če so vsi prašiči na svojem mestu.«

Poročnik Glodavec je prisopihal v pisarno. Bil je težak petdesetletni mož in star fant. Za časa vojske so ga skrivnostne zasluge povzdignile iz navadnega vojaka v častniški položaj. Pravili so, da je imel neprecenljive zmožnosti, najti kaj za

Svitoslav M. Peruzzi: Spominska kolajna.

Josip Tominc: Gospa s kamelijo. (Foto Narodna galerija.)

v kotel in na raženj tudi v najobupnejših trenutkih. Kuhar je bil. Njegov vod ni preveč zatezal svojih pasov. Ko so se pri drugih četah zalivali s črno brozgo, je kuhar Aleš Glodavec obračal raženj s pujskom v veliko pohujšanje vseh drugih vodov, tako daleč, kakor je segel vonj slastne pečenke.

Na lov je hodil Aleš zmerom sam in le ponoči. Bilo mu je vseeno, odkod je dobil plen. Na takih pohodih je počel nepopisna junaštva. Nekoč je s svojega nočnega lova prignal junca z žigom sovražne armade. Nikdar se ni zvedelo, kakšen čudež ga je rešil smrti, kajti kuhar Aleš ni rad pripovedoval, kaj in kako. »Glavno, da sem sit in da ste siti!« je bilo njegovo načelo. Vrnil se je tedaj s prestreljeno kapo in od krogel osmojeno kožo, a ves žareč od sreče, in poganjal pred seboj ranjeno živinče.

Ko ga je v sivem jutru zagledal pred seboj njegov poročnik, je zazijal od začudenja.

»Glodavec, za božjo voljo! Kaj si bil spet onstran?«

»Odpustite, gospod poročnik; saj nisem šel čez mejo. Oni so namreč v tistemle gozdiču na strani.«

»Kaj praviš?« se je zavzel poročnik.

»Tam sem jih srečal.«

»Strela božja! Pa to je zlatá vredna novica. Začudeno je bolšchal vanj nedolžni Aleš.

»Slišiš, ali lahko prisežeš na to, kar si rekel?«

»Hm, junec je priča.«

»Molči, štor in poleno! Kakšen junec!? Polkovniku ne smeš povedati, da si šel po junca.«

»Polkovniku?« se je ustrašil kuhar.

»Da, njemu! Rekla mu bova, da si bil na prednji straži. Razumeš?«

Kuhar Aleš je še bolj zazijal. Še nikdar niso zahtevali, da jim pove, kam hodi na lov in kaj vse tam doživlja, čeprav so vedeli, da hodi, zakaj imeli so od tega preveč koristi. Med njegovimi višjimi je vladal tajen sporazum.

»Torej, obleci se, k poveljniku greva in zapomni si, da si bil nocoj na straži!« je zabijal v glavo kuharju njegov poročnik ter si hitro nekaj zapisoval.

»Pa so te napadli... Vidiš, še zdaj smrdiš po smodniku in ves opraskan si, ranjen in si jim komaj ušel. Razumeš?«

»Če tako ukažete; saj so me res opazili, toda takrat sva bila jaz in on že daleč.«

»Kdo on?«

»Junec vendar!«

»Kolikokrat naj ti povem, da to ni bil junec, ampak tvoj tovariš Janez Lemež!«

»Janez Lemež? Kako da malovredno junè dobi Janezovo ime?« se je križal Aleš.

»Ne zijaj! Sicer te ubijem!« je rjovel in obupaval nad svojim trdim učencem poročnik. »Bom pa jaz govoril, ko ti ne znaš!« je sklenil poročnik in sta šla.

Na dolgo in široko je opisoval poročnik nočno junaštvo svoje prednje straže. Nazadnje je poveljnik ganjen stisnil veliko kuharjevo roko in obljubil, da ne bo pozabil njegovega junaštva.

»Si videl?« se je zmagoslavno ozrl v Aleša njegov poročnik.

»Dobro sva opravila, gospod poročnik. Po pravici rečeno, bal sem se, za naju oba in še bolj za junca.«

Tisti dan je bil za kuharja in njegovo četo strašen in slaven dan. Za dober mesec potem pa so prišla odlikovanja in pohvale. Kuhar Aleš Glodavec je postal častnik!

Kmalu za tistimi velikimi dogodki je bilo vojske konec. Aleš Glodavec se ni vedel kam vrniti. Pa je ostal v armadi in dodelili so ga bolniški četi pri majhni garnizijski bolnici. Izročena mu je bila skrb za gospodarstvo. Z leti se je izvežbal za dobrega gospodarstvenika in da ni prišla vmes nesreča, ki preganja vse ljudi od rojstva

do smrti, bi Aleš Glodavec mirno in srečno tako živel do visoke starosti.

Pa je udarilo ko strela z jasnega. »Poročnik Glodavec, ali so praseta nared?«

»Saj veste, Aleš, tisti trije državni prašiči!« Tako sta vpraševala oba upravnika hkrati.

»Pokorno javljam, so!«

»Pojdimo v hlev!« je hotel kar iz pisarne novi upravnik, sitnost pädárska!

»Gospod upravnik, počakajte, da hlev očistim in gnoj skidam,« je proseče zagodel bas nekdanjega kuharja. Debele kaplje znoja so mu orosile nizko čelo.

»Nič ne dé, gospod poročnik. Le pogledali bomo, kakšni so in če so vsi na mestu.«

Poročnik je razširil roke, kakor bi hotel z njimi zadržati nesrečo, ki je bila že tu. Gospoda upravnika z narednikom in pisarjem so se kar zadržili mimo njega.

S težkimi koraki je stopal za njimi poročnik Aleš. Hlevna vrata so se odprla in topel, vlažen sopuh je udaril pod gosposke nosove.

V mračnem hlevu so krulile štiri debele svinje ter se prerivale pred koritom.

»Štiri so,« so ugotovili prisotni.

»Štiri!« je zastokal Glodavec.

»Odkod štiri? Zakaj štiri? Kako štiri?« je hotela vedeti gospoda in vsi pogledi so se uprli v zbegane poročnikove oči.

»Že enajst let so na spisku le trije državni prašiči. Čigav pa je četrti?« je vprašal novi upravnik.

»In kaj dela tu četrti?« je hotel vedeti pisar.

»Zakaj se na spisku državnih pomij ne vodi četrti?« je prebodel s pogledom Aleša narednik, ki ga je imel v želodcu že od lani, ko je imela srednja svinja mlade in so bili vsi razen njega deležni lepega mladega pujska za božično pečenko.

Poročnik Aleš je bledel in rdel, nobene pametne ni mogel povedati v zagovor. Njemu je bila državna administracija deveta dežela.

»Odgovarjajte vendar, gospod poročnik!« ga je ostro pozval novi upravnik, ki je zavohal nepravilnost v gospodarskem vodstvu. »Tako je, če starešina ne skrbi za zaupani mu zavod,« je škodoželjno pomislil dr. Kamilica in postrani pogledal gospoda kolego.

»Tista četrta je hči srednje,« je počasi izustil poročnik.

»Tako, vi ste imeli tu celo svinjsko farmo? Ali ne veste, da to zakon kaznuje?« je vprašal pisar z uradnim glasom, medtem ko se je novi gospod upravnik muzal, narednik smehljal in si dr. Ribič v zadregi grizel brke.

Pavel Fr. Künl: Speča deklica. (Foto Narodna galerija.)

»Saj je tista četrta prav za prav moja!« se je obupno branil poročnik.

»Vaša! Lepo! Kaj pa potem dela tu vaša svinja? Ali naj država redi vse svinje svojih uslužbencev s svojimi pomijami?« se je razjezil dr. Kamilica.

»Saj jih ne redi, gospod doktor, svinja je le začasno tu,« je bleknil Aleš.

»Začasno? Kje pa potem stanuje? Pri vas? In tudi je pri vas?«

»Jaz jo krmim.«

»Potemtakem je prišla sem le v vas?«

»Da!«

»Mater obiskat?« je zlobno vprašal dr. Kamilica zmešanega poročnika. Gospoda so se smejali do solz. Le staremu upravniku je bilo hudo in mučno. Poročnik Aleš se mu je smilil, saj mu je vsako leto prinesel po dva odojka za praznike.

»Zapišite, prosim!« je dejal dr. Kamilica navzočemu pisarju. »Tako v začetku moram napraviti red. Sodišče naj uredi ta zapleteni korupcijski primer.«

Tisti dan se je začel Alešev križev pot. Nobene mirne ure ni več imel in zdravi nočni spanec se je poslovil od njega.

Preiskovali so, izpraševali, zapisovali, vohali in stokrat prešteli nesrečne prašiče. Vse življenje in vsa vojna leta Aleš ni toliko pretrpel kakor zadnji mesec. Poročnik Aleš je ostal kljub svojemu činu le kuhar, ki se je v vojski naučil hraniti sebe in svoje prav na svoj način. Nikdar se ni izpraševal, če je to prav in po zakonu. Tako je gojil tudi prašiče, ki so bili zaupani njegovemu varstvu. Zakaj pa ne, saj je bilo pomij in odpadkov na pretek!

Od njegovega truda pa so uživali sadove vsi, od najvišjih do kuharskih pomočnikov. Kaj zato, če je tupatam prodal kako prav debelo svinč. Saj je sam skrbel zanje. Hudo je trpel, ko so mu očitali nepoštenje. V stiski, ki je nikdar ni doumel, se je zatekel k bolniški kuharici po svet in tolažbo.

»Kaj misliš, Špela?« se je sesedel za velikanski štedilnik, ki mu je gospodinjala Špela.

»Najbolje bo, če pred sodniki nič ne poveš. Prašič več; pa naj bo, da le ni en prašič manj. To bi ti še bolj zamerili in te morebiti še zaprli. Take so postave! Kaj pa si povedal upravniku?«

»Sem rekel, da je četrta prišla k onim trem v vas.«

»Prav si rekel in drži se tega!«

»Kaj bi se držal, saj je res tako.«

»Da, da, ali učena gospoda vse take reči drugače razume. Še mene so poklicali za pričo. Pa se nič ne boj!« ga je hrabrila Špela, ki je bila vdova in je že davno gledala za Alešem, starim fantom.

»Špela, če se vse reši, kakor Bog zapove, te ne bom pozabil. Tu je moja roka,« ji je potolažen ponudil svojo šapo, katere se je gospodinja z veseljem oklenila.

»Ko bova sama gospodarila, nama ne bodo ti škrici stopali na prste,« je bilo v hipu vse dogovorjeno med njima.

Tako je prišel dan razprave. Sodišče je bilo silno natančno. Poročnik Aleš je odpiral usta od začudenja, ko je poslušal pričevanje bivših upravnikov, katero je bral mlad zapisnikar.

Prvi upravnik je dejal, da se več ne spominja, kakšna so bila tista praseta; gotovo so bila zelo mlada, ker jih je poročnik Glodavec vse hkratu in sam odnesel v hlev. Sicer pa ve, da je bil Aleš vedno priden in pošten človek. Drugi je izpovedal, da tistih prašičev nikoli ni videl, slišal pa jih je kruliti in cviliti, ko je hodil mimo svinjaka. Tudi ta je imel dobro besedo za Aleša Glodavca. Predzadnji je rekel, da jih je videl in da so bile takrat tri debele svinje. Zadnji je rekel, da jih je tudi videl in da so bili ob njegovem prihodu trije za raženj godni odojki.

Vso reč je zmešal narednik iz gole zlobe. Pričal je, da je videl v svinjaku včasih kar po dvanajst in več svinjskih rilcev vseh starosti. Kadar pa je prišla inspekcija, so vsi razen treh potrebnih zginili v kuhinje razne gospode. Svinjska pravda je dobila čudne in spačene oblike.

»Iz vsega sklepamo,« se je dvignil državni pravdnik, »da se je obtoženec nedopustno okoristil z državno imovino in gospodaril v škodo države. Na prepovedan način in protipostavno je obtoženi gojil, prodajal in poklanjal prirastek državnega svinjaka. Grešil je dvojno, prodajal je tuje in s tujim blagom podkupoval državne nastavljenče. Predlagam, da sodišče postopa strogo po zakonu.«

Poročnik Aleš je zlezal v tri gube, hudo ga je zadela obtožba. Tudi sodni dan bi se mu ne zdel tako strašen kakor današnji. Do smrti mu je bilo hudo.

»Obtoženec, povejte nam, odkod so v vašem hlevu štiri svinje,« ga je pozval sodnik.

Aleš je vstal, beseda se mu je zatikala v grlu.

»Vi, visoko učeni gospodje! Svinja — četrta svinja je sama prišla.«

»A one tri svinje?«

»Niso vse tri svinje.«

»Kaj pa so?«

»Je samec med njimi.«

»To naše reči ne menja.«

»Menja jo, gospod sodnik.«

»Kako pa?«

Pesem krampov in lopat v Ljubljani. (Fot. Fr. Krašovec.)

»Svinja je prišla zastran samca,« se je zdaj opogumil Aleš, ko je najhujše prestal.

»K samcu?« ga sodnik ni razumel.

»Da, učeni gospod.«

»Kako to mislite?«

Aleš je nekaj mencal.

»Ženit se je prišla,« je zadonelo iz vrst za priče. Bil je Špelin glas. Vsa visoko učena gospoda je skrila svoje obraze za debele protokole. Precej dolgo je trajal pritajen smeh resnih varuhov postav in reda.

Poročnik Aleš je občutil, da je tisto skrivanje in kihanje visokoučenih gospodov dober znak. Nekdo se je nakašljaj. Sodnik je spet dvignil svoj obraz in pogledal obtoženca.

»Zakaj je niste izgnali?«

»Velecenjeni gospod sodnik! Svinje ne spoštujejo oblasti in zakoni niso pisani zanje,« se je zdaj z mirnim glasom odzval Aleš.

Da ne bi trpel ugled in dostojanstvo sodišča, so se sodniki umaknili na posvet.

Sodba je bila kratka. Poročnik Glodavec se osvobodi obtožbe po paragrafu tem in tem, točka ta in ta. Sodišče se ni moglo prepričati o kaznivih dejanjih, ki mu jih očita obtožnica. Sodišče pa predlaga, da pristojna oblast upokoji poročnika Aleša Glodavca, ker ni več zmožen, da vodi gospodarske posle.

»Hvala vam, visoko učeni gospodje!« se je nerodno klanjal Aleš.

Ves prerojen se je vračal domov. Za njim jo je drobila Špela in srečen nasmeh je igral okoli njenih ust.

Po treh mesecih je bil Aleš upokojen. Odšel je in z njim kuharica Špela. Hlev na bolniškem dvorišču pa so — izpraznili.

Stanko Vuk

POVRATEK POD KRAS

Ko se pri tržiški ladjedelnici iztrga iz popolnanskega čada nizka, siva črta Krasa z golimi gmajnami in razklanimi bori, se ostro zavem, da grem domov. Takrat šele se pogreznejo Benetke v obrežne lagune in začutim, da sem se rešil močvirja in sem na kopnem. Oči, vajene zelene svile vodá po kanalih in ozkih prehodov med pročelji zarjavelih hiš, se umirijo med visokimi travami in pšeničnimi snopi.

Ko vozi vlak pod Krasom, sem že popolnoma ubran s to suho, pustjo, ilnato domačo prstjo in njenimi ukrivljenimi bori.

V Trziču prisedejo prvi domači delavci iz ladjedelnice, kadijo črnkast tobak in se pogovarjajo o mezdah.

Pod okni se lovijo v vodni stržen razklana debela in vrbovje; soške plitvine s peskom in Krminska gora so odbrzele mimo oken.

Široka pšenična in koruzna polja Furlanije zorijo. Tišina, ki jo zlatí veter, leži od Svetega Valentina do prevrtanega Škabrijela.

Pri Svetem Martinu, predzadnji postaji, se prične domača zemlja.

★

Ob Vipavi, ki se vije v čudnih zadržkih med topoli in srebrnkastimi jagnjedi, je ta kos podkraške ilnate prsti. In vsakokrat, ko se vračam, odkrijem ta svet vedno znova, kakor da ga vidim in gledam prvič.

Pred postajo stoji lipa, za njo je zid starega pokopališča, ki je zdaj cerkvena njiva. Iz za zidu se dvigajo veje dreves, za vejami so strehe, pokrite z rdečkastimi korci; v presekih gledam neometane zidove vaških hiš in dimnike, iz katerih se sinjkasto kadi. Vmes teče plitva Vipava. Za hišami, nekoliko proti vzhodu, je okoren, kmečki stolp orehovske cerkve. In za njim, onstran Ostroga, se dvigajo gole brežine Krasa, ki so kot neobdelane kepe ilovice, na katerih samotarijo pritlikavi, mrki bori.

Popotujem, zdaj peš, počasi v rjavkastem prahu poljskih poti med nizko koruzo in strnišči požetih njiv. Ko sem že na pol pota, sedem truden v senco košatega grma in se razgledam. Odtod je videti Kras, ki se pri Gabrijah s prevrtanim Svetim Mihaelom preko Doberdoba ostro zaokrene proti morju in zajame v podnožju kos ravne zemlje. Do pod Krasa se valijo koruzna polja, vmes so košate vrbe, jarki, grive in tenje murv. V Rupi se Vipava okrene v zadrgi, pred Pečjo stražijo črne ciprese neznane vojake.

»Dobro je biti doma na tem kosu zemlje,« si mislim in ogledujem položni rubijski hribec z velikimi gabri, nad katerimi se na jesen podijo zeleni oblaki.

Skoraj ob mojih nogah je široko Obsočje s plitvinami, otoki srebrnega peska, z visoko, orumenelo travo v zatokih in nemirnimi trepetlikami.

Spomnim se, kako smo se otroci igrali med tem vrbovjem roparje in žandarje, kako smo potem študentje polegali tod v pomladanskih popoldnevih in delali velike načrte s to zemljo pod Krasom in kako smo se potem raztepli po svetu, da se končno vračam sedaj sam, popolnoma sam, gledat sem sončne zahode, ko voda pozeleni...

Z roko grem preko oči, da bi ne videl, pa vem: od Krminske gore do Sabotina se valijo tam zadaj briški holmi, orumenele vasi čepijo sredi cipres in vinogradov; zadaj stoji kakor bel šotor pozno v poletje zasneženi Kanin.

★

Ko pridem pozno popoldne k šelu, na jez, diši izza vseh vrat po polenti. Sence topolov pri mlinu so se obrnile na vzhod, petelinji kriki v podgradskih globelih in na Groparju so potihnil.

Drejčina, Keko in Romano, najbolj znani postopači naše vasi, dosmrtni člani brezposelnega ceha, čepijo v plitvini z visoko privihanimi hlačami in mečejo trnke s črvi za vabo v kalno, zelenkasto in mirno vodo med vrbovjem.

Keko — čisto malo jeclja in droben je kot britev — je v naši vasi posebljena drznost, Drejčina, visok in slok potegon, prihuljenost, Romano, kruljav in čokat fant, pa modrost. Vsi trije imajo velike, lepe, od tobaka kot koruza žolte zobe. Pogovarjajo se in belijo pogovor s pljunci in z madžarskimi kletvicami.

»Kdo zna povedati, kaj je luknja in kaj jama?« spregovori modrost in vrže trnek.

Nekaj časa molčijo, nato odgovori drznost:

»V luknjo se popočediš, v jamo te pa popokopljejo.«

Modrost ga pogleda prezirljivo, prihuljenost se nasmehne in potegne iz vode postrv.

»Jama ima dno, luknja ga pa nima,« razsodi modrost, nakar zopet umolknejo in vneto mečejo trnke v vodo.

Takrat prebrodim preko plitvine.

»O, naš četrti se je vrnil,« se razveseli trojica, navije vrvce s trnki na protje, vtakne črve v zarjavelo konservo ter se preseli z menoj vred onstran plitvine na zid pod košate topole.

»V podgradskih grapah smo odkrili lepoticu in bomo rekli dobro besedo zate, če daš vsakemu popolar,« me resno obvesti Drejčina.

Za nadaljnje tri popolarje, najslabše cigarete, izvem, da se lepoticu imenuje Rezika, da ima šestnajst let, dvajset čampov zemlje, dober vinograd in par volov.

Še za nadaljnje tri popolarje si pošteno razdelijo v petih minutah kar vso Evropo med seboj kakor Furlan polento s sukancem, me vsevprek obvestijo o vaških zadevah, o brezposelnosti, o sajenju borov v hribu, o ribolovu, o letini, o bre-skvah in o deklinah.

Ko se namenimo pod večer v vas, tistega pol leta moje odsotnosti ni več. Vem vse, kakor bi bil vedno doma.

Vsakokrat, ko pridem pod večer v našo vas — temnosinje nebo leži kot baržunast pokrov nad Krasom in Sabotinom in drobne zvezde na njem so kot srebrna ječmenova zrna — se mi vrne ista misel, ki me je zajela, ko sem se prvič vrnil iz Benetk.

Zazdi se mi, da naše kotline prav za prav ni, da je ta vdrti svet le drobna skrinjica, v kateri se giblje vse le zato, ker je nekdo prižgal drobne električne lučke in sprožil skrite vzmeti, da lahko mali čevljarji s predpasniki in naočniki vlečejo dreto, nategujejo staro usnje in tolčejo debele podplate in da se lahko pregibajo redki, okorni kmetje ob lodricah. Zazdi se mi, da so hiše iz krhke kamenine in da je pročelje našega lepega svetega Martina izrezljano iz mehkega lipovega lesa.

Še ves pod tem vtiskom neresničnosti stopim v domačo hišo. Na mizi se kadi velika polenta in krošniki so pripravljene za večerjo. Počasi pridejo sestre, mati, oče, mlajši brat, segamo si v roke in se pozdravljamo. Vprašujejo me, kako je po svetu, po šoli in o tem, kakšne so zvezde nad beneško vodo.

★

Pozno zvečer, ko že vsi spijo, slonim na oknu svoje sobe in poslušam enakomerno pesem urhov v pečanski loki. Tanka vrsta rdečih signalov na zračnem pristajališču je mrknila v mesečini.

Nad glinastim Fajtovskim hribom so zvezde kot Judeževi srebrniki...

Sonja Sever

RAZVAJENA VEVERICA

PRAVLJICA ZA OTROKE IN ŠE KOGA

Bil je krasen pomladanski dan. Gozdni ptički so peli kakor še nikoli. »Jutri je svatba!« so žvrgoleli z zelenih vej in veselo naznanjali poroko najlepše in najzlahtnejše veverice vsega loga. Tudi zgovorne žabe iz tolmuna so vabile gozdne prebivalce k veselemu svatovanju: »Kvak, kvak, naj pride vsak!« Cvetlice ob poti so hitele rasti, ker na ta slavni dan bi bile rade v najlepšem cvetju. Na mogočnem hrastu pa, kjer so stanovale veverice, oče, mati in lepa nevesta, so že od rane zore na veliko pripravljali in pospravljali.

Iz votline v krošnji se je prikazal košati rep gospe veverice, ki je z njim pridno pometala stanovanje. Skrbno je pospravljala. Iz stanovanja so venomer padali razni odpadki, lupine in druga neporabna šara. Od časa do časa je pridna gospodinja otepla čez rob svoj košati rep, da se je kar

Janez Šubic: Dekle na balkonu. (Foto Narodna galerija.)

prašilo. Tudi oče je pridno delal. Neutrudno je prinašal od vseh strani sladke prigrizke in polnil shrambe za slavnostno svatovanje. »Vsega bo še premalo,« je godrnjal, »gostje so vedno lačni. In ti, žena, nehaj že vendar s svojim stepanjem, polna usta imam že tega prahu. Zloži rajši te orehe na zgornjo polico!«

»Nimam časa, moram še hčerko opraviti,« je odgovorila gospodinja.

»Če se pa mislita lišpati, pojdiva pred duri,« reče oče nervozno.

Kmalu je res iz votline stopila izredno nežna in ljubka veverica nevestica. Po vedenju je bilo videti, da jo je mati preveč pestovala in preveč ljubila. Njen svileni, mehki kožuh se je lesketal v soncu, njene oči so bile črne in okrogle kakor gozdne češnje, a ušesa in košati rep so bili temnobakreni. Nevesta je bila res prelepa. Sedla je na prvo vejo senčne krošnje in čakala, sama se ni ničesar lotila. Prišla je mama in jo začela s svojim drobnim jezikom skrbno umivati. Ko pa se je lotila hčerkinega košatega repa, da bi ga nekoliko počesala, je nežna hčerka milo zajavkala: »Av, av, mamica, kako hudo me vlečeš!«

»Ne bodi vendar tako občutljiva,« reče mama; »če hočeš biti lepa, moraš že malo potrpeti!« Razvajena gospodična pa le ni znala molče trpeti in je venomer javkala.

Iz bližnjega grma je nenadoma skočil veseli zajec, nevestin daljni sorodnik. Veverici sta se zelo prestrašili. »Hihihi, pozdravljena, lepa nevesta, hihihi!« se je smejal zajček. »Nikar se ne prestrašita, hihihi, mislil sem, da sem samo jaz strahopetec; sedaj pa vidim, da tudi jaz lahko koga prestrašim, hihihi!« Zajec je bil tako dobre volje, da se je še dolgo hehetal in nagajal: »Očka in mati vas lepo pozdravljajo in pravijo... in pravijo, hihihi... o, sedaj sem pa pozabil, kaj vam pravijo. Ne zameri, prelepa nevesta! Vesta, ko sem preskočil potok, mi je misel ušla, grem jo iskat, hihihi! Če jo najdem, se takoj vrnem, hihihi, hihihi!« In veselega zajca ni bilo več, gozd ga je vzela.

»Oh, ta naš lepi sorodnik je pa res malo prismuknjen,« reče nevesta, malce užaljena.

»Prismuknjen ravno ni,« ga zagovarja gospa veverica, »šaljivec je, kakor je bil v mladih letih njegov oče; vedno je dobre volje in sedaj se menda veseli tvoje svatbe.«

Skrbna mati je hčerki lepo počesala šopke dlake na ušesih in gladila lepi kožuh, da bi se še bolj svetil.

»Mamica, ali bo moja poročna koprena pravčasno narejena in bo res lepa?« vpraša po dolgem molku ničemurna nevesta.

»Bodi brez skrbi, dragi otrok,« odvrne mirno mati. »Gospod pajk mi je zadržno obljubil in rekel, da bo to njegovo najlepše delo. Tančico bo predel ob sami večerni zarji in ko se bo zdanilo, bo še hitro vpletel jutranjo roso.«

»Kako bo lepa!« se je veselila srečna nevesta. »Ali, mamica, reci, kaj boš dala gospodu pajku za to lepo delo?«

»Kar je pač za tako delo primerno; pajku damo veliko, živo gozdno muho. Če se namreč pajek ne bi hranil z muhami, ne bi nikoli predel tančice. Če slavček ne bi jedel črvov in gosenic, pač ne bi tako lepo pel. Tako je v prirodi!«

Na te mamine besede je nevesta dolgo molčala in razmišljala o čudni prirodi; saj ji kar ni hotelo v drobno glavo, da mora vse prav tako biti. Globoko je vzdihnila in rekla: »Pa sem le vesela, da mi ni treba jesti živih muh.«

Bilo je že pozno in mati veverica je končala delo. Spomnila se je, da še ni natrgala cvetic za nevestin venec. Zato sta obe urno skočili še v gozd.

Ivan Frankò: Glava dečka. (Foto Narodna galerija.)

Drugo jutro je bilo krasno sončno vreme. Navsezgodaj se je v gozdu oglasila glasba in slavnostno petje. Čudovit poročni spreved se je že pomikal po stezi. Ob poti so zadehtele cvetlice in v prvem soncu zažarele v najlepših barvah. Šmarnice so s svojimi belimi zvončki cingljale: »Cincincin, nevesti srečo, cincincin!« Celó drevje je z listi narahlo šumelo v pozdrav.

Prva je seveda korakala godba. Črni črički, veseli godci, so brez prestanka godli: »Čri, čri, čri; nevesta naj živi!« Za njimi so šli pevci: vse ptice pevke vsega loga. To je bil čudovit živžav! Vsak ptiček je pel svojo najlepšo melodijo in se trudil in trudil, da bi ga vendar slišali. Za pridnimi pevci so šle v dolgi vrsti zgovorne žabe iz tolmuna. Danes so bili gospodje žabjaki in gospe žabe silno ponosni, napihavali so se in kvakali iz vsega grla: »Kvak kvak, kvak kvak; naj živita mlada dva, kvak kvak!« Šele za to lepo glasbo so šli najbližji sorodniki: vse žlahtne veverice iz vsega loga. Vsaka je držala v desnici cvetlico in z njo veselo mahala. Sredi te vesele družbe je stopala mlada nevesta, lepa in krasna, z ženinom ob strani. Pajek je bil mož beseda. Dolga nevestina koprena je bila pravi umotvor. Vpletena jutranja rosa se je lesketala na spomladanskem soncu kakor tisoči dragih kamnov in

večerna zarja, ki se je ujela med niti, je dajala nevesti skrivnosten čar. Vlečko pa je nosilo deset mladoletnih veveric z venčki na glavi. Tudi ženin, ki je blažen od sreče korakal poleg svoje lepe neveste, je bil občudovanja vreden. Na vsakem ušesu je imel pripeto kito cvetlic, njegov košati rep pa je krasil velik list praproti, ki je bil kakor vihrajoč prapor v tem čudnem sprevedu. Vsi svatje so bili najboljše volje, samo nevestini starši so si venomer s hrastovim listjem brisali od ganjenosti solzne oči. V sprevedu so prišli nato vsi daljni sorodniki: lepo število ljubkih polhov, dolga vrsta veselih zajcev in tudi ježi so mislili, da spadajo v spreved. Za bodljivci pa je šla najbolj pisana družba: gozdni hrošči in pajki vseh vrst in velikosti. Na koncu pa so lezle za sprevedom pridne mravlje. Z leve in desne strani so procesijo spremljali v zraku krasni metulji v čudovitih barvah, nad nevesto in ženinom pa je brneč krožil pisani kačji pastir.

Vse je hitelo v najlepšem redu dalje in bilo je silno lepo. Razvajeni nevesti se je samo smejalo. Hipoma pa se je slavnostni spreved ustavil, nastala je cela zmešnjava. Oče polž je lezel čez stezo, pa prav sedaj, ko bi najmanj smel! Jezni svatje so počasneža priganjali, naj se brž umakne. »Teci, teci!« so klicali. Sirota polž se je mučil in mučil, toda pri najboljši volji je šlo le po polževo. Ves upehan je končno le prilezel na drugo stran. Nekatero starejšo veverico so to čudno zapreko razlagale kot slabo znamenje.

Že so se svatje bližali cilju, ko se je spet zgodilo nekaj nepričakovanega. Izpod nevestinih tačic je nenadoma in tako hitro zrasel jurček, da je prestrašeno nevesto dvignil visoko v zrak. »Na pomoč! Na pomoč!« je klicala mehka gospodična in iztegovala svoji prednji tačici proti ženinu. Vsi so prestrašeni obstali in priskočili. Ko pa so videli, kaj je poredni jurček napravil, so se od srca smejali in dejali: »Kaj bi se jezili na tako nespametno gobo. Jurček je pač jurček in bo vedno ostal jurček.« In spreved se je nadaljeval. Praznoverne veverice so spotoma še hitro nežno pogladile žametast klobuk lepe gobe; prepričane so bile, da bo ta jurček mlademu paru prinesel srečo.

Svatbeni spreved je končno le došel do cilja, pod veliki hrast, kjer je stala velika lopa iz zelenih vej. Glasba je utihnila. Pred lopo so jih na vzvišenem prostoru sprejele tri ptice modrijanke: vrana, sova in žolna. Pozdravni govor je seveda začela vrana, ker se njen hreščeči glas pač najbolje sliši. Govorila je dolgo in izbrano ter v imenu

vseh. Sovi se je medtem kar naprej dremalo. Ta nočna ptica bi pač najrajši tudi ta dan prespala. Skoraj bi med tem lepim govorom glasno zasmrčala. Da se ne bi zaspnemu ptiču taka sramota zgodila vpričo svatov, ga je budna žolna pikala s svojim kljunom. Na srečo je vrana končala svoj govor z veselim »kra-kra«, kar je pomenilo »živio«, kar so vsi svatje veselo ponavljali, vsak v svojem jeziku. Nato se je začela poroka.

V senčno lopo so stopili ženin in nevesta in samo najožji sorodniki. Tam jih je čakal starešina, najpametnejša in najstarejša ve-verica. Spoštljivi gospod je sedel na vzvišenem mestu in listal po debeli knjigi iz samih hrastovih listov. V desnici je držal tanko borovo iglo, s katero je rezal v knjigo. Po dolgem molku je spregovoril: »Ženin in nevesta! Naj se sedaj izvrši vajina poroka po naših starih običajih. Najprej stopita tu predme in izjavita, s kakšnim imenom bosta drug drugega klicala. Nevesta, vi ste prva.«

Nevesta je dolgo razmišljala, končno je nežno spregovorila: »Moj bodoči mož naj se imenuje Dobri Lešnik.«

Spoštljivi gospod je skrbno urezal v knjigo ime: Dobri Lešnik. Nato je vprašal še ženina za nevestino ime.

Ženin ni dolgo razmišljal, kratko je izjavil: »Moja bodoča žena naj se imenuje Lepa Jagoda.«

»Dobro,« je rekel gospod in takoj vrezal v knjigo ime: Lepa Jagoda. Glavno delo je bilo opravljeno. Debela knjiga se je zaprla in častitljivi gospod je vzel velik oreh in ga dal ženinu z besedami: »Ženin, razpolovi ta oreh in daj polovico svoji bodoči ženi. To naj pomeni, da si bosta odslej naprej vedno vse delila, posebno še v zimski dobi, ko ni hrane v obilju.«

Ženin je hitro pregrizel oreh in prav kmalu sta vsak svojo polovico pohrustala.

»Tako je prav,« je dejal gospod. »In sedaj dvignita še ta kamen in ga nesita tja v kot. To naj pomeni, da bosta odslej skupno nosila vse težave tega življenja.«

Ženin je čvrsto prijel, ali kamen ni bil ravno lahek, posebno zato ne, ker je bila njegova nevesta hudo hudo nežna. Komaj sta ga privlekla do

Janez Šubic: Pismo. (Foto Narodna galerija.)

kota. Tedaj je častitljivi gospod izjavil, da sta po vseh starih predpisih in običajih poročena in odslej mož in žena. Nastala je splošna radost. Mlade veverice so se uvrstile v velik krog, godci so zagodli, ptički zapeli, žabe zakvakale in kólo se je zavrtelo. »Hopa cupa, hopa cupa!« so klicali veseli svatje in ploskali v taktu. »Hopa cupa, hopa cupa!« so vriskali plesalci in pri tem s tako vnemo skakali, da so bili več v zraku kakor na tleh. To je bilo rajanje! Svatje so se zabavali kakor že dolgo ne. Končno so posedli v mehko mahovje in pojedli vse, kar je bilo v shrambah.

Sonce je zahajalo za bližnje visoke gore. V logu se je zmračilo in svatje so se počasi poslavljali. Mladi mož pa je odpeljal ženo na svoj dom.

Razvajena ženka ni bila preveč navdušena v novem domu, vse se ji je zdelo preveč starinsko in nametano. Toda prvi dan ni rekla še nič. Drugi dan pa, ko moža ni bilo doma, je začela premetavati stanovanje. Vrgla je skoraj vse iz hiše. Ko se je vrnil mož domov, je našel vse svoje stare spominke pod hrastom na tleh. Začuden in žalosten je stopil v prazno stanovanje. Ni glasno potožil, ker je imel svojo malo ženo preveč rad. Globoko je vzdihnil, tiho odšel, pobral pod hrastom stare spominke in jih položil v jamo, ki jo

je izkopal pod koreninami. Žena je medtem rado vedno kukala čez rob gnezda in ni mogla razumeti, kako more mož toliko ljubiti staro šaro.

Odslej je imela razvajena veeverica vedno nove želje. Najprej si je zaželela v izpraznjeno stanovanje mehkih preprog in blazin iz najlepšega mahu. Ko ji je pridni mož vse to nanosil, je hotela imeti lepo izdelano polico iz orehove skorje. Mož se je dolgo trudil, ko pa je le prinesel polico, muhasti ženi ni bila prav po volji. Želela si je še druge, lepše police, celó iz hrastove skorje. Komaj je bilo tudi to delo končano, je opazila, da polici ne spadata v isto stanovanje, pa je zahtevala, naj bodo vse police hrastove. Tako je šlo venomer dalje, dan na dan! Dobri mož je delal od rane zore do pozne noči, samo da bi ustregel svoji lepi ženi, toda Lepa Jagoda ni bila nikdar zadovoljna, preveč je bila razvajena. Že ni vedela, kaj naj bi si še zaželela.

Nekoč ji pride na misel, da bo šele takrat srečna, ko bo dobila v hišo kos belega sladkorja, takega, kakor ga ji je nekoč prinesla domov mama. Skrbni mož je begal sem in tja po gozdu in iskal sladkor, toda zastonj. Ko je videl, da v gozdu takega belega kosa sploh ni, se je napotil v vas in približal hišam. Že pri prvi hiši ga je zagledal v sobi na mizi. Skočil je skoz odprto okno, toda gorje! Malega tatu so opazili otroci in okno hitro za njim zaprli. Ujeli so drzno veeverico in jo vtaknili v kletko.

Ta dan je razvajena veeverica zaman čakala dobrega moža. Ko ga tudi zvečer ni bilo, se je milo razjokala. Jokala je vso noč in drugi dan in še mnogo dni, toda Dobrega Lešnika le ni bilo nazaj. Končno je Jagoda vsa nesrečna prijokala domov k svojim staršem. Ti so se je silno prestrašili, še huje pa jim je bilo, ko so zvedeli, da Dobrega Lešnika že več dni ni domov. Takoj so sklicali vse sorodstvo na pomoč in ga odšli iskat. Preiskali so ves log in tudi sosedni gozd, toda bilo je zaman. Žalostno so menili, da je ubogega moža najbrž požrla lisica.

Medtem pa je Dobri Lešnik obupno skakal po kletki in iskal izhoda iz svoje ječe. Proseče je gledal otroke, ki so ga radovedno opazovali, in z očmi govoril: »Izpustite me, prosim, domov moram k ženi.« Otroci pa ga niso razumeli, dajali so mu sicer najsladkejših prigrizkov, celó belega sladkorja, le ljube svobode mu niso dali.

Potekali so tedni, celó meseci, osamljena žena je še vedno žalovala po možu. Minila je sončna pomlad in toplo poletje, zima je stala pred vrati.

Starše je zelo zaskrbelo, zakaj mladi bratje njihove Jagode, ki so se rodili v letni dobi, so dorščali in v domu ni bilo več prostora za vse. Ko pa je zapadel sneg in je pritisnil še mraz, je bilo tudi hrane vedno manj. Tedaj so rekli svoji hčerki: »Dragi otrok, preti nam lakota, tudi stanovanje je že tako tesno, da nas hoče zađušiti. Tvoji bratje pa so še slabi in potrebujejo še naše pomoči. Ti pa si že dorasla in močna, da si lahko z delom služiš svoj vsakdanji kruh. Zato sva sklenila, da te damo k neki rodbini v sosedni log, kjer boš bolelni gospodinji v pomoč.« Razvajena hčerka se je milo razjokala, ni se ji hotelo zapustiti topli dom. Pa tokrat njene solze niso pomagale in s težkim srcem se je morala posloviti in oditi služiti v sosedni log.

V novem domu je ni nihče vprašal za njene želje. Morala je delati, kakor še nikoli, od rane zore do pozne noči kakor zadnja dekla. Nešteto krat na dan je morala splezati z drevesa, tudi v najhujšem mrazu, in v visokem snegu izkopavati jedi, ki so bile shranjene v zimski kleti pod koreninami. Pri tem delu so ji njene nežne tačice skoraj zmrznile in križ se ji je hudo razbolel. Za svoj trud ni nikdar slišala pohvalne besede, nasprotno, gospodar je ves dan nezadovoljno sitnaril in včasih za malenkost tako zarentačil, da se je uboga veeverica prestrašena stisnila v kot. Tudi bolelna gospodinja se ni upala nikoli spregovoriti glasne besede, tiho in z veliko potrpežljivostjo je prenašala sitnega moža. Jagodi so često silile solze v oči, kadar se je spomnila svojega moža. Mnogokrat je žalostna splezala na skrajni vrh drevesa in od tam s solznimi očmi gledala proti domačemu logu.

Prešli so tedni in meseci. Gospodar je bil vedno isti sitnež, Jagoda pa je sčasoma postala podobno potrpežljiva, kakor je bila njena tiha gospodinja. Nekoč pa jo je gospodar zasačil prav takrat, ko je vrh drevesa glasno jokala in žalostno gledala proti domačemu logu. To ga je tako razjezilo, da jo je v nagli jezi za vedno spodil. Prestrašena veeverica je vsa potrta hitela v domači log, se zavlekla v svoj nekdanji, zdaj zapuščeni dom, kjer sta svoj čas živela z Lešnikom, in samo še jokala.

★

Drugi dan se je pozno zbudila. Spomnila se je starih zakopanih spominkov pod hrastom. Začela jih je skrbno izkopavati. Vsi ti stari predmeti so ji bili zdaj tako dragi. Kos za kosom je znosila v stanovanje in vse postavila na nekdanje mesto.

Pri tem delu se je reva toliko najokala, da v njenih očeh ni bilo več solz.

Hipoma zasliši od zunaj glas: »Jagoda, Jagoda!« je klicalo. Presenečena veverica ni mogla verjeti svojim ušesom, saj to je bil vendar glas njenega moža! Hotela je skočiti k izhodu, a ta trenutek je že vstopil ljubljeni mož z belim kosom sladkorja v tačici. »O moj!« je vzkliknila presrečna veverica, več pa ni spravila iz grla. Ihteč je pohitela možu v objem. A Dobri Lešnik, ki je bil tudi ves ganjen, jo je skušal potolažiti. Pripovedoval ji je vse, kako so ga otroci zaprli v kletko, kako se mu je godilo in kako ga je slednjič usmiljena sosedova deklica izpustila, ko domačih otrok ni bilo doma. »In glej, Lepa Jagoda,« je še dodal, »ta beli kos, ki te bo osrečil, sem še hitro vzela s seboj.« Mala veverica se je nežno privila k ljubljenu možu in rekla: »Veš, Dobri Lešnik, odslej bom srečna tudi brez belega sladkorja in nikar ne hodi več v vas!«

Mladi mož se ni mogel dosti načuditi svoji ženi, ki je bila zdaj tako pametna, in ko je zagledal celó svoje stare spominke v stanovanju, jo je hvaležno objel.

Ko se je v logu zvedelo, da se je Dobri Lešnik zopet vrnil čil in zdrav k svoji ženi, je zavladata splošna radost. Posebno veseli pa so bili starši Lepe Jagode. Njihovo hčerko je izmodrilo. Odslej je živela s svojim možem v tihi sreči in največjem zadovoljstvu, zlasti odkar je v ozkem gnezdecu zacvilil njun prvi otrok.

Leopold Stanek

DOMA

*Kar sem zadnjič z doma šel ob žitnem cvetu,
dneva niso strgali od koledarja,
že diši z obrajde modra izabela,
hrastov list leži na skriti, vlažni stezi.*

*Kdaj slikar prišel je v našo vas samotno
in naslikal zrelo bukovje po gozdu?
Sreča je doma, le mati je bolj tiha,
malo več ima nabranih gub in sivih las.*

*Zdaj ne bom šel več v daljni svet od doma!
Pisma, ki si jih v molitvenik je dala mati,
bral ji bom odslej v samotnih popoldnevih;
a ciklama mir bo dihala skoz okno.*

Bogdan Kazak

NA GLUHI STRAŽI

Materina bolezen in uspešna zdravnikova pomoč sta me že kot dečka usmerila na zdravništvo. Tisti, za moje življenje odločilni dogodek sem opisal že v začetku teh spominov. Vedno hvallim Boga, da mi je naklonil srečno izbero poklica, ki se mi zdi še najbolj primeren tudi dandanes, ko sem spregledal toliko drugih učenih poklicev od znotraj in zunaj. Obilo dela sem imel v poklicu in izven njega, zunanjih in gmotnih uspehov nisem želel Bog ve koliko, ker sem si zanje prizadeval premalo, kakor mi včasih očitajo moji; pač pa sem mnogokdaj doživljal srčno veselje, ko se mi je ugodno izteklo toliko težavnih in zamotanih poklicnih opravil. Tudi nekaj teh je bilo omenjenih v tem spominskem poredju.

Neka vrsta doživljajev pa, in teh se je nabralo na stotine, me dela vsakokrat otožnega, kadar se jih spomnim. Lahka in hvaležna je pomoč človeku, ki ga je doletela nesreča, saj se skuša sam oteti iz nje, in tako je vzajemno prizadevanje navadno uspešno. Nehvaležno in klavrno pa je zdravnikovo prizadevanje, ko zaman svari človeka, ki slepo in gluho drvi v nesrečo. Mlad človek, ki se igra z življenjskim ognjem, je čestokrat kakor svojeglav otrok, ki ne verjame, da se opeče vsak, kdor se igra z ognjem, dokler se sam občutno ne ožge. Domišlja si, da se bo znal opeklinam ogniti ali da bo od nastalih zlahka ozdravel. Življenje pa je prerisna zadeva, da bi se smel kdo igrčkati z njo brez kazni! Priznati moram, da se mi je bolj redko posrečilo, to resnico dopovedati za časa, pred nastalo škodo. Ko mislim na premnoge primere neuspelega prizadevanja, se skoraj kesam, da sem si izbral tako jalov poklic. Tolaži pa me zavest, da ni sonca na zemlji brez sence. —

Končal sem zdravniško učenje in prišel domov z »oslovsko kožo«, to je doktorsko diplomu, ki je bila dotlej prva v vasi, občini in župniji, da se pred pomočniško dobo malo odpočijem. Med mojim kratkim oddihom se je vršil v župniji misijon, ki se mu nisem mogel, a tudi ne maral odtegniti, saj se mi je zdela temeljita kopel že prav potrebna.

Tista dolga spoved mi je ostala živo v spominu. Spovednik, znan redovnik, je brž opravil mojo pregrešnost v preteklosti, bolj obširno je poizvedoval moje zdravniško mnenje glede zaščite nerojenega življenja in me odpustil, ko sem se mu zaklel, da ne bom ogrožal zarojenega. To sem

rad obljubil, saj sem se načelno strinjal s spovednikovo zahtevo, le čudil sem se, zakaj ima izvedeni redovnik zadevo za tako važno, ko se je takrat meni zdela dosti manj nujna. Takrat namreč je bilo, kolikor sem vedel jaz, namerno splavljanje razmeroma redko, večinoma kazensko in še to so strogo zasledovali, bolj izjemoma kdaj so ga izvršili iz tako zvanih zdravstvenih razlogov.

Kako ozko je bilo moje takratno obzorje in kako pravilno je presojal usodno zlo na korenu naroda in družbe daljnovidni redovnik svetovljan, sem čedalje bolj uvideval in se prepričal, da je prav to vprašanje pogostna past in za zdravnika najbolj rezka óslica ali preizkusilo glede njegove osebne in stanovske klenosti.

Izmed mnogih klavrnih spominov te vrste je bil eden že omenjen v drugi zvezi, sedaj naj približim še dva značilna primera kužne črjadi, ki izpodjeda korenike tudi že našemu narodu.

Prizor z neštetimi ponovitvami in neznatnimi spremembami...

Največkrat izven poslovnih ur, ali zgodaj zjutraj ali pozno proti večeru, se pojavi v čakalnici mladenka in če sem slučajno doma ter jo sprejemem, se opravičuje radi nadlege, češ da nima druge priložnosti za zdravniški posvet. Če pa se že pojavi ob določenem poslovnem času, pušča vse druge morebitne čakalce naprej in čaka, da pride na vrsto zadnja. Vede se kakor v zadregi, plaho se ozira po poslovni sobi, če bi utegnila biti kje nezaželena priča. Dekle je staro osemnajst do pet in dvajset let; po zunanosti ji prisodim poklic: služkinja je ali delavka ali šivilja, ali trgovska ali pisarniška pomočnica, poredko izobraženka, najredkeje kmečko dekle. Videz razodeva zadovoljivo zdravje, ripeče oči pričajo o neprespanih nočeh.

Mučen položaj. Zdravi »bolnici« se zatika jezik, ko naj pove povod in namen svojega prihoda. Moram ji pomagati. Med ihtenjem in solzenjem mi razkrije, kar mi je bilo očitno že na prvi pogled. Zaman čaka čišče že drugi ali tretji mesec, za božjo voljo naj ji pomagam, da pride zopet v red. Naj stane, kar hoče, rada žrtvuje vse, kar ima, da se reši obupne more.

Najrajši bi jo odslovil in ji dal povrh še znesek v denarju, tolik ali še večji, kakor ga smem zahtevati od nje. Dva razloga sta, ki me odvrčata od strahopetnega ravnanja; prvi je stanovska zaveza, da se v poklicnem poslovanju ne smem otepati nevšečnih opravkov; drugi je obče človeški ozir do usmiljenja vredne revice, ki se je zatekla k meni po pomoč z zaupanjem, da jo otmem iz velike stiske.

Ugotoviti mi je dejansko stanje. Navadno se izkaže, da je moja domneva glede vzroka upravičena, časih je izvid še nejasen, izjemno kdaj ničev ali domnevi nasproten. Med tem preiskovanjem bolj čutim kakor vidim, da je vpičenih vame dvoje oči, ostrejših od sulic in bolj žgočih od zubljev, po risje motrečih, kakšen odgovor se dá razbrati z mojega obraza, ali se izpolni srčna želja, da bo spet prosta, samosvoja...

Ne vem, kakšen mi je odraz, čutim pa vso težo odgovornosti, da revi res pomagam. Potem sedeva k pisalni mizi. V njenih široko odprtih očeh berem milo prošnjo in presunljivo zaupnost.

Le redkokdaj mi je naloga lahka; če sem namreč dognal, da je njena domneva neutemeljena, je posel brž opravljen in opremljen z resnim posvarkom glede bodočnosti. Navadno pa se razvije dvogovor, ki je malone v vseh primerih dobesedno enak. Ne glede na poklic začnjam dotedanjo gospodično kar tikati, da bolje izrazim svoje iskreno sočustvovanje z njo, kar mi skoraj vsaka prizna s hvaležnim pogledom.

»Čas je, deklič, da se poročiš!«

Oči se ji znova zalijejo, ko mi odgovarja, da je poroka v doglednem času še nemogoča, ker on še nima službe, ali da je sploh nemogoča, ker se on ne more poročiti z njo, ali pa tudi, ker ga ona ne mara. Kdo in kaj je on in kakšne so ovire poroki, načeloma ne poizvedujem, zvem pa o takih priložnostih od revic zelo zanimive in še bolj žalostne podatke o moški živinski brezsrčnosti in ženski otročji lahkovernosti.

»No, vsaka poroka ne prinaša sreče, mnogim neporočenim materam je usoda milejša kakor poročenim. A pripravi se lepo na materinstvo!«

Tedaj skoči na noge in pravi razsrjena: »Za ves svet ne! Prišla sem k vam, da mi pomagate preko tega, kar se ne sme zgoditi in se tudi ne bo nikdar zgodilo!«

»Sedi, dekle, in pomiri se! Stvar treba mirno preudariti na vse strani. Kaj želiš od mene?«

»Dajte mi vendar kaj ali napravite karkoli, da dobim zopet čiščo!«

»Menda se ne zavedaš, ljubo otroče, kaj prav za prav pričakuješ od mene?«

»Kaj?« se zavzema začudena. »Samo zdravniške pomoči vas prosim.«

»V tem primeru bi bilo to rabeljsko dejanje.«

Osuple oči ji boljše vame. Čez nekaj trenutkov se kakor zdrami in plaho pripomni: »Pa saj tista spotika še ni živa?«

»Živa, in še kako živa! Saj raste!«

»Pa nima še duše! Po tretjem mesecu začenja dobivati človeško obliko in človeško dušo.«

»Tista stvarca je od trenutka, ko sta se strnili rodni kali, popoln človek, nerazvit še, a bistveno celoten in kot tak ima vse človeške pravice, prav posebno pravico do varstva!«

Obmolkeva. Ona nemirno bega z očmi po stropu in stenah ali bulji skozi okno, po daljšem odmoru se ozre vame in meni trpko: »Bogatinki gotovo ne odrekate take pomoči!«

»Zakaj me žališ, nespametnica? Niti mrvice tako zasluženega kruha še nisem užil in je ne bom. Zdravnik sem in kot tak dolžan, da življenje varujem ali podaljšujem, a ga nikdar ne uničujem.«

»Mar je moje življenje nič? Če me ne rešite, se moram končati sama. Ne prenesem žalosti dobrih staršev, svoje sramote in izgube službe, iz obupa pojdem v vodo ali vzamem strup. Ako se me ne usmilite vi, pojdem drugam in najdem pomoč! Kakor vsaka druga v enaki nesreči!«

»Ne tako, ne tako! Smiliš se mi radi nezgode, ki te je doletela, in dolžan sem, da ti pomagam iz nje po svoji vednosti in vesti. Ti gledaš svoj nevšečni položaj dosti prečrno, jaz poznam svet bolje od tebe in presojam tvojo zadevo stvarno in pravilno in tako, da bo tudi tebi najbolj prav! Zdravnik sem in hočem ti biti tudi očetovski prijatelj v stiski, zato me lepo poslušaj, če hočeš sebi prav! Opusti vsako nadaljnje poskušanje, da se znebiš težečega te bremena. Gotovo najdeš brezvestne ljudi, ki ti radi napravijo za denar, kar hočeš. Resno te svarim pred njimi in njihovim zločinskim početjem. Vedi namreč, da hira in umira zavoljo namernih splavov najmanj sedemkrat toliko mladih žen kakor zavoljo porodov. Pa deniva, da se tvoja namera izteče brez zdravstvenih okvar, ali kdaj preboliš žgočo zavest, da si zamorila sama svoj sad? Zato bodi modra in ostani zvesta svoji ženski naravi. Materinstvo, ki je tudi v najtežjih razmerah ženska odlika, ti bodi sveto in nedotakljivo. Kot levinja se bori proti vsemu in vsakomur, ki te ogroža kot mater, narava je zate in s teboj, v naravi pa je vladar Bog, ki zmaguje samo s srčnimi ljudmi. Srečno torej in srčno!«

Slovo je različno, pristržno ali vljudno, hladno ali vnemarno; prvi in navadno odločilni učinek svojega prizadevanja pa berem »bolnici« že z obraza: ali mirno

vdanost ali plaho negotovost ali odločno odpornost. Kolikor sem mogel zasledovati nadaljnjo usodo te vrste »bolnic«, se ne morem hvaliti z uspehi, ki sem jih navadno opazoval pri preprostih dekletih in skoraj redno pogrešal pri mladenkah z resnično ali dozdevno izobrazbo. V tako kočljivi zadevi se najbolj kaže v vsej svoji življenjski pogubnosti novodobna omika brez duha in srca.

*

Seznanil sem se z ugledno meščansko družino, kamor so me večkrat klicali radi svojih otrok, dečka in deklice, ki sta prišedši v šolo dobivala vse otroške bolezni po vrsti in jih sicer srečno pretrpevala, a s tolikimi pretresljaji v družinskem življenju, kakor da se je ob vsaki bolezni približal konec sveta in sodni dan z vsemi strahotami. Zdravniško poslovanje mi je bilo precej sitno in večkrat mučno, ne toliko zavoljo zdravljenja otrok kakor radi vardevanja matere, ki je zagrinjala vsako, tudi nevznemirljivo stanje z mrkim črnogledstvom. Mladi in lepi gospé je bila njena izobrazbenost v škodo, zakaj kar ni vedela slabega in neugodnega o kaki bolezni na pamet, je hitela izbrskati iz zdravniških knjig in naučnih slovarjev ter begala z grozotnimi prividi sebe, otroka, moža in časih tudi mene, ki sem bil v nezavidljivem položaju, da sem moral preganjati strahove, nevarne zapletljaje bolezni, ki se niso še pojavili, in usodne nasledke, ki jih ni bilo. Ko je brezpomembna bolezen prešla, ne da bi se uresničil kateri izmed neizogibnih strahov, me je presrečna gospa obsipala s hvalo in občudovanjem;

Božidar Jakac: Iz okolice Vrljice v dalmatinskem Zágorju.

kmalu sem med njenim številnim sorodstvom in znanstvom zaslovel kot čudodelnik, ki zna krotiti vsako bolezen in odganjati gotovo smrt.

Po dveh ali treh letih sem se naveličal razburljivih prizorov, ki so se trajno ponavljali, in se skušal kot domači zdravnik izmuzniti iz družine, kjer je gospénja živčnost delala vreme bolj spremenljivo in skrajno napeto, kakor je v najgršem malem travnu. Ni se mi posrečilo, zadrževala sta me oba, gospod in gospa, vsak po svoje. Z gospodom sva si ostala v neskaljenem razmerju, z gospo pa se je prijateljstvo kmalu ohladilo.

Ne vem, kateri od otrok je srečno prebolel brezpomembno bolezen. Ko sem se poslavljaj, zatrdivši, da je vsako nadaljnje oprezovanje odveč, se je gospa, kakor vselej, prelaskavo zahvaljevala za moj trud, ki je bil neznamenit, in za mojo zdravniško izvedenost, ki je ni bilo ob čem izkazovati, tudi če bi jo imel. Pomembno je pristavila, da pride zdaj na vrsto ona in prav za trdno pričakuje tudi zase tako uspešno zdravljenje, kakor sem se z njim že tolikrat sijajno izkazal pri otrocih.

Ob tej napovedi mi je kar zagomazelo po hrbtu in obšla me je zla slutnja. Nekaj dni kasneje je gospa zares prišla v mojo poslovalnico in mi v pretiranih izrazih skušala dopovedati svoje nezno stanje. Njeno tarnanje me ni dosti ganilo, ker se ni ujemalo z njenim videzom, še manj z mojim zdravniškim izvidom. Bila je mlada, čvrsta žena s skrbno negovanim in cvetočim telesom in zdravim drobjem, v telesnem pogledu kar zavdanja vredna. Za njene številne motnje v glavi in hrbtu, pri srcu in v truplu nisem mogel odkriti telesnih osnov in jih spoznal za bolestne odzive njene izravnotežene duševnosti, kar sem ji odkrito povedal.

Tega mnenja ni zavrnila ne odobrila, pač pa mi je hitela pripovedovati, kako mučne skrbi jo begajo podnevi in ponoči; venomer trepeče zavoljo otrok, ki sta bolna, odkar živita, ponoči jo tolikrat splaši še mož, ki se v spanju prebrača s stokanjem ali vzdihovanjem, a ga ne more spraviti k zdravniku.

»To je vse, kar vas teži, draga gospa?« sem se začudil.

»Ali ni mar to več ko dovolj zame kot skrbno mater s tako rahlim živčevjem? Ali ne vidite, kako me izčrpavajo družinske skrbi?«

Nisem ji mogel niti hotel pritrditi; pač sem ji skušal predočiti, kako sijajno se ji godi v gmotnem, zdravstvenem in družabnem pogledu in kako pretirane so njene tožbe, ki so naravnost ničeve, ako primerjam njeno odlično stanje z dosti tršo

usodo velike večine znanih mi družinskih mater in tudi svoje žene, ki se otepajo ali z gmotnimi stiskami ali z malopridnimi možmi ali kopicami nebogljenih otrok, a prenašajo ta zares težka življenjska bremena srčno in vedro ter iščejo pomoči in utehe ne v svojih glavah, ampak pri Gospodu usode.

»Saj to je tisto, kar me dela nesrečno, strah pred osiromašenjem družine!«

»Kakšnim osiromašenjem, za božjo voljo?« sem se zavzel.

»Kako naj se vzdržimo na dostojni življenjski višini, ako dobimo še kak prirastek? Ob pičem moževem zaslužku trdo shajamo komaj štirje; ako pride še peti med nas, si moramo mi že pritrgovati od ust. Že ta dva otroka me popolnoma zaposlujeta. Kje naj vzamem časa za tretjega? Take krivde si res ne maram nakopati na glavo in vest!«

»Napačni, popolnoma zgrešeni računi, ljuba gospa! Življenje ni računica, življenje je čudo, čudovita skrivnost. Ko gledam kot zdravnik v življenjske skrivnosti kmalu že toliko let, kolikor jih štejete vi, uboga zmedenka, vam lahko rečem, da trije otroci stanejo manj truda in stroškov ko samo dva in da je otrok edinec dražji za preživljanje ko njih sedmorica in devetkrat hujša napóta!«

»Take smešnice ponavlja moj mož...«

»... ki je zelo pameten in moder človek,« sem jo prekinil. »Malo takih, gospa, vsak dan hvalite Boga zanj!«

»Saj ne rečem, da ni skrben in dober za nas vse, a svojeglav je in dostikrat brezobziren.«

»Dvomim, zelo dvomim, draga gospa, da bi vaš krotki možiček mogel z vami ravnati drugače kakor prisrčno in nežno!«

»In vendar ni tako! Ko bi bil le količkaj uviden in sočuten, bi ne trpela toliko že leta in leta. Pomislite, že sedemkrat sem si morala dati iztrebiti! Ali ni to grozno?«

»Zares je grozno. A odslej naj se taka grozota ne zgodi več!«

»Hvala Bogu!« je vzdihnila veselo presenečena. »Zdelo se mi je, da imate srce na mestu. Zato sem se vdala moževemu priganjanju, naj grem do vas, da napravite vi konec najinemu večnemu prerakanju. Vas bo poslušal, če mu naročite, kako naj me varuje on, kar je najlažje, kajne?«

Ni se mi dalo odgovoriti, samo odkimaval sem.

»Nočete? Pa vsaj pripravite ga, naj mi pusti, da se sama varujem!«

Venomer sem odkimaval.

»Tudi tega ne marate? Pa mi vi napravite kako, kar zdravniki znate in lahko naredite, da bom mirno živela. Mož pa, ta trmasti čudak, naj o tem nič ne izve!«

»Nikarte tako, ljuba gospa, saj to je za vas poguba!«

»Odredate mi lahko pomoč,« je rekla razdražena in vstala. Stopila mi je čisto blizu in mi govorila ali sikala s pridušenim glasom: »V nastalih stiskah sem se doslej zatekala drugam, izprva k ženskam, radi nespretnosti ali neznanja sem bila že v smrtni nevarnosti. Potem sem šla okoli takih zdravnikov, ki radi ustrezajo, a se brezvestno okoriščajo z bednim položajem takih žená. Prihodnjič pridem k vam in samo k vam!«

»Ne k meni in ne k nikomur!« sem vzkliknil.

»Tako torej! Zmotila sem se v vas. Vi ste kakor moj mož, trdosrčen in samogolten, ki misli samo nase in ne priznava ženi človeških pravic. Oba imata v glavah zastarele predsodke, a jaz, novodobna žena, hočem biti samosvoja, a ne rodilno orodje možu in družbi!«

»Kolika zmeta, draga gospa!«

Užaljena se je obrnila in poslovila z jeznim, kratkim pokimom. —

Mučen spomin mi je ostal na tisti dogodek. Večkrat sem mislil nanj in ugibal, kako bi pomogel usmiljenja vredni zablojenki na pravo in rešilno življenjsko pot, saj je nisem imel za razbrzdano lahkoživko, ampak radoživo izobraženko, ki je izgubila življenjske osnove, zasidrane tudi v preteklosti in zavesti našega naroda, in se dala očarati od novošegnega razumarstva, ki v imenu svobode, prosvete in napredka ruši npravstveni red v človeku in si blodno prizadeva, da preko naravnih zakonov ali celó v nasprotju z njimi ustvari raj na zemlji, a se ne zaveda, da je zapisano in izročeno neizogibni pogubi vse, kar je zoper npravstveni ali naravni red.

Odkrito priznavam, da sem bil dotlej spričo življenjskih stisk, enakih ali podobnih pravkar opisani, neštetokrat v zadregi pred dobrimi ljudmi, ki so se zatekali k meni za pomoč ali svet. Poznal sem samo dva neoporečna izhoda iz kočljivega položaja: strmo pot srčne samozataje, zdržnosti, in trnjevo pot potrpežljivega prenašanja množičih se bremen. Tudi med dobrimi ljudmi je srčnih malo in potrpežljivih ne dosti več; smo pa junaki vsi, kadar ni boja, in se bahamo s potrpežljivostjo, kadar ni trpljenja.

Kakor jutranja zarja, ki razganja mračno puščobo, se je nekaj let po opisanem dogodku raznesla novica o čudovitem odkritju, ki je bilo meni kakor odrešenje iz mučne nejasnosti. Že prej so

zaslutili mnogi bistri opazovalci življenja neko redovitost v méni plodnih in neplodnih dob. Tik pred svetovno vojsko so pa učenjaki takšno redovitost znanstveno potrdili ter po svetovni vojski celó dovolj točno določili róke skrivnostnemu dogajanju in tako postavili stvarno podlago za naravno urejanje rodovitnosti.

Kako rad bi bil videl, da bi se okoristila z rešilnim odkritjem nesrečnica! A ni bilo priložnosti, da bi jo opozoril nanje, zakaj vezi med gospo, bolje njeno družino in menoj so bile po tistem slovesu potrgane.

Po dolgem času popolnega odtujenja me je iznenadilo sporočilo, naj pridem obiskat bolnega gospoda. Rad sem ustregel gospodovi želji že radi spoštovanja do njega samega, pa tudi zavoljo žene, ker sem upal, da najdeva zadnjemu svojemu razgovoru sporazumen in zadovoljiv zaključek.

Gospodu se je bolezen ob skrbni ženini negi hitro zboljšala. Ko se je plegla vznemirjenost glede gospodovega stanja, sem povprašal gospo nekako iz navadne vljudnosti, kako je z njenim zdravjem, dasi se je že z njenega obraza dala razbrati izmučenost in naveličanost.

»Z zdravjem sem prav na koncu,« je odvrnila trpko. »Pravijo mi, da se dá rešiti življenje samo še z nevarno operacijo.«

»Bog daj srečo!« sem ji iskreno želel.

Dva ali tri mesece kasneje sem pri zajtrku pregledoval svoj časnik. List mi je padel iz rok, ko sem zagledal poročilo o smrti nesrečne gospe.

Zanimale so me podrobnosti pretresljivega konca dolge zgodbe, ki sem jo poznal bolj v začetku. Iz zanesljivih virov sem zvedel, da je gospa zelo trpela radi ženske bolezni, ki se ji je vedno hujšala navzlic večletnemu zdravljenju doma, v tujini in po zdraviliščih. Odločila se je za operacijo, ki so ji jo soglasno svetovali vsi zdravniki, in si izbrala priznanega operaterja. Operacija je bila težavna, ker je trebalo odstraniti več bolnega drobja, a je srečno potekla, da so že pričakovali vesel uspeh vsi, ona sama, njeni svojci in celó zdravnik. Tretji ali četrti dan se je položaj nepričakovano preokrenil v obupno stanje, vsi šivi so popustili, trebušna duplina se je odprla, drobje je izstopilo. Presenečenemu zdravniku je gospa priznala, da je smrtni zapletljaj ni iznenadil, saj je že prej čutila, da je njena življenjska moč izčrpana in da ne zmore več zdravilne odpornosti in tvorne sile, potrebne za operacijski uspeh. Trpinčeno telo se je po neštetih pohabah, o kakršnih je svoj čas meni govorila, zrušilo. Grozne telesne muke je gospa junaško prenašala in spravljena z Bogom mirno izdihnila sredi svojcev.

Jurij Šubic: Dama. (Foto Narodna galerija.)

Vinko Beličič

LUČ NA HRIBU

*Podnevi čutim te, zvečer te gledam, vsako noč
svetlikaš se do zore*

*in me sprevajaš kot otroka v pravljичne lju-
bezni svet.*

*Tako visoko si, tvoj svet med bele stene je ujet
za njivami in brezami, nad hišicami, sredi
šelestech trt.*

*Brez konca góri, tolažljiva luč na hribu, zmerom
bodi mil plamenček,*

*ne večaj se in ne vzplamtevaj v divji, neugnani
kres,*

*ne slepi vek utrujenih, presekaj trpko vez
spominov in razpihni pajčevino krog srca, o,
reši me samote!*

*Po strmem bregu iz nižave k tebi pojdem, ne-
utešen bolni romar,*

*priplazil bom se po kolenih kakor izgubljeni sin,
odložil zaprašeno palico, zabrisal sled stopinj.*

*Spočil se bom v podnožju tvojem: tam je moja
ljuba, tiha domačija.*

Ivan Zorec

IZ NIŽAV IN TEŽAV PO STARIH PAPIRJIH KOTARJEVEGA NANETA.

50. Počitnice brez počitnic.

Prišel sem na velike počitnice. Potegnili sem se in v pleča razgnal, brada se mi je osula z voljnim puhkom, glas moško znižal. Možato, trdo sem hlačal, za ljudi nisem imel dosti besedi. Pa ne, da bi se prevzetoval in napihoval, poniglavo sem le vrtal vase; e, skrbi, hude skrbi so me trle!

Da bi še hodil v šolo med smrkavčke, me ni mikalo. Prestar sem in po nemško tudi že znam nekoliko brati in pisati, sem si domišljjal. Ali pa sem tudi zrel za gimnazijo, nisem vedel prav trdno.

»Nane, kaj ti je?« me je mati prijemala. »Zmerom nekaj tuhtaš, skoraj nikomur ne daš besede, kar v tla bódeš.«

Izmikal sem se in izmikal, naposled sem pa le povedal, kaj me tišči.

»O, nič ne maraj,« se je oddahnila. »V Radohovo vas, glej, se je priselila gospa s tremi sinovi študenti. Vidiš, ti bi te morda vzeli v roke, pa boš znal, kolikor ti še manjka. Kaj meniš?«

»Mislim, da mi dosti ne manjka več,« sem se spomnil omaganega prvošolčka Franceta in njegove pohlevne učenosti.

»No, vidiš! Kar precej jih pojdiva prosit.«

Bili so prav prijazni fantje, mati jih je lahko preprosila in se z njimi pogodila.

»Glej, zdaj pa pojde,« mi je božala srce, ko sva se vračala; »samo dobro se primi, ne poniglavi več in tako skopih besedi ne bodi, svet bi sicer rekel, da si prevzeten, neumen ali pa oboje. Umen, dober človek ni nikoli prevzeten; več ko zna in ima, bolj je ponižen. To pomni, pa te bo vse rado imelo.«

Drugo jutro sem jo že mahal do instruktorjev. Skrbi so odnehovale, vera, da me vsi trije gotovo izučijo, je postajala večja in večja. E, saj drugo bi znal, le nemščina, kolikor se me je prijela v Ljubljani, je nemara še prav uboga; koliko pa je je, mi je bilo kar precej pokazati.

Tisto jutro je cestar z dvema delavcema trebil jarke ob veliki cesti. Do njih je prišel tuj človek in po nemško nekaj vprašal cestarja, ki mu je bil spredaj na klobuku pripet velik cesarski orel iz medenine, češ, cesarski mož je, razumel me bo; pa ga le ni. Cestar in njegov cesarski orel sta molčala in ga debelo gledala.

»Stopi no hitreje!« me je delavec spazil.

»Aha,« sem rekel in stekel do njih.

»Tale popotni nekaj po nemško drobi,« se je cestar oprl ob strguljo; »vprašaj ga, vprašaj, kaj bi rad.«

O primojtrikrat, ali mi je postalo vroče! Če se tudi jaz, ki sem »študent«, ne bom znal meniti po nemško, zve še danes vsa soseska, kako slabo sem se učil nemščine. Sramota bo hodila za menoj in mi bo pekla ubogo mater bolj ko mene samega.

Tujec je že uganil, da znam več ko cesarski orel.

»Meht gern visn, vi vojt bis Trefn is,« se mi je nasmehnil.

Tri sto zelenih! Takele nemščine se pa nisem učil, tudi slišal še ne. Razumel sem samo predzadnjo besedo, ki je pomenila Trebnje, vse drugo sem na srečo uganil, češ, mož po navadi popotnih najbrž vpraša, kako dolgo je še hoditi do tja. Do Trebnjega je dve uri. Kako naj mu to povem? Aha, uri se pravi ur, dve pa cvaj.

»Cvaj ur,« sem se napihnil in pogledal po vseh obenem.

Popotnik se je nasmehnil in vprašal, kako daleč je odondod še do Novega mesta.

»Noh finf ur!« sem se še bolj postavil, saj sem povedal že kar tri nemške besede.

»Danke,« se me je tujec usmilit in odšel.

»Pite,« sem hvaležno vrgel za njim.

»O ti preklicani fant, saj znaš nemško kakor star pipec!« so strmeli vame cesarski orel in oba delavca.

Njih hvala me ni kaj posebno prevzela, saj sem dobro vedel, da me je izmotala bolj sreča ko nemščina.

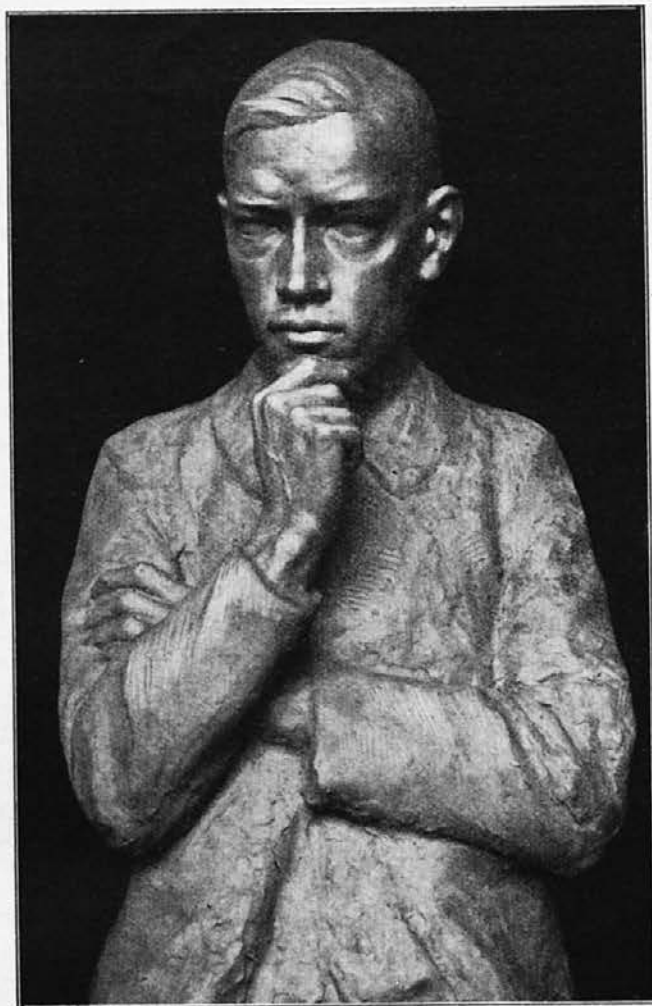
»Čemu neki se je delal, da zna samo nemški?« je delavec vrtal. »Saj ti je tudi po naše zažujnjaj o dankah, da si mu potlej svetoval, naj pije.«

Razložil sem jim zmoto. To jih je še bolj utrdilo, kako ubrisane glave sem.

»Glej, Nane, dobro si jo vozil v Ljubljani: nemško že znaš, ves svet ti je zdaj odprt,« so me blagrovali.

Tudi to mi ni šlo v nos. Ubral sem jo dalje, da bi me instruktorji predolgo ne čakali.

Res so me že čakali. Precej smo začeli. Najprej so mi pretipali učenost. Glede slovnice, pisanja po nareki in računstva mi ni bilo kaj reči, nemščine, ki sem se bil z njo tako postavil še pred pol ure, pa nisem znal dosti pokazati, še nemško branje in pisanje po nareki ni bilo kaj prida... Zmenili so se, da me bodo vse počitnice vsak po eno uro obdelovali dopoldne in popoldne, prvi v nemščini, drugi v slovnici, posebno v analizi stavka, tretji pa v računstvu. Tako so mi naprtili šest ur šole na dan.

Svitoslav M. Peruzzi: Portret prijatelja.

Ko sem opoldne prišel domov, me je mati že čakala na pragu. Po vsem ljubem obrazu ji je žarel srečen smehljaj. Precej sem ji moral povedati, ali sem kaj znal.

»Saj smo komaj začeli,« sem se branil, ker mi ni bilo, da bi ji pravil, kako so zmajevali ob moji nemščini.

»Nič ne maraj, če se ti bo sprva kaj zatikalo,« me je milo gledala. »Saj že precèj znaš, sem slišala. Cestar povsod trosi, kako si se davi s tujcem neki znal meniti kar po nemško. Jeli, da si se res znal?«

»E, tiste dve, tri besede!« sem odmahnil... Kje mi je bila stara prevzetija? Ali so mi lepe knjige res že dale drugo pamet?

»Glej ga, kaj se devaš v nič, če pa res znaš?« me je njena ljubezen slepo poviševala.

Hotel sem ji povedati pravo resnico o nemščini, pa nisem mogel, ko sem se ji ozrl v srečni obraz.

»Čemu bi ji kalil veselje?« sem brž preudaril in zamolčal, kako instruktorji sodijo o moji nemški učenosti.

Instruktorji so me imeli radi, z nalogami so me pa le pestili, da sem se komaj dohajal.

»Kar ti naložimo, se moraš naučiti prav do dna, sicer pusti gimnazijo in pojdi spet krave past,« so me dan na dan strahovali, čeprav sem jih pokorno slušal čisto po besedi; samo tista preklicana nemščina se mi je zdela čedalje težja. Z grdobo nemško sem se silil, da sem bil že ves neumen; uporno sem jo črtil, učil se je brez ljubezni in veselja. To mi je pošteno vračala: ni mi hotela v prazno glavo.

Skrbna, vsevedeča mati, ki me je do bolečine ljubila in krila s perutmi svoje brezmejne dobrote, je kmalu spazila, kako se peklim in da v nemoči kar medlim ob nerodni, trdi nemščini.

»Nane, ali si za kaj, ali nisi?« mi je šegetala pojemajočo samozavest. »Kdor obupuje in omaguje, slabo napreduje in redko zmaga. Bodi močan, hud sam nase! Volja ti bodi trdna, velika, taka, veš, da bi ti kamen na cesti poskočil, če bi ga pogledal z močjo. In časa ne mudi, vsaka minuta je cekin! Ure, ki jo zamudiš, nikoli več ne doživiš!«

Take so bile tiste prve počitnice. Njih trda šola mi je bila velika usoda.

Pa vsaka reč le neki čas trpi, je rekel tisti Gorenjec, ki je ob Napoleonovem času moral zibati prešernega francoskega vojščaka; tudi meni so počitnice mrle, še prehitro so mi mrle.

Nekaj dni, preden so čisto umrle, so hudi instruktorji moji materi zatrdili, da sem bil ves čas prav priden in da pojdem čez osem let že lahko v »lemenat«, če se do tačas kaj ne izvržem.

»Kdaj pa ga naj tiram spet v Ljubljano, da ne bi bilo kaj zamude?« je mati hitela in od sreče in veselja vsa rdela.

»V Novo mesto, mati, ne v Ljubljano,« so ji dopovedovali, da mi je ljubljanska gimnazija zaprta in da se morajo dijaki iz naših krajev šolati le v novomeški gimnaziji.

Ta novica je naju močno potrla. Kaj menite, v Ljubljani se mi ni godilo slabo! Luka Jeran me je pasel z juho, uršulinke so mi angelsko službo plačevale z obilno večerjo, bistri in dobri petošolec mi je izprosil kruha, da sem ga, dasi ješč kakor uš na glavi, imel še na ostajanje, predobri profesor doktor Ivan Janežič pa mi je med širokim smehljajem, kadar sva se videla, stisnil dvojačo ali dve — in vsa Ljubljana se mi je že kaj priljubila. A zdaj naj vse to pustim in se na slepo srečo zakadim v neko kmečko in beraško mestece? O, v Novem mestu mi bo manjkala Ljubljana. Kako bom živel, ko z doma nimam skoraj nič?

31. V Novo mesto.

Bistre materine oči so precej uganile, da me hromijo nove velike skrbi.

»I, kakšen pa si spet?« me je bezala. »Le kako boš živel med svetom, če si boš srce zmerom tako podiral? Kaj misliš, da Bog spi in da ne vidi tvojih in mojih skrbi? Moli in Materi božji se priporočaj, pa tudi vase zaupaj! In uči se, na vso moč se uči in učitelje slušaj!«

Njenih naukov sem bil že navajen, vendar mi je vsaka njena ljuba beseda ukresala iskro novih moči.

»V Novo mesto bi stopil,« sem se lovil. »Pozvedeti je treba, kdaj se začne vpisovanje, kje bi dobil stanovanje in kako bo s hrano.«

»Saj res. Že kar jutri zdrsnj tja,« mi je pri-tegnila in me pohvalila, da sem se prav pametne znebil. In kakor je bila skopa, mi je precej porinila tri krone. Dve bi bili za železnico tja in nazaj, z eno bi si pa kaj kupil, da lačen ne bi bil.

Toliko denarja mi še nikoli ni zaupala. Na lopatasti dlani so se mi svetile tiste uboge srebrne kronice. In bolj ko sem jih gledal, bolj so se mi smilile.

»Preudaril sem, ne pojdem z železnico,« sem rekel. »Kar peš jo ustrižem tako zavred, da pridem v Novo mesto že kmalu dopoldne in da lahko še vse opravim. Denar, ki bi ga zavozil, porabim rajši za šolo; hudo mi ga bo treba.«

»Hoje je sedem ur,« me je gledala, »ponočnjaki bi te kje ustavljali, še pretepal bi se z njimi, tresoritec, kakršen si!«

Glede tega se je skrbna mati pa le motila. Leto ljubljanskega življenja mi je čisto omrtvičilo pretepaško kri. Dobro knjige, pametni petošolec, oblizano mestno okolje, vse to, mislim, mi je obrusilo grče in me zaredalo v glajše drče. Pretepaštvo se mi je že zdelo grdo, »neolikano«.

Ob dveh zjutraj sem vstal, izpil skledico mleka, ki mi ga je mati prej ta večer postavila v peč, in tiho šel.

Mlad in zdrav, kakršen sem bil, še šest ur nisem hodil, pa sem že bil v Novem mestu. Prvič.

52. Od hiše do hiše.

»Kaj pa zdaj?« sem vegal na več strani. Ponekod so okna zaspano mežala. »Gospoda si nemara še menca oči.«

Motovilil sem po kotanjastih cestah in se oziral. Tu je izza dvorišča mukala goved, tam je lakotno krulil hlevček praseta, čez cesto se je razločno podpisovala čisto domača gnojnica.

»Prebito mi bo tu stradati,« sem se otožno spominjal gosposke in dobre Ljubljane. »Pa saj se kmalu izkaže, kako mi bo.«

»Od hiše do hiše...« Ta misel me je kar podila. Zasopel sem obstal nad stopniščem kapiteljske cerkve in se ozrl.

Oči so objele čudovito lep svet, kopal se je v milem žaru jutranjega sonca.

»O, kako lepo... v Temeniški dolini skoraj ni lepše!« mi je srce že ljubilo bele zidanice, rdečeglave cerkvice in sive gradove. »Pa tudi Novo mesto samo...« sem se smehljaj mestecu, ki ga Krka kakor mati otroka v skrčenem komolcu tišči obse.

»Od hiše do hiše...« me je huda misel poklicala iz zaverovanosti.

Začel sem z božjo hišo. Stopil sem v cerkev, ki sem pred njo stal. Pa ne v pregnani pobožnosti, prej v stiski in v svesti si materinih besedi.

Komaj sem se z očmi razobesil po cerkvi, pa je pozvonilo za mašo.

»Hm, kar prav,« sem si mislil. »Z Bogom začni vsako delo, pa bo dober tek imelo,« sem se spomnil tudi nauka. »Tako se mi življenje v Novem mestu začne res z Bogom.«

Pokleknil sem v klop in si z obema rokama pokril obraz, da ne bi začel tuliti, tako inako se mi je storilo, ko sem se v trenutku preudaril vsega in zato tudi domislil trpljenja, ponižanja, ki me čaka, ker sem ubog. Pa že sem se spomnil matere, češ da Bog ne spi in da vidi moje skrbi.

In sem storil, kakor mi je velela.

Po maši sem že čisto močan in svoj šel iskat gimnazijo.

Majhna, zanikrna se mi je zdela v primeri z ljubljansko.

»Vpisovanje?« me je ravnatelj trdo, presodno pogledal. »S katere gimnazije prihajate? Zakaj?«

Ko sem povedal, da šele prvič rinem v gimnazijo, ga je vrglo kvišku.

»V prvi razred?« me je debelo gledal. »S temi leti?« se je smehljaj in spet resno držal.

Prav ob kratkem sem razodel, kako mi je dosihmal bilo. Zanimalo ga je, začel se je meniti z menoj. Ta in ta dan da moram priti z materjo ali gospodinjo, ki bom stanoval pri njej, in mu prinesiti take in take listine, mi je naposled naročil. Preden sem šel, me je še vprašal, kod sem že hodil, da sem tako prašan.

Pa sem mu povedal, da so se mi kronice smilile.

Gospod se je glasno zasmel; odgovor se mu je nemara zdel res bizaren — nenavaden. In ali se nisem bal, da bi mi kdo kaj storil sredi puste noči, je še hotel vedeti.

Samo nasmehnil sem se. Nisem se upal pobahati, kaj bi bil storil s tistim, kdor bi se bil lotil mene.

Nasmehnil se je tudi on in mi pokimal.

»Voziček, glej, mi kar dobro teče,« sem se zunaj oddahnil.

»Od hiše do hiše,« me je gnalo dalje.

Na ulicah pred gimnazijo sem srečal fanta, po vsem videzu dijaka.

»Ti, ne zameri, ali veš, kje je hiša, ki kuha za uboge dijake?«

»Vem, le pojdi z menoj, pokažem ti.«

Spotoma je pulil iz mene, kdo sem in odkod in v kateri razred pojdem, pa jaz sem se izmikal; prvič me je začelo postajati sram, da pojdem šele v prvi razred.

»Do koga pa se mi je obrniti?« sem ga pred tisto hišo še vprašal.

»Do profesorja Marinka, gimnazijskega kateheta.«

Spomnil sem se prijaznega Jerana in pogumno stopil pred gospoda, ki je na skrbi in na srcu imel dijaško kuhinjo.

Joj, kako sem se ukanil!

Čemu s temi leti tiščim v gimnazijo, me je trdo gledal. Služit naj se spravim, močan sem zadosti, ali pa v uk h kakemu obrtniku, če nisem prezabit, je skoraj rohnel nad menoj.

»In vendar pojdem v gimnazijo, pa če jem samo vsak tretji dan!« mi je ušlo.

Čudno me je pogledal.

»No, naj bo,« je začel s čisto drugim glasom. »Štirikrat na teden dobiš kosilo, več ti ne morem dati, nimam, preveč vas je.«

»Voziček nekoliko škriplje, teče pa le,« sem bil zunaj spet zadovoljen. »Štirikrat bom kosil, druge tri dni se bom lepo postil in veselil prihodnjih štirih dni.«

Krenil sem kar tjavdan ob dolgi vrsti nizkih hiš.

»Dijak sem, stanovanje brez hrane iščem,« sem pred neko vežo postal in se zaupal ženici, ki je sedela na pragu in se mi zdela podobna kaki ljubljanski študentovski materi.

Nak, ona da nima več prostora, pri sosedi ga pa nemara dobim.

In tako je bilo. Zmenili smo se za tri goldinarje na mesec; če bi pa hotel ob učenju pomagati njihovemu sinu, ki hodi v tretji razred ljudske šole, mi dadó zajtrk za to.

Ali se mi je moglo kaj lepšega nameriti?

Ves vesel sem šel, da bi jo ubral proti domu; mater gotovo že skrbi, kako se mi godi.

Pot me je peljala ob krčmi, iz kuhinje je plal vonj čudovitih slasti. Prazni želodec mi je bil zaspal; zdaj se je zganil in zakrutil, da sem omahnil naravnost v krčmo.

Krčma ni bila prazna. Sitno mi je bilo to, va-sovanja v taki hiši še nisem bil navajen.

Kakor sveti Aleš pod stopnice sem se brž zmašil ob mizo za vrati in nisem vedel, kam bi z rokami in z nogami in kam bi pogledal.

Za veliko mizo je sedelo več mož, meščanov in kmetov. Izmed njih se je počasi dvignil golorok debelušec.

»Kaj bo?« je stopil predme in me premeril.

»Prosim, juhe bi rad, zakuhane.«

Pa dedec me je le gledal. Razumel sem in molče že položil kronico na mizo. Zdaj je odhlačal, denarja se vendar ni pritaknil.

Možje so opazili in za čas umolkni. Kdo sem in odkod, so se potlej vame obrnili. Ko sem jim povedal, so vsi skoraj obenem zavpili nad krčmarjem, ki mi je iz kuhinje baš prinesel skledico juhe.

»Tàk, za tiste pomije si se bal, vamp, nikdar siti?«

»In mu jih ne bi bil dal, če ti študent denarja ne bi bil pokazal, kajne?«

»Kaj ste študent?« se je krčmar malo manj ko ustrašil. »Ne zamerite, danes vse vrste svet lazi med nami.« Zavalil se je k meni in me izpraševal.

Saj nisem nič zameril, kar po juhi in kruhu sem hlastnil, pa je obojega zmanjkalo, kakor bi bil mignil.

A krčmar, ki ga je nemara bilo res nekoliko sram zaradi gostov, je že prinesel še kos mesa in nekaj prikuhe.

Toliko pa nisem mislil zajesti. Zato sem odrinil jed, češ, ne bom več, zadosti sem se podprl; pa ni nič pomagalo.

»Kar jejte, denar pa le spravite,« me je prisilil, da sem spet mignil po vsem.

»Zdaj pa še nekaj primake!« so mi pivci začeli napivati.

Vino je bilo še s stare domače trte, dobro, iskro in prijetno reznò, da bi ga angelčki pili, če bi ga imeli, le meni se je grdo upiralo, piti ga res še prav nič nisem znal.

»Ne silite ga,« jih je krčmar pametno miril, »še škodilo bi mu, če ni navajen.«

»Da mu le tiste tvoje pomije ne bil!« so se spet domislili.

Krčmarju je bilo to že močno čez glavo, pa meni tudi, saj mi je kosilo podaril.

»Študent, na večerjo boste vsak večer hodili k meni!« je rekel prav glasno.

»Tako se govori!« so zavpili vsi, da sem se mu komaj mogel zahvaliti zadosti lepo. »Zdaj pa še vina gor, da si spet v prijateljstvu napijemo in študenta zalijemo!«

Konec je bil vendarle tak, da sem domov gre-doč čez dve uri nekoliko omotičen klancal v klanec Kačje ride.

Na vrhu me je zmoglo.

»Samo malo se odpočijem,« sem se zaril v goščo ob cesti in legel. (V drugo naprej.)

Vojko Jagodič

IZPOVED MLADEGA ZLOČINCA

Ponarejen račun.

(Naprej.)

Nekoč so igrali v mestu pustolovski film, ki sem ga hotel na vsak način videti. Nisem pa imel denarja. Ugibal sem in končno uganil. Sprva sem še nekoliko omahoval, a po tisti noči v predmestni gostilni so me vlekli ljubavni in pustolovski filmi kakor magnet železo.

Bilo je v soboto popoldne. Končavali smo obleke in jaz sem jih pričel raznašati. Naslednji dan naj bi šel gledat film, ki sem ga omenil. Ko sem nesel obleko nekemu gospodu, sem imel s seboj tudi račun. Hipoma mi je padla v glavo misel, da bi ta račun ponaredil. Takoj sem se lotil posla. Stopil sem za grm in račun je bil kmalu za dvajset dinarjev večji od prejšnjega. Vesel sem bil svoje spretnosti in iznajdljivosti, na posledice pa nisem pomislil. Gospod se je začudil, zakaj je računal mojster več, kakor sta se domenila, toda denar sem le prejel. V zgodnje jutro naslednjega dne sem odšel v mesto. Dobro sem se imel in se vrnil šele proti večeru.

Prišedšega domov me je hipoma minila vsa dobra volja. Zagledal sem mojstra in takoj spoznal, da vse ve. Umaknil sem se v svojo sobo in začel premišljevat, kaj naj storim. Kmalu je prišel mojster za menoj. Molče je sedel na stol in čakal. Potem je vstal, stopil k meni, ki sem oblečen ležal na postelji, in še dolgo molčal. Naposled so se mu vendarle iztrgale iz grla besede, ki jih slišim še sedaj: »Fant! Fant! Ali si že tako globoko padel? Kaj bo s tabo!«

Ob teh besedah je potegnil iz žepa račun, tisti nesrečni račun, in mi ga pomolil pod nos: »Fant! Ali poznaš to?«

Seveda sem poznal, kako bi ne!

»Ali si mislil, da nikdar ne bo prišlo na dan? Zmotil si se! Vsaka stvar pride!« Tem besedam je

hotel dati še posebnega poudarka, zakaj lopnil me je okoli ušes, da mi je zabrnelo v glavi. Komaj sem še slišal njegove zadnje besede: »Jutri se bova zmenila dalje.«

Mojster je bil dobrega srca, vendar sem takoj razumel pomen njegovih besed in sklenil, da ne počakam jutra v tej hiši. Takoj ko je stopil mojster iz sobe, sem začel pospravljati svoje stvari. Povezal sem jih v veliko culo. Zunaj je bila že trda noč. Čakal sem, da se je vse umirilo, nakar sem se splazil v delavnico, vzel kos blaga, ki ga je bilo ravno za eno obleko, vzel tudi delavsko knjižico, naposled pa še iz mojstrove obleke listnico s tri sto dinarji. Pobegnul sem skoz okno in mojster me ni videl nikdar več.

V hosti sem počakal jutra, nato se napotil domov. Očeta ni bilo doma, ker je bil na delu. Materi sem povedal, da pri mojstru nočem biti več, a vzrok sem ji zamolčal. Ko me je spodila nazaj, sem se poslovil in šel, a ne k mojstru, ampak v svet.

S trebuhom za kruhom.

Na kolodvoru sem si kupil vozni listek do Karlovca. Prišedšega tja me je vedla pot najprej v gostilno, kjer sem si najel prenočišče. Naslednji dan sem vprašal gostilničarja, če ima morda zame kako delo.

»Ali hočeš drva klati?« me je vprašal.

»Z veseljem!«

Štiri dni sem mu sekal drva in tako zaslužil sto dvajset dinarjev. Vesel sem jih bil, ker sem jih zaslužil s poštenim delom. Gospodar mi je dal še brezplačno stanovanje in hrano, dokler si ne preskrbim stalnega dela. Takrat še ni bilo tako težko dobiti zaposlitve in takoj drugi dan sem imel srečo: zaposlili so me na državni žagi pri impregnaciji, prepojitvi lesa. Vesel sem bil dela in začel živeti novo življenje, daleč od doma in svojcev.

Delo je bilo sicer naporno, a dobro plačano. Vsak teden sem prejel okroglo tri sto do tri sto petdeset dinarjev, lepa plača za navadnega delavca. Lahko bi si bil prihranil mnogo denarja in kupil marsikaj potrebnega. A kaj, ko nisem nikoli bil pameten in menda tudi ne bom.

Seznanil sem se z delavci. Vsako soboto zvečer smo šli v gostilno in mnogokdaj tudi med zgubljenke, ki so nas dobro oskubile. Ostali denar smo navadno zakvartali.

Po nekaj mesecih sem dobil pismeno vabilo, naj se zglašim v pisarni. Takoj sem uganil, kaj to pomeni. Naslednji dan sem že romal spet po svetu s trebuhom za kruhom. Vodstvo tovarne me

je namreč odslovilo, ker nisem stalno plačeval hrane in stanovanja. Velikokrat pa sem tudi zamudil delo.

Naslednji dan proti večeru sem dospel preko Metlike v Črnomelj. Tu so mi nekateri prijatelji iz Karlovca preskrbeli delo. Z njihovim priporočilom so me zaposlili v neki tovarni. Delal sem nekaj mesecev, a do obstanka in stalnosti mi ni bilo. Slabo so plačevali. Marsikatero soboto, ko so mi nakazali plačo in odtrgali za hrano, mi ni ostalo niti za cigarete.

Vsak ponedeljek in vsako soboto sem hodil na trg za našo delavsko kuhinjo. Tako sem šel neko soboto popoldne na trg in nesel s seboj mnogo denarja, da bi plačal živila. Prevzele so me skušnjave.

»Zakaj bi delal na pol zastonj in se mučil za druge?« mi je neprestano sililo v misel. Podlegel sem skušnjavam in s tistim denarjem pobegnul v Zagreb. Tam sem si najel stanovanje, a se nisem prijavil. Tovarniško vodstvo me je dalo sicer policijsko zasledovati, toda brez uspeha.

Na prijavnem uradu sem zvedel za naslov svoje tete, ki je stanovala v mestu. Obiskal sem jo, se ji pošteno nalagal in ostal pri njej. Teta mi je dobro postregla, mi dala novo obleko in tri sto dinarjev. Povrhu pa mi je še plačala vožnjo proti domu!

Vrnitev.

Bilo je zvečer okrog desete ure, ko sem izstopil in se peš napotil proti domu; bila je sobota. Domači še niso spali, mati je ribala pod. Vstopiti se nisem upal, zato sem čakal pred hišo, ker sem vedel, da bo mati prišla ven. Ko je izlila vodo iz škafa v kanal in se vzravnala, sem stopil pred njo. Zdrznila se je. Odkar sva se zadnjič videla, sta minili dve leti in pol.

»Stopi v hišo!« mi je rekla.

Prestopil sem prag. V kuhinji je stal oče. Grdo me je pogledal, a mi ni rekel niti besede.

»Sedi!« mi je rekla mati.

Sedel sem in molčal. Vsi smo dolgo molčali.

»Kje si hodil?« me je z umirjenim glasom ogovorila mati.

»Po Hrvaškem,« sem s težavo odgovoril.

»Kaj si delal?« me spet vpraša mati.

Takrat pa se oglasi oče: »Pusti barabo pri miru!«

Stresel sem se ob teh besedah in solze so mi stopile v oči. Nenadoma pa se spomnim Miklavževega večera. Stisnil sem zobe in vstal, da bi odšel. To je omehčalo očeta.

»Kje si hodil in kaj si delal?« me je vprašal.

Vse sem mu povedal po resnici, samo slaba dela sem zamolčal. Oče je povedal, da me mojster ni prijavil policiji, ker je on poravnal vso škodo. Plačati je moral okrog tisoč dinarjev.

Tedaj se je v meni spet dvignil stari, zakrknjeni grešnik.

Spet krojaški vajenec.

»Kaj misliš početi?« me je vprašal oče.

Ne vem, kaj me je prevzelo takrat, da sem odgovoril: »Rad bi se šel spet učiti za krojača.«

Očeta je ta odgovor razveselil in čez nekaj dni sem se šel predstaviti drugemu mojstru. Sprejel me je in spet sem postal krojaški vajenec.

Z veseljem sem se oprijel učenja. Na hrano sem hodil domov, kjer sem tudi stanoval. Ob večerih, ko sem hodil iz službe, sem s prijatelji, ki sem jih kaj kmalu dobil, spet začel obiskovati kino in sčasoma spet ni bilo predstave, ki si je ne bi ogledal. Ni bolj pogubne stvari za mladega človeka, kot so slabi filmi! To moram posebej pribiti.

Imel sem prijatelja. Po postavi je bil visok, imel je široka pleča ter oglat in skoraj oduren obraz. Bil je sin imovitih staršev, a mati ga je razvajala že v zgodnji mladosti. Skupaj sva hodila v šolo. Že takrat je kazal znake togote in trme, za kar so ga pogosto kaznovali, a kazen ni nič zalegla. Nasprotno, zasovražil je ljudi. Prijatelj se ni iskal, bil je samosvoj. Ko je zapustil šolo, se je njegovo sovraštvo do ljudi spremenilo v zavist in zlobo.

Ko sva se vračala nekega večera iz kina, bila je ravno nedelja, mi reče: »Tine, denarja imava malo. Jaz bi rad, da bi ga imela veliko.«

»Tudi meni bi bilo povšeči, da bi ga imel vedno dovolj,« sem odgovoril.

»Izrabiva prvo priliko in ga ukradiva,« je razkril svojo misel.

Prilika se je ponudila takoj prvi večer po tisti nedelji. Vračajoč se z dela domov, sem zavil spotoma v neko gostilno in si naročil četrto vina. V nasprotnem kotu so sedeli štirje moški. Kmalu sem prepoznal svojega prijatelja in še dva znana fanta. Četrto, ki je sedel pri njih, je bil neznan mož, star kakih štirideset let, krepke postave in nič kaj prijaznega obraza. Igrali so, po deset dinarjev partijo. Prisedel sem. Tuji človek je imel zelo mnogo denarja. Prav takrat je menjal pri gostilničarju tisoč dinarjev. Takoj me je prijatelj iz sobe grede sunil s komolcem in mi pomežiknil. Kmalu sem stopil za njim.

»Ali si videl, koliko denarja ima? Razumeš?«

»Kako pa misliš to storiti?« sem ga vprašal.

»Boš že videl,« je odgovoril in odšla sva nazaj v sobo.

»Daj denar!«

Zopet so začeli igro znova. Vino je teklo, da je bilo kar veselje gledati. Okrog enajste, ko nas je pričela gostilničarka izganjati, je stopil prijatelj k njej in ji šepetaje rekel:

»Zinka, še en liter, pa žganja primešaj.«

Prinesla je vina in spet smo pili. Nato smo vse lepo plačali in šli. Kmet si je dal napolniti še svojo steklenico in jo vzel s seboj, za tovariša, ki je pred njim odšel spat. Bila sta namreč s hribov in šla sta v mesto na semenj. Doletela ju je noč in tako sta morala iskati v vasi prenočišča. Ko smo se oddaljili od gostilne, je dejal prijatelj kmetu: »Daj vino. Spili ga bomo.«

Prav takrat je prišel po cesti kmet iz naše vasi in me poprosil za ogenj, da bi si prižgal cigareto. Prepoznal me je.

»Si krokal?« me je ogovoril.

Pritrdil sem mu in mu ponudil steklenico. Moj vaščan se je poslovil in tudi mi smo odrinili počasi naprej. Na kraju, kjer je ob cesti globoka škarpna, smo posedli na rob in se pogovarjali.

»Ti, daj še za pol litra. Tudi jaz bom dal za pol,« je silil prijatelj v kmeta. Kmet je vzel iz žepa denarnico in začel šteti.

»Daj sem denar, saj ti ne znaš. Zmotil se boš,« je rekel prijatelj kmetu in mu potegnil denarnico iz rok. Kmet ga je nekaj časa začudeno gledal, potem pa zavpil, a že je ležal pod škarpo kakor ubit. Moj prijatelj ga je namreč udaril s steklenico po glavi, da se je sesedel, steklenica pa se je čisto zdrobila. Strašno! V trenutku sem se iztreznil. Skočil sem pokoncu in začel bežati. Za menoj je vpil prijatelj.

Počakal sem ga in šla sva proti domu, ne meneč se za pobitega kmeta. Doma sva odšla na skedenj.

»Koliko imaš denarja?« sem ga vprašal. Najprej je potegnil iz žepa lepo črno, usnjeno listnico, nato denarnico za kovance in končno še svinjski mehur, kakor ga rabijo kmetje za tobak. Vsega skupaj sva našela skoraj tri tisoč. Večino sva skrila, z ostankom pa sva se napotila ob pol dveh ponoči v mesto. Spati se nama ni ljubilo, ko sva imela denar. Šla sva v zakotno kavarno, kjer sva pila in se zabavala do osmih zjutraj. Potem sva si na kolodvoru kupila vozna listka, da pobegneva v svet.

(V drugo naprej.)

Ivan Bučer

ČLOVEK V GORAH

4. ZGODOVINA PLANINSTVA.

b) Doma.

Zalostno je, da Slovenci capljamo za drugimi, poleg tega se pa čudimo svoji strašni naglici. Veliki časi gredó mnogokrat preko nas, mi pa smo tako majhni. Povsod se to pozna. Le v okostenelosti smo veliki.

Tudi planinstvo se je pri nas, gorskem narodu, prav za prav kasno pojavilo. Naše pravo planinstvo se v vidnejši obliki kaže šele v zadnjih dvajsetih letih. Prej je imela hoja v gore z velike večine vse druge težnje, samo planinskih ne.

Gore so stale, take kakor so danes, a nikjer ni bilo človeka, ki bi oživil njih samoto, ki bi jih obiskal. Prepadne stene so strmele v doline in le po laže dostopnih planinah se je grel na soncu pastir. Semintja je zašel lovec v divji gonji v nepoznane predele, a se ustrašil težke in veličastne osamelosti obeljenih vršcev in pobegnil v dolino s čudno pravljico o žalik ženah in Zlatorogu.

Germanški osvajačni duh je prignal v začetku 19. stoletja prve planince v naše gore. Ti so opozorili s svojimi spisi na svet, ki se nahaja ob izviru Save. Anglež Sir Humpry Davy je v svojem navdušenju dal našim goram prvenstvo na vsem svetu. Dr. Peters, nemški geograf, je vabil slikarje in planince z Bavarskega v naše kraje.

Prvi začetek planinstva pri nas smemo zaznamovati sicer leta 1778, ko so premagali naš najvišji vrh Triglav, ki je že dolgo mikal podjetne ljudi. Prvi je bil na njem Lovrenc Willonitzer v spremstvu domačih lovcev Štefana Rožiča, Matije Kosa in Luke Korošca. Kasneje so se še drugi povzpeli nanj, a vsi ti so bili

tujci. Prvi Slovenci na njem so bili šele leta 1808, in sicer brata kaplana Jakob in Janez Dežman. Istega leta se je povzpел nanj tudi naš prvi izraziti planinec, Valentin Stanič.

Posamezni ljudje so že v začetku 19. stoletja gojili planinstvo z vso vnemo, a ostali so osamljeni, ker množica je imela take ljudi za prismojene. V tedanje naše izobražene kroge nova misel ni mogla prodreti, ker so bili preveč zaposleni s svojimi čitalniškimi in rodoljubarskimi posli, ki so imeli tedaj edini nekaj veljave. Planinci, bele vrane, so polagoma prodirali s svojo novo mislijo in šele leta 1893, z ustanovitvijo Slovenskega planinskega društva, se je planinstvo začelo širiti. Nastop organizacije je oster in jasen mejnik v razvoju našega planinstva.

Valentin Stanič je bil naš prvi pravi planinec, ki se mu še danes čudimo. Njegova drznost in njegov, za tedanje čase globoki spisi o gorah so bili vzrok, da je zaslovel med Nemci za nedosegljivega planinca. Študiral je bogoslovje v Salzburgu in že takrat je slovel kot hribolazec. Hodil je sam in je bil menda prvi, ki je začel obiskovati gore brez vodnika. Svoje ture je popisoval v nemškem listu »Zeitschrift und Mitteilungen des Deutschen und Österreichischen Alpenvereins« v letnikih 1883 do 1885. Na Slovence ni mogel Bog ve kaj vplivati. Preveč so imeli posla s svojimi drobnimi zadevami.

Malo kasneje kakor Stanič se je pojavil pri nas dr. Julij Kugy, najodličnejši predstavnik nemških planincev v naših gorah. Zavzel je kot prvi premnogo vrhov; vsa svoja pota in najlepša doživetja je zbral v čudoviti knjigi »Aus dem Leben eines Bergsteigers« (Iz življenja planinca), kjer je orisal naše gore s tako pristnimi in vznesenimi besedami, da nima primere v svetovnem planinskem slovstvu. Ko bereš njegovo knjigo, kar ne moreš verjeti, da je pisec po rodu tujec; po ljubezni je čisto naš.

Kakor se je Kugy držal Julijskih Alp in jih razkrival, tako se je pojavil v Savinjskih Alpah profesor dr. Johann Frisch auf, ki ima nevenljive zasluge za razvoj našega planinstva. Odkril nam je lepoto tega gorovja, ne sicer toliko z besedami, kakor s stvarnim delom. Čeprav je bil Nемец, je vendar začutil krivico, ki so jo delali Slovincem, in njegova zasluga je, da so postale Savinjske Alpe izrazito slovenski predel, medtem ko so v Julijskih osvajali Nemci vrh za vrhom. Nadelal je važne poti v Savinjskih Alpah, podpiral gradnjo koč z vsemi močmi, pri tem svojem delu pa prelezal vse vrhove Savinjskih Alp in poročal o njih v javnosti.

Predvsem mu je pomagal Francè Kadilnik, ki ni bil Bog ve kakšen planinec visokih vrhov, a je bil prvi, ki je začel z opisi gorskih pohodov v slovenskem jeziku. Prvi njegov potopis »Izlet na Triglav« iz leta 1866 je izšel v Novicah.

Svojestven pojav med našimi planinci je pa brez dvoma dr. Henrik Tuma. Bil je mož, o katerem bo treba v zgodovini našega planinstva posebnega dela. Spremljal je, neodvisno od vseh, naše planinstvo od prvih začetkov preko ustanovitve planinskega društva do današnjih časov, ko ga je smrt iztrgala iz srede dela. Vsega njegovega dela do zdaj niti ne moremo pregledati, čas bo pokazal njegovo mraveljsko pridnost pri gradbi našega planinstva. Bil je ne samo planinec in

Lipe iz
Skamerca

Svitoslav M. Peruzzi: Karikatura (1955).

uživalec gorskih krasot, temveč tudi neutrujen delavec pri svojih pohodih. Največja njegova zasluga je, da nam je ohranil in zbral »Imenoslojje Julijskih Alp«. Nепrecenljivi so njegovi članki v Planinskem Vestniku. Višek pa je dosegel v svojem obširnem delu »Pomen in razvoj alpinizma«, ki kljub nekaterim napakam in trditvam, s katerimi se ne strinjamo, lahko velja kot osnova, na kateri se bo zgradila naša slovenska planinska miselnost.

To so bile važnejše osebnosti, ki so se pojavile samostojno pred širšim razcvetom slovenskega planinstva.

Prva združba planincev se je pri nas pojavila leta 1871 v Ljubljani kot »Društvo ljubiteljev gor«. Društvo je vodil ljubljanski tiskarnar O. Bamberg. Postavili so prvo planinsko kočjo v Julijskih Alpah tam, kjer stoji danes Aleksandrov dom. Iz tega se je razvila tri leta kasneje kranjska sekcija »Nemško-avstrijskega alpskega društva«, ki pa je polagoma zaspala in se je šele leta 1881 zdramila pod vodstvom ponemčurjenega Slovenca dr. Dežmana. Ta sekcija je postavila leta 1887 današnjo Staničevo kočjo na Triglavu, takrat imenovano »Deschmanhaus«.

Nemci so gradili svoj most do Adrije in tudi planinstvo je moralo služiti temu namenu. Začutili smo v naših krajih pritisk Nemcev, ki so pričeli graditi pota, kočje; povsod so bili seveda le nemški napisi. Domačini, nosači, vodniki, pastirji in lovci so videli v Nemcu svojega gospoda, ki jim nosi denar v zameno za lepe poglede na naše gore. Posebno Julijske Alpe so postale pravo torišče nemškega osvajanja. Že 12. julija

1871 piše »Laibacher Zeitung« o naši Gorenjski: »Tu je še odprto polje za Alpenverein, za njegovo kranjsko podružnico, ki bi gotovo dobila odziv in lepo področje dela.« Prodiranje in osvajanje v naših gorah se je večalo, Slovenci so začutili nevarnost, ki jim je pretela s strani Nemcev. Nemška predrznost v naših gorah je postajala vedno večja, izzivanja so se bolj in bolj množila. Ob otvoritvi omenjene Dežmanove kočje pa je nemška drznost postala tako velika, da je razburila tudi tako hladno slovensko kri.

Zastopnik iz Berlina je po besedah Slovenskega Naroda z dne 6. avgusta 1887 na dan otvoritve starodavnemu, praslovanskemu Triglavu v obraz pljuval, rekoč mu: »der deutsche König der Julischen Alpen« (nemški kralj Julijskih Alp). Dežman je ob blagoslovitvi stegnil roko proti Triglavu in zaklical na koncu svojega govora: »Und du, Altvater Triglav, strecke deine Hand schützend über unser Deutschtum« (in ti, očak Triglav, stegni svojo roko in ščiti z njo nemštvo v naši deželi).

Tako početje Nemcev je dobilo svoj odziv v srcih Slovencev in Slovenec upravičeno piše 5. avgusta istega leta: »Ni zadosti, da nam nemščino po svojem ‚Schulvereinu‘ silijo v šole, oznanjujejo jo po najvišjih stenah naših gora. Zakaj bi enakopravnost tudi tu ne veljala? Ker veliko žrtvujete za pota in kočje v naših gorah, hvala vam! Svobodno rabite in pišite nemški jezik tudi v naših gorah, ali spomnite se, da je svet, po katerem hodite, slovenski in da je vodnik, ki vas vodi, slovenskega rodu. Privoščite tudi slovenskemu jeziku prostorček na lastnih tleh.«

V Slovincih se je pričelo zbujati zanimanje za gore; začutili so, da so gore naša zemlja, ki jo je treba braniti pred ponemčevanjem. Za organizirano planinstvo so tla postajala vedno bolj ugodna. Skupina tovarišev, ki je ob prostem času pohajala v planine, po svojih obveznih pipah »Planinski piparji« imenovana, se je zavzela in začela z agitacijo za planinsko društvo. Niso prej odnehali, dokler ni bil sklican dne 27. februarja 1895 ustanovni občni zbor Slovenskega planinskega društva (SPD).

Z nastopom SPD je nastala nova doba v razvoju našega planinstva. Spočetka je živel društvo le iz narodnostnih razlogov. Nadelavali so planinska pota in gradili kočje. Borba med Nemci in Slovenci je postala trda in ostra. Da nismo omagali pod nemškim pritiskom, se moramo zahvaliti možem, ki so z neprijetno požrtvovalnostjo in jekleno voljo delali in tako zavrli nemško raznarodovalno delo v naših gorah.

V prvi vrsti je bilo treba rešiti triglavsko pogorje, ki je že tonilo v nemških vodah. Menda je sam Bog poslal takrat župnika Jakoba Aljaža na Dovje pod Triglav. S pristno gorenjsko žilavostjo in živahnostjo se je zavzel za Triglav in izpodbijal Nemcem delo, kjer jim je le mogel. Poleg tega je gradil z vso vneto, vodil nadelavo poti in na lastne stroške postavil železen stolp na vrhu Triglava. Njegova zasluga je zgradba Aljaževega doma in Triglavskega doma na Kredarici. Povsod krog Triglava se pozna njegovo delo, ki ga je vršil z žilavo vztrajnostjo. Po vsej pravici je dobil ime »triglavski župnik«, ker le njemu se moramo zahvaliti, da je Triglav postal naš in znan po svetu.

Na vseh concih in krajih se je pričelo gibanje, da se ohrani našim goram slovenski značaj in da privabijo naše ljudi nanje. Res se je posrečilo v nekaj letih, da so slovenske gore postale povsem naše, Nemci so bili potisnjeni v kot.

A ne samo zunanje delo in uspehi, tudi na znotraj se je pričela pojavljati planinska rast. Začeli so tiskati slovenske knjige o planinstvu in leta 1895 je pričel izhajati »Planinski vestnik«, ki je postal žarišče našega planinskega leposlovja. Vsa planinska miselnost in vse struje, ki so vodile ta pokret, so jasno vidne iz štiri in tridesetih letnikov, ki so do zdaj izšli.

Nove misli in nova hotenja so izšla iz posameznikov, a vendar so se ustalila in dobila prodorno silo šele, ko se je zavzelo zanje SPD. Le zadnji čas zastaja društvo za novimi stremljenji in naše planinstvo se oblikuje skoraj neodvisno od vsakega društva. SPD se danes največ bavi z ohranitvijo planinskih poti in oskrbovanjem planinskih koč. Prevezelo je vlogo gospodarstvenika, ni mu pa za oblikovanje planinske miselnosti.

V dobi, ko je začel izhajati Planinski vestnik, so se pojavili naši prvi planinci, ki pa so bili še bolj konservativni. Izrazitejši so bili že omenjeni dr. Tuma, dr. Stojc in dr. Švigelj, ki so bili med našimi prvimi plezalc. Izrazit tip stare šole med nami je profesor Janko Mlakar, ki je oblezel izmed Slovencev menda največ vrhov v Alpah, a ostal na stopnji turističnega pripovedovalca.

V začetku tega stoletja se je pojavila tovariška družba »Dren«, ki je izmed vseh takih družbic pač največ dala našemu planinstvu. Bila je to vzorna družba mladih ljudi, ki ji je bilo planinstvo več kakor zgolj zabava in prazniški odpočitek. Člani so se smotrno lotili dela v gorah. Skoraj vsak član te družbe je pomemben za razvoj našega planinstva, skoraj vsakdo je prinesel med slovenske planince nekaj novega. Imena kakor Bogumil Brinšek, brata Kunaverja, R. Badjura, Michler, profesor Cerk bodo pač neizbrisna v našem planinstvu. Iz Drenovcev je izšlo naše prvo dragoceno in plodno planinsko slovstvo. Ti so začeli gojiti ostro plezanje, bili so naši prvi zimski turisti v večjem slogu, začeli so resno s fotografsko umetnostjo in kar je pa najvažnejše: uvedli so pri nas planinsko smučanje. Rudolf Badjura je bil prvi naš športni smučar in je pričel organizirati smučanje, ki je bilo dotlej pri nas skoraj neznano. Izdal je osem dragocenih vodnikov po naših krajih. Najznamenitejši je pač: »Jugoslovenske Alpe - Slovenija«. Spisal je tudi prvo knjigo o smučanju »Smučar« in v Sportu je priobčeval »Smučarsko terminologijo«.

Bogumil Brinšek, član te družbe, je bil naš prvi resni fotografski amater. Njegova dela še danes, kljub vsestranskemu razvoju te nove umetnosti, lahko stavimo v prve vrste. Žal je nadobudni fant padel v svetovni vojski, ko je njegov razvoj šele pričel dobivati širok razmah. Brinšek je v fotografiranju zdaleč prekašal svoje tovariše, čemur je bil dokaz uspeh na razstavi leta 1908 v Ljubljani, kjer ni imel tekmeča. Iz te družbe so kot fotografi znani še profesor Cerk, J. Kunaver in R. Badjura.

Drenovci so tudi raziskovali kraške jame in iz njihove srede je izšlo leta 1910 »Društvo za raziskavanje jam«.

Svitoslav M. Peruzzi: Lastna karikatura (1908).

Nastop Drenovcev je vzbudil v slovenskem planinstvu prvi znatnejši preokret. Prvi zaplodek novega gibanja pa je pretrgala svetovna vojska, ki je razbila skoraj vse, kar je bilo do tedaj dograjenega.

Takoj po vojski, ko je bilo v ljudeh še vse razgibano, je vzniknilo pri nas planinstvo v silnem poletu in z nezmagljivo močjo. V prvih povojnih letih zaznamujemo junaško dobo našega planinstva. Mladi ljudje, ki so jih prevarali vsi zgolj človeški nauki, so se vrgli v naročje narave, da se tam učé resnice.

Z navdušenjem, ki ga pred vojsko ne bi nihče pričakoval, so mladi plezalc zavzemali naše gore po novih, doslej neznanih potih. Stene so padale druga za drugo in kljub preprosti tehniki so dosegali zavidljive uspehe. V našem planinstvu je nastopil preobrat, ki so ga starejši obsojali. Nastopili so mladi plezalc, ki so v mladostni nepremišljenosti večkrat tvegali več, kakor bi smeli, in razumljivo je, da je marsikatera smrtna nesreča pretresla dvomljivce, da so dvignili svoj glas proti takemu planinstvu.

Prevrat je segel v vse naše planinstvo in nezadovoljnost s starim planinarjenjem je našla izraz v ustanovitvi turistovskega kluba »Skale«. Tu so se zbrali mladi ljudje, ki so hoteli prelomiti s starimi nazori o planinstvu in hoteli v gorah novih doživetij.

Kakor meteor je takrat zableščal na polju planinstva mnogo obetajoči dr. Klement Jug. Hipno, skoraj brez daljšega pripravljanja in vežbanja se je uvrstil med prvake našega planinstva in jih v nekaj potezah celó prekosal. Zaoral je pri nas v ledino. Šel je nad stene, ki še niso bile preplezane. Ni ga do tega vodilo prvačenje, kakor si marsikdo napačno razlaga, temveč

hotenje, uveljaviti svoje sile v dejanjih, ki so navadnemu zemljanu neznana. Kot prepričanemu mislecu pa mu je bilo glavno vodilo, da z zunanjim naporom in v družbi gorskih velikanov obvlada svojo duševnost in se dá voditi v vsem svojem razumu. Zatiral je svoja čustva, nevarnosti je naravnost iskal, da je premagal občutke strahu in slabosti. Neupogljivo je hotel, da zmaga razum, misel nad telesom. V tem hotenju je Jug edinstven pojav pri nas. Žal je pa dokazal tudi, da razum le do neke mere obvlada telo in druge duševne zmožnosti. Jug je 11. avgusta 1924 strmoglavil v severni triglavski steni, ko je bil na višku svoje dejavnosti.

V tem času, to je od leta 1923 do leta 1930, se je naše planinstvo dvignilo nad vsakdanje izletništvo in pričelo rezati v nove smeri. S tem v zvezi je vzrok, da je takrat nekatere ljudi predaleč zapeljalo mladostno navdušenje, da so se pojavile tragedije mladih ljudi, ki so v navdušenju — umirali. Vedno se bomo zgrozili ob žrtvah, ki so padle tista leta: Topolovec, dr. Jug, De Reggy, Šuman, Brandt, Bračič in drugi, ki so vsi toliko obetali. S strahom si izprašujemo vest: »Ali je vredno vse to toliko mladih življenj?« Brez odgovora strmimo v vprašanje, razvoj sam pa daje nova dognanja in spoznavamo, da se je na teh žrtvah zgradila miselnost, ki je globlja, kakor bi bila, če bi brez žrtev obstali na stopnji izletnikov.

Vsak močnejši pojav v življenju najde svoj odraz v znanstvu in umetnosti in se šele tam ustali. Naše planinstvo se je pojavilo v znanosti precej kasno, še kasneje pa v umetnosti. S tem, ko je zarezalo tudi v te smeri, smemo šele trditi, da je planinstvo stopilo na višjo stopnjo. Tujci so imeli že lepo planinsko slovstvo, planinski umetniki slikarji so prikazali čudovite poglede ter doživetja in pesniki so o tem ustvarili krasna dela. Slovenci pa smo na tem področju nesorazmerno daleč za ostalimi narodi. Vse bogastvo naše planinske literature je prav za prav do zadnjega časa zbrano le v Planinskem vestniku. Samostojna dela so bila zelo redka. Znanstvenikov, ki bi samostojno nastopili na tem področju, je bore malo. V tem skoraj samuje Ferdo Seidl s svojimi razpravami »Kamniške ali Savinjske alpe«, »Rastlinstvo naših alp« in »Zlatenska plošča«. Dr. Tuma je izdal obširno razpravo »Pomen in razvoj alpinizma« ter »Imenoslovje Julijskih Alp«. Semkaj moramo še prišteti Kunaverjevo knjigo »Na planine!«, kjer je zbral za tedanji čas zadovoljive praktične nasvete, ter njegov izčrpan pregled naših jam v knjigi »V prepadih«. Že omenjeni R. Badjura je izdal precejšnjo vrsto vodnikov po naših planinah in učno knjigo »Smučar«. Kočbek je spisal monografijo »Savinjske Alpe«. Omeniti moramo še Brecljevo knjigo »Prva pomoč in reševanje v gorah« ter Debeljakovo knjigo »Plezalna tehnika«. V novejšem času so izšle še: Kajzeljev »Naš alpinizem«, ki je pri nas edinstveno potrebno delo te vrste, Ulagovo »Smučanje« ter Kumpova originalna knjiga »Ski«.

V leposlovju pa vlada še velika praznота. Razen Mlakarjevih zabavnih popisov raznih tur moremo naštetih Mencingerjev spis »Moja hoja na Triglav«, ki je prav za prav kritika tedanjih političnih in kulturnih razmer na Slovenskem, Aškerčevo pesnitev »Zlatorog«; doslej skoraj najmočnejše delo, vzeto iz

naših gora, je Finžgarjev idilični ep »Triglav«. Življenje na Veliki planini in v okolici nam je podal Kozak v »Belem macesnu«, prav tako je vzeta Jalenova povest »Ovčar Marko« iz gorskega življenja pastirjev, isto velja o njegovih črticah, ki so izšle po naših revijah. Izrazito planinskega leposlovja nimamo. Spočetka je kazal sem in tja J. Gregorin, da bo zgrabil v to smer in presenetili so njegovi spisi kot »Pozno neurje« in »Smrt«, pa je kasneje utihnil. Izključno turistovsko življenje nam prikazuje Bučerjeva povest »Čez steno«.

Slikarjev imamo prav tako malo. Najizrazitejši je V. Hodnik. Sem smemo šteti tudi M. Klemenčiča, E. Deržaja in M. Koželja.

Če se nismo doslej razvili v teh strokah, smo se pa tembolj razvili v planinski fotografiji. V tej najmlajši umetnosti pa z mirnim srcem lahko tekmujeemo z vsemi sosedi. Izmed mnogih planinskih fotografov amaterjev moramo naštetih vsaj že omenjenega B. Brinška, F. Kraševca, I. Tavčarja, C. Šviglja, Skerlepa, Ravnikarja, dr. Tomiška in M. Kajzelja. Dela omenjenih fotografov ne zaostajajo prav nič za podobnimi deli inozemskih amaterjev. Naši planinski fotografski amaterji niso ostali samo pri mrtvih slikah, temveč so se tudi srečno poskusili z živo sliko, s filmsko umetnostjo. Prvi, ki se je skušal s filmom, je bil R. Badjura, ki je posnel nekaj kratkih odlomkov iz naših planin. Prvo večje filmsko delo je bila revija naših gora in očaka Triglava v slikovno dovršeni umetnini »V kraljestvu Zlatoroga«. Kmalu za njim pa je prišel vsebinsko boljši film »Triglavske strmine«, v katerem se že rahlo nakazuje vsebina in oblika slovenskega filma. Žal je idealno delo v to smer pretrgala za zdaj gospodarska kriza in zadušila komaj začeto delo.

Za nekatere predele naših krajev dobiva planinstvo tudi važen gospodarski pomen. So vasi pri nas, ki se že skoraj na pol živijo od planinstva. A tudi tukaj je šele začetek. Vsa naša Gorenjska sčasoma s smotrnim delom lahko postane druga Švica. Niso nam potrebni razkošni hoteli, žične železnice na vsak vrh ter razkošje v vsaki vasi. Tega bo v Švici vedno več kot pri nas. Pač pa več toplote do gosta planinca je treba, vzgojiti se moramo v ljudi, da se bo gost počutil kakor enak med enakimi. In privabili bomo res dobre, ki ne iščejo v gorah samo zabave in poživljenja zdolgočasnega življenja, temveč lepote in sožitja z nepokvarjeno naravo in z njenim življenjem. Tega pa je pri nas več, mnogo več kot drugje. (V drugo naprej.)

SLOVANSKI VESTNIK

Slovanska knjižna četrt v Pragi.

Praga se lahko ponaša, da ima edina na svetu svojo knjižno četrt, dasi je še tudi izven nje raztresenih po vsem mestu nešteto manjših in več večjih knjižnic.

Za proučevanje slovanstva je najvažnejša Slovanska knjižnica. Ustanovilo jo je leta 1924 zunanje ministrstvo pod vodstvom dr. E. Beneša, ko je nakupilo od raznih ruskih učenjakov nad 12.000 knjig. Znanstveniki, ki so uporabljali to knjižnico, so izrazili željo, naj bi se knjižnica dopolnjevala tudi z deli, ki so izšla po boljševiški revoluciji na ozemlju sovjetske

države. Ko se je to zgodilo, so začutili potrebo, da se knjižnica razširi na vse slovanske narode in tudi na tiste knjige, ki govoré o Slovanih v neslovanskih jezikih. Koliko uvidevnosti je pokazalo češkoslovaško zunanje ministrstvo za to knjižnico, dokazuje dejstvo, da se je že leta 1926 dvignilo število knjig na 62.445. Po desetih letih šteje ta knjižnica že nad 210.000 zvezkov. Najobsežnejši je ruski oddelek, v katerem je nad 120.000 zvezkov. Tu je mogoče dobiti ne samo prvo v Moskvi tiskano knjigo leta 1564, ampak tudi skoraj vsa važnejša dela v ruskem jeziku ali pa o ruskih pisateljih in ruskih problemih v tujih jezikih vse do naših dni, bodisi da so izšla v carski ali sovjetski Rusiji ali pa v ruski emigraciji.

Drugi oddelek po velikosti je poljski, tretji pa srbskohrvatski. Temelje slovenskemu oddelku je položila knjižnica ravnateljja ljubljanske licejske knjižnice dr. J. Šlebingerja, ki slovi po popolni zbirki brošur iz 19. stoletja in po popolni zbirki vseh slovenskih časopisov preteklega stoletja. Srbskohrvatski in slovenski oddelek upravlja Slovenec dr. Oton Berkovec, ki mu gre zasluga, da je slovenski oddelek samostojen poleg srbskohrvatskega.

Zelo dober je tudi ukrajinski oddelek, za njim pa ne zaostaja bolgarski. Najmanjša oddelka sta še sedaj beloruski in lužickoserbski. Češkoslovaški oddelek namenoma ne zbira leposlovnih knjig, ampak samo temeljna znanstvena dela, ker je v Pragi dovolj čeških knjižnic. Splošni slovanski oddelek zbira dela o slovanstvu kot celoti in o medsebojnih odnosih slovanskih narodov, kakor o tešinskem in makedonskem vprašanju ter drugih.

Knjižnica ima letno na razpolago 1.100.000 din. Iz tega denarja nakupuje nove knjige in vzdržuje 21 nastavlencev. Ravnatelj Slovanske knjižnice je dr. Oto Křížek, doktor filozofije in prava. Vsi knjižničarji imajo razen filozofske fakultete še dvoletno knjižničarsko šolo.

Pod isto streho kakor Slovanska je tudi praška Univerzitetna in javna knjižnica. Nastala je za Jožefa II. iz bivše jezuitske knjižnice. Ravnatelj ji je dr. Jan Emler, podravnatelj pa Slovenec dr. Žmavc, ki me je ljubeznivo sprejel in mi razkazoval vse znamenitosti v pristnem prleškem narečju. Ta knjižnica ima nad 1.100.000 zvezkov in 1700 revij iz vsega sveta. Knjige so razvrščene v železnih stojalih, ki se dajo poljubno razširiti. Na mestu izposojene knjige je listič, ki pove, kdo ima knjigo in kdaj jo mora najpozneje vrniti. Nekdanja jezuitska kapela in obednica sta sedaj skladišči za knjige. Ni treba omenjati, da ima ta knjižnica veliko zbirko rokopisov in prvotiskov milijonske vrednosti.

Kako velika je ta knjižnica, kaže število nastavlencev, ki jih je 110. Med njimi je 62 knjižničarjev, ki imajo poleg filozofske še dvoletno knjižničarsko izobrazbo. Čitalnica za rokopise ima 50 sedežev, čitalnica za revije 150, za profesorje je posebna dvorana s 50 prostori, za ostale znanstvenike je 200 prostorov, za navadno občinstvo pa dvorana z 240 sedeži. Pred vsako dvorano je shramba za obleko in pri vsakem sedežu na mizi električna luč. V avgustu je odprta samo čitalnica za profesorje. Vsem pa je vedno na razpolago imenski in stvarni katalog.

Kurjava stane dnevno okrog 5000 do 6000 din. Avtomatični toplomer kaže nadkurjaču, koliko stopinj

toplote je v kaki čitalnici in kje treba dovajati topel ali mrzel zrak.

Temeljno načelo vseh praških knjižničarjev pa je, da vsakomur čim bolje in čim prej postrežejo. Če knjižnica sama nima zaželjene knjige, pa telefonira ponjo v drugo knjižnico, odnosno jo preskrbi iz inozemstva.

V drugem traktu istega velikega, častitljivega Klementina, ki je kljub vsem modernizacijam ohranil svojo starodavno podobo, je Pedagoška knjižnica Komenský, ki šteje nad 150.000 zvezkov in zbira najvažnejše vzgojeslovne spise vsega sveta v vseh najvažnejših jezikih. Poleg nje je posebna Tehnična knjižnica, ker nabavlja Univerzitetna knjižnica samo tiste tehnične knjige, ki so izvirna češka ali slovaška dela.

Onstran ulice je Mestna knjižnica. Nastala je leta 1891. Knjig je bilo tedaj za tri omare. Iz tega skromnega začetka se je kmalu razvila knjižnica, ki je ustanovila podružnice v delavskih četrtih. Kajti Čeh ne more živeti brez knjige. Ko delavec opoldne počiva, bere knjigo. Ko je prišel češki polk pred sto leti v Milan, ki je bil tedaj pod avstrijsko oblastjo, si je pod vodstvom generala Radeckega ustanovil tam takoj knjižnico. Češki legionarji (prostovoljci) so si za svetovne vojske v Sibiriji ustanavljali knjižnice.

Ta ljubezen do knjige nagiba praške mestne očete, da ne glede na šolsko izobrazbo in stan složno dovoljujejo Mestni knjižnici letno 1.400.000 din za nabavo novih knjig. V isti namen se porabi tudi izposojevalnina, ki je znašala lansko leto okrog 900.000 din, kajti izposodilo se je nad 2.140.000 knjig. V čitalnicah je na razpolago brezplačno vsakomur nad 600 revij in političnih listov. V ljubezni do knjige je podarila leta 1928 praška Mestna hranilnica Mestni knjižnici najmoderneje urejeno novo zgradbo, ki je stala nad 65 milijonov dinarjev. Promet je kakor v čebelnjaku od 9. do 12. ure neprestano. Cele vrste ljudi čakajo na knjige; tudi če jih je dvajset pred teboj, lahko oddaš prebrane knjige in dobiš zaželjene nove najpozneje v desetih minutah.

Mestna knjižnica ima podružnice po vseh delih češkoslovaške prestolnice. Sedaj jih je že 59, ustanovljena pa se jih še 40. Oskrbujejo jih po večini pogodbeni uradniki, ki so vzeti iz vrst brezposelne inteligence. Če imajo knjižničarsko šolo, jih občina stalno nastavi. Poleg ljubeznivega ravnateljja, vladnega svetnika dr. Zd. Tobolke je nastavljenih sedaj definitivno še 85 nastavlencev, vsi knjižničarji pa imajo dvoletno strokovno knjižničarsko izobrazbo poleg fakultetne.

Poseben oddelek je za slepce, ki šteje že 2000 zvezkov. Druga posebnost Mestne knjižnice je glasbeni oddelek, ki šteje 40.000 zvezkov. Že sedaj je to največja glasbena knjižnica v vsej Češkoslovaški. Izpolniti jo hočejo tudi z glasbenimi deli vseh slovanskih narodov, ker teh ne zbira prej omenjena Slovanska knjižnica.

V bližini Mestne knjižnice je filozofska fakulteta češke univerze, ki ima veliki knjižnici zgodovinskega in slavističnega seminarja. Samo slavistični seminar ima 47.000 knjig in vse važnejše revije vseh slovanskih narodov. Nasproti zgradbe filozofske fakultete je poslanska zbornica češkoslovaškega parlamenta s knjižnico, ki ima nad

60.000 zvezkov, kajti tudi češkoslovaški poslanci najdejo čas za studij in branje.

Predvsem starejša dela, znanstvena in leposlovna, se dobé v Muzejski knjižnici s približno sto tisoč zvezki. Zelo znamenita je knjižnica samostana Strahova radi množine rokopisov; med njimi je sveto pismo, ki tehta 24 kilogramov. Lužičko-serbska Hornikova knjižnica je druga največja zbirka serbskih knjig. Knjižnica Akademskega doma ima 64.000 knjig in 1620 revij in političnih listov v čitalnici.

NOVE KNJIGE

Slovenska pesmarica. Besedilo za ljudsko petje. Sestavil Anton Anžič. 1936. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. Str. 222. — Da smo Slovenci narod pevcev, nam dokazujejo tudi številne pesmarice z napevi ali brez njih. Za Razlagovo Pesmarico, Turkovo Narodno pesmarico in Kalanovo »Prepevajte« je izdala sedaj Mohorjeva družba pričujočo zbirko, kot nekako pomnoženo obnovo znane svoje Aljaževe. Res pri nas mnogo pojó, a na sporedu so v glavnem vedno iste pesmi, posebno na deželi, mlajši rod prinaša tuji plevel in besedilo znamo le na pol. Dobro in lepo pesem pa je treba smotrno in večje gojiti. Posebno za ljudsko petje je treba poleg lahkega napeva tudi dobrega besedila, treba je tudi velike izbire, za čas in družbo primerne. In taka je pričujoča Slovenska pesmarica. V desetih skupinah najde izraz svoje duše otrok, fant, deklet; obsežna je skupina domoljubnih in prigodnih ter šaljivih. Ko bomo dobili še drugi del, napeve, bomo lahko teh knjig res veselili. — Naša ljudska pesem (običajno narodna nazvana) je še prav malo preiskana: odkod so njeni motivi, kako se je širila iz kraja v kraj itd. Premalo smo tudi skušali dognati, kakšna duševnost našega naroda se izraža v naši pesmi. Samo nekaj stvarnih opomb k 352 pesmim te zbirke! Ker imamo mnogo svežih šaljivih, se mi zdé plitvi kupleti »Ljubi kofek« (42) in »Kavarica« (48) ter »Knajpov kuplet« (319). Vprašanje zase je zapis pesmi v narečju. Če hočemo biti dosledni, moramo zapisavati in objavljati vse ljudske pesmi v narečju, kakor imamo v Štrekljevi zbirki. Anžič je n. pr. koroške (str. 25) objavil v kolikor moči natančni narečni obliki, pri prekmurskih n. pr. je ostal na pol pota in sprejel napake zapisovalcev (?), n. pr.: video (152, govore le: vidu!), zdavnej (149) itd. V poglavje o domačiji in potovanju ljudske pesmi gre n. pr. ugotovitev, da »Češčena si, Marija ti...« v pesmi »Prelepe svetle zvezdice« (163) ne more biti prekmurska, kjer vedno govore le »Zdrava Marija«, ostalo besedilo pa tudi ni prekmursko. To naj bodo le opozorila vsem zapisovalcem in izdajateljem ljudskih pesmi. Dober bi bil kak načelen sklep pevskih delavcev glede takih vprašanj. — Bogata Mohorjeva pesmarica, ki priča o vsestranski skrbi Družbe za napredek slovenske ljudske prosvete, zasluži, da pride v roke čim več pevcem, v vsa naša društva, šole itd. Bodimo narod dobrih in preudarnih pevcev. Spostujmo predvsem svoje bogastvo!

V. N.

Ivan Cankar: Zbrani spisi. XIX. zvezek. Uredil dr. Izidor Cankar. Nova založba v Ljubljani, 1936. Broširan 50 din, v platno vezan 66 din in napol v usnje vezan izvod 84 din. — Vprav za šestdesetletnico Cankarjevega rojstva je izšel ta predzadnji zvezek nje-

govih Zbranih spisov. Obsega politične sestavke, kritične in satirične drobtine in leposlovne črtice iz let 1913 do 1918, torej iz vojnega časa in iz let prav pred vojsko. Ti spisi so gotovo izmed tistih, ki bodo Cankarja najdlje preživeli, saj so vsi neposreden, zares veren odsev pisateljevega globokega doživljanja vseh grozot in strahot vojne morije. Iz teh medvojnih črtic je čutiti vso neznansko težo tistih let, vso morečo negotovost in obupni strah pred nejasno bodočnostjo. Kakor en sam zadušeni krič upora in protesta proti nečloveški vojni furiji je, ki je brezobzirno teptala vse, poedince in narode. In prav v tistih dneh se je Cankar začutil najtrdneje povezanega z usodo slovenskega naroda, ko se je zdelo, da mu že pišejo zadnjo sodbo. Upanje in vera v lepšo prihodnost odevata iz njegovih sličic, v katerih je s skopimi potezami vendar tako živo in nazorno podal krvavo ozračje dobe. Pa tudi v satirah, kjer je s čudno jedko resnobnostjo tehtal usodo svojega ljudstva, je ves Cankar: oster, neusmiljen in goreč idealist. Njegovo predavanje o Slovencih in Jugoslovanih iz leta 1913 je še danes aktualno in nam more biti izhodišče in temelj vsake prave slovenske miselnosti. Zanimive so tudi izpovedi o njegovem razmerju do socializma. — Med črticami in satiričnimi spisi jih je več, ki so izšli šele po pisateljevi smrti, nekateri pa so v tej knjigi sploh prvič objavljeni, ker jih med vojno cenzura ni pustila na svetlo. Skratka: ta predzadnji zvezek se odlikuje po svoji živosti in neposrednosti in lepo zaokroža Cankarjev duhovni lik, kakor so ga zgradili Zbrani spisi. Umetnik ne ostaja več osamljen in oddaljen opazovalec, le esteta, ki sanja in snuje v meglenih višavah. Čisto sredi preprostega in trezno vsakdanjega življenja je in prav tako preprosto ga oblikuje. Zato se zde ta njegova predsmrtna dela kot dobro pretehtana izpoved zrelega moža, ki je dosti preskusil, dosti pretrpel. In prav zaradi te iskrenosti je ta knjiga eden najvernejših dokumentov slovenskega duhovnega življenja tik pred vojsko in med njo sámo. — Mislim, da takega dela (kritične opombe in uvod je napisal Izidor Cankar) ni treba posebej priporočati. Priporoča se sámo. —a.

NAŠE SLIKE

V prvi letošnji številki smo objavili nekaj del slovenskih slikarjev iz prve polovice minulega stoletja. Danes prinašamo še nekatere reprodukcije javnosti manj znanih slikarjev iz druge polovice devetnajstega veka. S tem pregledom, ki ga nameravamo še nadaljevati, bi hoteli zbrati v reprodukcijah vse ali pa vsaj najvažnejše slike, kar jih hrani Narodna galerija, sčasoma pa tudi druge, da bodo mogli tudi vsi tisti Slovenci, ki si te naše umetnostne zbirke ne morejo ogledati, imeti vsaj nekaj pojma in predstave o snovanju slovenskih umetnikov v prejšnjih časih. Radi bi pa s tem objavljanjem poživili in razširili zanimanje za Narodno galerijo, da bi se je spomnil ta ali oni lastnik lepih izvornih domačih slik in jih podaril tej naši umetnostni matici, kjer bi bile dostopne vsem ljubiteljem umetnosti.

O Josipu Tomincu (1790—1866), goriškem rojaku, smo že zadnjič objavili nekaj poglobitvenih podatkov iz življenja. Današnja reprodukcija »Gospe s kamelijo« je prav dobro delo in kaže goriškega

mojstra kot portretista z najboljše strani. Slika je sveža v barvah, risarsko jasna in točna, izraz portretirane gospe pa živahen in neprisiljen. Podrobnosti na obleki in nakitu so najskrbneje izdelane, tako da skoro motijo celotni vtisk.

Tudi slikarja Franca Kurza pl. Goldensteina (1807—1878) smo predstavili že zadnjič s pokrajinsko sliko »Sv. Janez ob Bohinjskem jezeru«. Tudi naša »Škocijanska jama« ga kaže kot pokrajinarja romantične smeri, ki ljubi preprosto učinkovitost nenaadne osvetljave in divje skalne votline. Kompozicija je skoraj malce teatralna, osebe, turisti z vodniki, ki so le za stafažo, so pa precej neokretno vstavljene v pokrajinski okvir. Slika, ki je iz leta 1854, je iz slikarjevih najboljših let in je zanimiv primer tedanjega pokrajinarstva. Kupil jo je bil že svojčas deželni muzej, odkoder je prišla v Narodno galerijo. Goldenstein je dovršil dolgo vrsto najbolj značilnih pokrajinskih slik z vseh koncev Kranjske.

Ob svojem času je užival precejšen sloves slikar Pavel Franc Künl, po rodu Čeh, ki se je pa naselil v Sloveniji in tod tudi ostal do smrti. Rodil se je leta 1870 na Češkem v Mladi Boleslavi. Oče, ki je bil vojaški zdravnik, ga je kot trimesečno dete vzela s seboj v Ljubljano, kjer je hodil v šolo, postal častnik in po službovanju v tedanjih italijanskih pokrajinah postal učitelj risanja na kadetnici, dokler ni dal slovo vojaku. Na dunajski akademiji sta bila med drugimi njegova profesorja tudi znana mojstra Führich in Waldmüller. Umrli je leta 1871 v Ljubljani. Bil je v bistvu močno konservativen duh, ki je bolj obnavljal pobude, katere je prejemal zlasti od starejših vzornikov, kot pa snoval iz lastne osebnosti. Slikal je po večini v temnih tonih, precej hladno, pa spretno. Gojil je razen oljnega slikarstva tudi akvarel, s posebno vnemo se je pa posvečal miniaturi, kjer je dosegel znatno dovršenost. Izdelal je veliko število portretov, pokrajin, tudi cerkvenih nabožnih slik. Po več jih je naslikal za ljubljanski župni cerkvi Sv. Petra in v Trnovem, razen tega za cerkve v Novi Štifti na Štajerskem, v Cerknici in Braslovčah. Künl je slovel kot odličen obnavljalec (restavrator) starih slik, značilno pa je, da je bil tudi zelo cenjen odrski slikar. — Naša ljubka »Speča deklia« kaže slikarjevo nagnjenje za malce sladkobno čustvenost in je kakor zapoznel, sentimentalen bidermajerski spomin.

Do nastopa impresionistov sta veljala pri nas splošno kot največja slikarja brata Šubica. Dosegla sta lepa priznanja v tujini in tako ni čuda, da so si tudi doma ustvarili o obeh bratih nad vse laskavo sodbo, čeprav sta se po svojem novotarskem delu močno ločila od drugih slovenskih slikarjev in sta prav kmalu zapustila ozke meje slovenskega slikarstva tistih časov.

Leta 1850 se je podobarju Štefanu Šubicu v Poljanah nad Škofjo Loko rodil sin Janez. Prve slikarske nauke si je pridobil pri očetu, nato pa je delal pri slikarju Janezu Wolfu, dokler ni odšel v Benetke in Rim, kjer je mnogo kopiral stare mojstre in slikal po naročilih za razne cerkve. Leta 1877 je odšel Janez Šubica na Dunaj, kjer je delal pri znamenitem slikarju Makartu razne študije in kompozicije. Čez štiri leta je odšel v Prago, kjer je pomagal pri okrasitvi novega Narodnega divadla. Leta 1884 je bil poklican v Kaiserslautern ob Renu kot učitelj okrasnega slikar-

stva na tamkajšnji obrtni muzej. Notranjost tega zavoda je okrasil z velikim številom slik. V Nemčiji je kot izvršujoč umetnik in kot slikarski vzgojitelj dosegel mnogo priznanja, ves ta čas je pa delal tudi za razne cerkve v domovini in tudi po zasebnih naročilih. Leta 1889 je umrl in so ga pokopali v Kaiserslauternu. — Njegovo »Dekle na balkonu« kaže močan vpliv A. Feuerbacha, katerega je Janez Šubica spoznal, ko je leta 1873 z Wolfom potoval na razstavo na Dunaj. Naša slika je očitno nastala pod vtiskom Feuerbachove Ifigenije. Ta idealizem in ljubezen do klasike sta ostala Šubicu prav do zadnjega, čeprav je bil v bistvu bolj naturalistično usmerjen. To kaže tudi sličica »Pismo«, kjer je prav živo upodobil svojega bratranca Ivana Šubica, poznejšega zaslužnega ravnatelja ljubljanske obrtne šole, ki je umrl leta 1924.

Jurij Šubica je bil pet let mlajši od brata in se je prav tako učil doma pri očetu in pri Wolfu. Leta 1875 je odšel na Dunaj, kjer je študiral pri profesorju Griepenkerlu, znanem tvorcu klasičnih stenskih slik v dunajskem parlamentu. Jurij je moral kmalu k vojakom, se udeležil zasedbe Bosne, nato delal spet na Dunaju in na Češkem, eno leto tudi v Atenah, kjer je poslikal dvorec H. Schliemann, znanega raziskovalca Troje. Iz Aten je odšel v Pariz, kjer se je sestel s prijateljem Vojtehom Hynaisom. Z njim je delal za praško narodno gledališče. Nato je pomagal češkemu mojstru V. Brožiku, ki je slikal velikansko sliko »Hus v Kostnici«, in ogrskemu mojstru M. Munkaczyju, ki je takrat končaval »Kristusa pred Pilatom«. Ves ta čas je mnogo slikal za razne cerkve po Sloveniji, ustvaril pa tudi mnogo podob, ki so ostale v rokah zasebnikov v tujini. Leta 1890 je umrl v Raschwitzu pri Lipskem, kjer je slikal pri nekem svojem znancu. — Njegova »Dama« kaže v svojem ubranem barvnem soglasju vplive francoskega slikarstva dobe, v kateri je nastala. V barvi je delo, ki je, žal, nedokončano, zelo skladno in mirno, v gradnji in risbi je pa vidna pristna francoska uglajenost in nežnost.

Prihodnje leto priredi Narodna galerija veliko spominsko razstavo del bratov Šubicev. Takrat bo šele mogoče pravilno oceniti njuno pomembnost in njun vpliv na slovensko slikarstvo. Takrat bomo tudi skušali prinesiti kar najbolj popolno zbirko reprodukcij njunih del iz javnih in zasebnih zbirk, da bo stala podoba bratov Šubicev res živa in popolna pred nami.

Nekaj starejši od Šubicev je bil sicer Ivan Frankè, ki je pa oba dolgo preživel. Rodil se je leta 1841 v Dobju pri Poljanah nad Škofjo Loko. Oče mu je bil Čeh, ki se je pa popolnoma udomačil na Gorenjskem. Po dovršeni srednji šoli je študiral najprej na dunajski akademiji, nato pa v Benetkah, ki so bile takrat še avstrijske. Iz Benetk je potoval leta 1873 na Kitajsko, odkoder je prinesel tudi nekaj slik. Pozneje je postal profesor za risanje na gimnaziji v Kranju, nato pa je služil do upokojitve v Ljubljani. Bil je v mladih letih prav dober pokrajinar, tudi portrete je slikal z veliko spretnostjo. Več desetletij se je tudi zelo plodovito udejstvoval kot več konservator umetnostnih spomenikov. Velik sloves si je pa pridobil kot ribarski strokovnjak. Umrli je leta 1927 v Ljubljani. — Naša slika »Glava dečka« je še iz njegove mladosti, ko je študiral v Benetkah. Nele model sam, tudi način slikanja nam pričata, da je delo nastalo v Italiji.

D. K.

SVITOSLAV M. PERUZZI

Ravno tri leta je, odkar sem napisal v Mladiki kratek življenjepis slovenskega kiparja Svitoslava Mihaela Peruzzija. Kdo naj bi si bil neki mislil takrat, da bo tako kmalu treba pisati posmrtnico dragemu prijatelju! Saj je bil videti tako trdnega zdravja, mladeniško čil in čvrst — zdaj pa že počiva tam pod Krimom na prijaznem pokopališču v Tomišlju, odkoder se razprostira tako lep razgled po črni barjanski zemlji, ki jo je pokojni tako ljubil.

Ne bom ponavljal življenjepisnih podatkov; komur je zanje, naj pogleda v letnik 1955 tega lista. Naj le dodam, da se je Peruzzi, ki mu je slovansko ime vzdal krstni boter, sam veliki Laščan, Francè Lévstik, rodil v Lipah na Barju dne 17. oktobra 1881. Z ljubljanske gimnazije je hitro presedlal na umetnoobratno šolo, se šel učiti v Zagreb in nato na dunajsko akademijo, kjer je bil najprej tovariš z Ivanom Meštrovičem, kasneje pa postal njegov prijatelj in ostal z njim do smrti v najtesnejših stikih.

Že na Dunaju je Peruzzi mnogo ustvarjal, da je upravičeno obrnil nase pozornost slovenske javnosti. Še plodovitejša so bila leta po končanih naukih, ko je v svoji delavnici na nekdanjem dirkališču v ljubljanskem Tivoliju izdeloval javna naročila ter delal osnutke in različna dela zase in za zasebnike. Iz tistih časov je najboljše, kar je ustvaril: več dobro označenih, živo podanih portretov, razni javni spomeniki in nagrobniki, več kompozicij. V tistih letih je še poln mladeniškega ognja in spominov na akademijo ustvarjal lahkotno in neprisiljeno, da se moramo kar čuditi njegovi plodovitosti.

Toda slovenskemu oblikujočemu umetniku je še danes težko preživljati se od umetnosti same, takrat pred tremi desetletji je veljalo to še mnogo bolj. Tako je leta 1910 sprejel službo profesorja na umetnoobratni šoli v Splitu, kjer je postal vodja kiparskega oddelka, katerega je vodil do smrti. Služba in skrb za naraščaj, med katerim je imel nekatere res nadarjene učence, ki so se pod njegovim vodstvom razvili v sloveče umetnike, sta mu vzela mnogo časa; tuja okolica, v katero se ni mogel nikdar čisto vživeti, mu pa ni mogla nuditi prave duhovne pobude in notranjega zadoščenja. Zato je kmalu po prihodu v Dalmacijo njegova tvornost odnehala, ustvarjal je le še priložnostna dela in izvrševal redka manjša zasebna naročila, ker javnih pač ni dobival.

Bil je tujec med tujci, le preveč je ostal navezan na ljubljeno Barje, preveč se je čutil brezdomca doli ob morju. Venomer ga je vleklo domov, vedno iznova je koval načrte, da se vrne v Slovenijo, pa ostalo je vse le pri željah. Doma je široka javnost že skoraj pozabila nanj: saj je bil nad četrto stoletja izven slovenskih mej. In ko je letos 5. julija, na praznik sv. Cirila in Metoda nenadoma umrl — zadela ga je srčna kap — je bila vest o njegovem nenadnem odhodu presenečenje za široke kroge, kar neumljiva pa prijateljem in znancem.

Peruzzi je bil umetnik — poštenjak, kakršnih je dandanes le malo med nami. Nikdar se ni gnal za hvalo in gmotnim uspehom, nikdar se ni rinil v ospredje. Umetnost mu nikoli ni bila molzna krava. Kot tvorec je bil vzor vestnega delavca, ki je ustvarjal zaradi dela samega, ki mu je bila iskrenost in temeljitost prvi pogoj. Zato ni hlatal za novimi gesli, zato ni iskal cenjenih uspehov z modnimi efekti. Ostal je zvest sebi in svojim nazorom. In prav zato, ker je bil vselej tako pošten in neuklonljiv, je moral prestati marsikaj. Življenje ga ni pestovalo, trdo so padali udarci po njem, a mnogo bolj od življenjskih nevšečnosti ga je bolela usoda njegovih del. Zlomilo ga le ni. Ostal je pokonci moč, zvest prijatelj, plemenit tovariš, zaveden Slovenec.

Z njim je odšel v večnost eden izmed trojice mož, ki so mi bili v Splitu nad vse dragi. Za Dinkom Šimunovičem, Peruzzijevem najbližjem prijateljem, nepozabnim pesnikom dalmatinskega Zagorja, za častiljivim donom Franom Buličem, dobrim duhom Dioklecianovega Splita in budnim čuvarjem Solina, je odšel zdaj še Peruzzi. Pet in dvajset let ga je vleklo domov in izpolnila se mu je navsezadnje ta želja. Vsaj mrtev se je vrnil v domačo zemljo.

Naj bo Svitoslavu M. Peruzziju ohranjen svetel spomin med nami! V slovenski umetnosti bo njegov lik ostal čist in jasen, njegova človeška podoba pa brez sence slehernega madeža kot podoba zares plemenitega človeka.

*

Za to številko, žal, ni bilo mogoče zbrati več in značilnejšega gradiva, ki naj bi ponazorilo vsaj poglavitne dobe iz Peruzzijevega delovanja. Skušali bomo ob prvi priliki to nadomestiti, da se vsaj v sliki ohrani, kar je raztresenih njegovih del po svetu.

Danes objavimo portret prijatelja Gvidona Birolle, ki je s Peruzzijem ob istem času študiral na Dunaju in je kot nadarjen grafik pokazal velike sposobnosti. Portret je eno najboljših umetnikovih del in je odličen dokaz njegove tvornosti v najboljših mladostnih letih. Plaketa za Jugoslovansko matico pa je iz zadnje dobe in predstavlja primer prav dobro rešene izpolnitve prostora, solidne gradnje in skrbne izdelave.

V pokojnikov spomin objavljamo dve priložnostni risbi, ki ju je poslal kot razglednici v prijateljski pozdrav.

Na prvi je njegova lastna karikatura iz dunajske dobe pred nekako tridesetimi leti, druga pa predstavlja znanega kmečkega očanca, pravi barjanski original, in je prav tako dobro posrečena karikatura. Izvršil jo je — po spominu na »mladostni jasnost« — šele lani. Risbi kažeta, da je bil Peruzzi tudi dober risar.

Ob tej priliki naj dodam, da bi bila dolžnost Narodne galerije, oddolžiti se pokojniku s prireditvijo spominske razstave. Mnogo je Peruzzijevih del, ki v Sloveniji niso več ali pa sploh nikdar niso bila znana. Mislim, da bi se sodba o njem utegnila spremeniti, če bi zbrali vse njegovo obsežno delo. Prav tako važno in potrebno bi pa bilo tudi, da se vsaj najboljša med temi deli, ki so skoraj brez izjeme za zdaj še vsa izvršena v mavcu, odlijejo v bron. Za umnega mecena bi bila to hvaležna prilika, pokazati svoje razumevanje slovenskih kulturnih potreb.

K. Dobida.

Joža Likovič

GODUJEMO!

Prvo jesensko listje je odpadalo. Brez pesmi in mikavnosti, skoraj skrivaj, da ne predrami naših poletnih sanj. Veter je urno zabrisaval stopinje poslavljaljočih se lastovk, sled njihovih nožic se je še komaj zaznavala v obilnem prahu. Prod ob potoku je bil mrtev; razposajeni kopalci, ki so iskali tod zdravja in vedrosti, so se razšli. Po vrteh so zacvele bele rože, prve znanilke pokoja, spominov in odpušcanja.

Ves teden sva se z Marijo pripravljala na god njene mamice, ki ga praznuje v tem času, ko minevajo večeri med blagim zvonjenjem in razjokanimi zarjami. Hotela sva jo tihoma iznenaditi s kakšno preprosto stvarco. Saj nisva bila v zadregi! Zakaj karkoli pride iz detetovih rok, vse je pristrčno in neprecenljivo. Že se je dokončavalo po hiši zadnje pospravljanje, Marijino belo oblačilce je bilo oprano in zlikano, pentlje in svi-leni trakovi poravnani, bele copatke s pisanimi cingeljci popravljene.

Nato se je razgrnil naš dan! Zjutraj sem kupil pri vrtnarju šopek rož, tistih z velikimi in težkimi, belimi in hvaležnimi cvetovi. Marijo smo napravili v belo obleko, da je bila podobna malemu angelčku. Prestati je morala še malo pripravo in preizkušnjo. Mamico bo namreč pričakovala pri vratih, in sicer na stolu med cvetjem. Za silo bo naslonjena na končnico, kratak hip se bo že zdržala pokoncu. Stol smo torej postavili k vratom, dete naslonili na končnico, zraven pa rože in šopek, da je bilo videti, kakor da ga drži v svojem milem naročju naš beli drobljanček. Nepozabno! Mariji so šle očke radovedno od cveta do cveta, od stvari do stvari, ničesar ni hotela zamuditi. Ko sem ji dopovedoval, da bova tako pričakala mamico, ki ji bova podarila za god šopek, je z glavico zadovoljno pomajala. Morda me je razumela ter bila ponosna na svoj prvi nastop.

Končno smo s pripravami končali! Zazvonilo je poldan, ko se vrača mamica domov. Tudi zvonovi so doneli bolj slovesno; prijateljsko so znali napolniti naša srca z najlepšimi čustvi, z radostjo in zahvalo. Še zadnje, neznatne priprave, še nekaj neposlušnih gub na stenskih prtičkih je treba popraviti, prestaviti stole in pobrisati skoraj neviden prašek na polici. Tako smo občemeli v pričakovanju. Miza je bila pogrnjena z belim prtom; svečan dih je ležal na njej in ni dovoljeval, da bi karkoli skalilo prijazno razpoloženje. Posodje se je svetilo, ponvice so se bleščale kot nove, še celó ogenj je plamtel svečano ter kot zvest čuvar družine in njene sreče povzdigoval naše veselje. Vse je bilo pripravljeno, kakor da želi sleherna stvarca po svoje vsaj nekaj pripomoči k prazniku godovnega dneva.

Marijo sem poučeval, da mora biti mirna in ne sme sliniti belih rokavcev. Nikake razkošnosti ni bilo; toda kljub skromnosti je bilo vse prav mično, lepo in nepotvorjeno, najini srci, usta in cvetje, to hvaležno cvetje, ki se je navzelo vedrine jesenskega neba in hvaležnosti tihe rose. In res! Začule so se stopinje vračajoče se mamice, znano šumenje obleke, odlaganje obutve pri stopnišču, še dva koraka... Vrata so se odprla danes bolj na stežaj, nov val veselja je pljusnil med nas. Ko je zagledala Marija svojo mamico, je začela cepetati z nožicami in kazati na cvetje. Med vriskajočim smehom je grlela svoje besedice, nam sicer neumljive, a vendar tako prikupne in sladke. Z vsakim smehljajem se je usulo iz njenih ustec tisočero drobnih in srebrnih zvokov, kakor bi hotela nasuti mamici za god tisočero upov in nedopovedljivih nad. Otroček bi se najrajši pognal preko končnice stola v njeno naročje in ji tako razodel svoje posebno veselje, nastlal cvetja in ljubezni. Vse je žuborelo in prekipevalo v neskaljeni sreči.

Tako smo se radovali ta dan. Bil je lep in svetel dan kakor nikoli več. To so bili nežni, resnično otroško vdani trenutki sredi skromnih priprav. Tako sva jih občutila le jaz in Marija, ko je ubiral jesenski veter svojo prvo pesem in so cvele bele rože hvaležnosti...

Krista Hafner

BEG Z DEŽELE

ZENA NA VASI.

Na Ogrskem je položaj približno tak kakor pri nas v Prekmurju. Prekmurje je bilo pred vojsko pod madžarsko upravo in način življenja med Madžari se je udomačil tudi med Slovenci, ki so bili mejaši Madžarov in so z njimi živeli v enakih življenjskih prilikah. Na razsežnih posestvih sredi neizmerne ravnine so posamezne domačije trideset do štirideset kilometrov oddaljene druga od druge in dekleta in žene te vrste kmetovalcev imajo vedno dosti dela v hiši ali na polju. Nekatere so precej bogate in živijo lagodno, žene in dekleta manjših posestnikov in bajtarjev pa morajo čez poletje v tujino s trebuhom za kruhom. Jeseni se vračajo z živežem za vso zimo, zakaj za svoje delo so plačane iz večine v živilih. Po poročilu glavne tajnice socialne akcije na Madžarskem zasluži delavka ob mlačvi poleg hrane približno pet in dvajset kilogramov žita na dan. Velika posestva take delavke zelo lahko dobijo, ker jih plačujejo bolje kakor tovarne. V nekaterih manjših

mestih zapusté zaposlenke čez poletje svojo službo in gredó na kmetije za ženjice. V drugih pokrajinah, kakor na primer pri nas na Prekmurskem, ima vsak velik posestnik svojega agenta, ki zbira zanj delavce in delavke za sezonsko delo. Ti agenti so dostikrat zelo kruti in velik del zaslužka stlačijo v lastne žepé. Kmečke delavke, ki jih nabirajo na tak način, so pogostokrat še zelo mlade, še pravi otroci, pa že morajo od doma.

Na Češkoslovaškem, ki je zlasti v stari Češki silno napredna država, je položaj žene zelo različen. V splošnem žena ne hodi na polje razen v dobi najhujšega poljskega dela, ob žetvi in mlačvi. Kmečka delavka ali dninarica pa ima, kakor povsod, zelo težko delo in mora opravljati vsa poljska dela. Zlasti sladkorno peso mora obdelovati skoraj izključno le žena.

Na Finskem je položaj žene in kmečkega dekleta v posameznih pokrajinah prav različen. Ravna se pač po okoliščinah. V revnih hišah, posebno na severu dežele, mora žena zelo trdo delati. Sama mora oskrbovati hlev, vrt in hišo. Mož se za vse še ne zmeni ne. Spomladi in poleti mora pomagati pri vsem poljskem delu in kadar móž ni doma, ker odhajajo kakor pri nas v Prekmurju na delo v tujino, je tudi poljsko delo le na njenih ramah.

Belgija, Nizozemska in Danska so najbolj napredne poljedelske države na svetu. V teh deželah je usoda žene milejša kot drugod na svetu. Ona je res le gospodinja in mati, delo na polju pa opravljajo skoraj izključno le moški. Prav tako se godi ženi tudi na Angleškem, medtem ko mora na Irskem in Škotskem žena trdo delati in nima prav nič onih ugodnosti kot kmetica v prej naštetih deželah.

V Italiji je kmetica izredno pridna in delavna. Predvsem opravlja živino in izdeluje sir, zraven pa skrbi po navadi sama za družino, ki je v Italiji po navadi zelo številna. Za žetev, za pospravljanje riža in za oskrbo sviloprejk, ki zahtevajo v nekaterih letnih časih veliko nege in skrbi, pa najamejo posestniki oddelke delavcev in delavk, ki prihajajo iz visokih hribov v dolino na delo.

Nekaj posebnega je v Italiji in tudi v Španiji običaj, da stanuje kmetova družina dostikrat v mestu, kamor se na večer po dnevnem delu na polju v daljni okolici vrača tudi gospodar. Gotovo se je ta način življenja ohranil še iz onih nemirnih časov, ko so razne vojske in razbojniške tolpe plenile deželo, ali je morila po njej malarija. Kmetje stanujejo vedno le v predmestjih, stisnjeni v majhne hišice. Ljudje in živali živijo pod isto streho, vse se gubi v nesnago in mrčes. Kjer pa družina stanuje na deželi, ima seveda več prostora in zdravja. Pod fašistično vlado pa so se stanovanjske razmere na kmetih zboljšale.

Delovne pogoje sezonskih delavcev na Italijanskem določa in ureja vlada sama, za mlada dekleta pa skrbi še posebej Društvo za varstvo deklet in Katoliška zveza. Tema društvoma se je posrečilo, da so se v zadnjem času vidno zboljšale stanovanjske in prehranjevalne razmere teh sezonskih delavk.

Na Švedskem in Norveškem pride hišna gospodinja le redkokdaj na polje. Le v času najsilnejšega dela poprime tudi ona za delo, če je stiska velika. Dekle in dninarice se delé v dve skupini. Ene

delajo predvsem zunaj na polju, druge pa skrbé doma za živino. Vendar so v splošnem kmetije tako majhne, da zadostuje ena sama dekla za vse delo v hlevu in na polju.

Čim naprednejša je kaka dežela in na čim višji stopnji je kmetijstvo, tem manj dela žena na polju in tem bolj ji je dana prilika, da ostaja pri hiši, da je v resnici gospodinja in mati.

Tako na primer na Danskem, kakor smo že prej omenili, omožena žena skoraj nikoli ne dela na polju. V zadnjih letih se po nekaterih krajih tudi neomožene deklice držé predvsem hiše. Tu pomagajo materam, zraven pa se tudi v velikem ukvarjajo z rejo kokoši, napravljanjem presnega masla itd. Kjer pa prehaja ta proizvodnja že v industrijo, nadomeščajo žene iz večine že moški delavci.

Prav tako vidimo tudi, da si zna žena pridobiti velike dohodka z delom pri hiši posebno v deželah, ki stojé na visoki kulturni stopnji, kakor na Danskem in v Belgiji. Mlekarstvo, kokošjereja, vrtnarstvo in reja drobnice so zanje viri lepih dohodkov. Tu ima žena v resnici mesto, kakor ji po vsej pravici gre. Navadno hrani ona skupen denar za vso družino, nakupuje in prodaja sama, skrbi za hišo, vsi dohodki iz gospodinjstva, mlekarstva, vrtnarstva se stekajo le v njeno blagajno za vodstvo gospodinjstva. Na polju se prikaže le redkokdaj — samo če je resnična sila ali če moža ni doma, da namesto njega nadzira delo. Taka razdelitev dela je gotovo najboljša. Žena tako hrani svoje moči, služinčad jo spoštuje, ona sama pa vzljubi dom in se mu posveča z vsem srcem.

Seveda te idealne razmere še dolgo ne bodo zavlada le po vseh deželah. So tudi pokrajine, kjer je kaj takega sploh nemogoče.

Ta kratek pregled po Evropi, ki sem ga v bežnih slikah narisala, nam jasno kaže, da je v nekaterih pokrajinah zaradi revščine, pomanjkanja delavcev ali tudi le zaradi mnenja, ki ga ima mož o ženi, stališče žene nevdržljivo. Preobremenjena je, in sicer ni toliko preobremenjena sezonska delavka, ki jo ščitijo pogodbe in družabne uredbe, tudi ne kmečka dekla, ki se lahko brani in službo pusti, če ji ni povšeči, temveč najhujše trpi kmečka žena in domače hčerke. Zanje ni zakona ne postave ne nadzorstva, nihče jih ne ščiti in docela so odvisne od moža ali očeta.

Neka voditeljica gospodinjstva šole, gospodična Gerincks iz Freiburga, je zbrala podatke o delu kmečke žene po vsej Evropi. Po teh podatkih dela kmečka žena dnevno povprečno 17 do 18 ur, le ponekod je njen delavni dan dolg samo 12 do 15 ur. Bolj srečna je v tem pogledu Amerika, kjer je delavni dan tudi za kmetice dolg le okoli 9 ur.

Zdaj, ko vse to vemo, ne moremo več očitati kmečki ženi in zlasti ne kmečkemu dekletu, da nima srca za rodno zemljo in da jo tako lahkomišelnó zapušča. Res je tudi v prejšnjih časih prav toliko trpela kot danes, ali pa še bolj, in vendar ni silila z domače grude, ampak je vdano prenašala svojo usodo. A tedaj ji še ni bil odprt pogled v široki svet in še ni vedela, da je poleg njenega ózkega sveta, polnega trpljenja in garanja, še drug svet, v katerem je žena res žena in ne samo trpinka. Zdaj pa je že skoraj v slehernó vas prodrl široki svet in žena zre hrepenceče vanj, ker upa, da bo tam rešena svojih vezi.

O NEKATERIH VAŽNIH OPRAVILIH PRI PRANJU

Večja zaloga lepega, belega perila ima v gospodinjstvu precejšno vrednost in pomeni že del premoženja. Zato je razumljivo, da skušamo to premoženje v perilu obdržati čim dalje časa. To pa dosežemo največ s pravilnim, pazljivim ravnanjem pri pranju.

Vprašanje, kako moremo perilo najbolje očistiti in ga pri tem najmanj oškodovati, dolgo ni bilo zadovoljivo rešeno. To ni nič čudnega, kajti na mehanični način je težko kaj točnega dognati; v tem pogledu nas morejo zadovoljiti le znanstveni poskusi, ki so združili na tisoče praktičnih in kemičnih poskusov v točna dognanja. Praktično in samo na oko marsičesa ni mogoče določiti, n. pr. stopnjo čistosti perila. To pa je napravila tehnika s posebnimi pripravami.

Ves potek pranja sestavlja dolga vrsta posameznih opravil, ki jih je vseh skupaj okrog dvanajst, a ne spadajo vsa k pranju v ožjem pomenu. Vsako izmed teh opravil je po svoje važno, a posebno nekatera, ki jih imajo še marsikje za postranska. To so namakanje in končno splakovanje, pa tudi kuhanje perila.

Z namakanjem hočemo zrahljati nesnago na perilu, da jo pri poznejšem pranju laže odstranimo. Nesnago na perilu drže teže topljive snovi, kakor beljakovina in maščoba, zato je potrebna za namakanje mlačna voda. To pa še ni dovolj. Treba je tudi vodo, če je trda, zmehčati, sicer nam sčasoma oškoduje perilo. Trda voda je različna, to je bolj ali manj trda. Čim trša je, tem več ima v sebi rudninskih snovi. Dobro je, če glede trdote vodo, ki nam je na razpolago za pranje, spoznamo. Čim trša je voda, tem previdnejši moramo biti pri pranju. Trda voda je namreč dostikrat vzrok, da perilo ni tako lepo oprano, kakor bi moralo biti, četudi smo se potrudili, kolikor se je dalo. Perilo, ki ga stalno peremo v zelo trdi vodi, začne počasi rumeneti, nima prijetnega vonja po opranem perilu in je čutiti nekako pusto. Vodo za namakanje navadno omehčamo z dodatkom sode, ki obenem raztaplja maščobo in prebavi beljakovino nesnage. V krajih, kjer je voda mehka ali kjer imajo dovolj deževnice, ni treba rabiti sode, ker je ostro sredstvo in se več ali manj loti tudi vlaken tkanine. Industrija izdeluje razna sredstva za namakanje, izmed katerih so nekatera prav izvrstna (n. pr. »burnus«). Delovanje raznih pripomočkov za namakanje pospešuje topla voda, ki pa ne sme biti prevroča. V vroči vodi nesnaga nekato zakrknje in se tako trdno zajé v tkanino, da perilo pozneje veliko teže očistimo. Namakanje je končano šele, ko smo perilo po 18 do 24 urah krepko sprali in ga ovili. To je nujno potrebno, sicer bi prišlo perilo napojeno z umazano vodo v svež lug, kar bi zelo zmanjšalo njegovo pralnost in bi zato porabili po nepotrebnem več mila in več časa za pranje.

Namočeno, sprano in ovito perilo šele namilimo, zmencamo in skuhamo. Nekatero gospodinje perilo dvakrat zmencajo in potem kuhajo. Druge zopet pravijo, da zadostuje, ako perilo enkrat namilijo, zmencajo in skuhamo. Kako je torej najbolje? Preveč mehničnega trenja, mencanja škoduje perilu. Pač pa dobimo lepo belo perilo, ako ga denemo dva-

krat v svež lug. Ko ga izmencamo iz prvega luga, se v njem loči od perila toliko nesnage, da lug nima več moči, da bi odvezel še kaj umazanosti. Tudi če bi dodali tej umazani vodi zopet pralna sredstva, bi nič ne pomagalo. Prav tako napačno in brezuspešno bi bilo, če bi perilo v takem umazanem lugu kuhali. Napraviti je treba še drugo, svežo milnico, v katero pride perilo iz prve. Tudi glede kuhanja perila so gospodinje različnih naziranj. Vendar je dokazano, da dobimo s kuhanjem bolj belo perilo, ki se pri tem tudi razkuži. Glede množine mila, ki ga pri pranju rabimo, velja, da ga ne sme biti premalo. Ako pa vzamemo mila več kot dovolj, si s tem nič ne pomagamo, ker odvišno milo na perilo ne učinkuje. Za 8 do 10 litrov vode zadostuje 45 do 55 g mila, ki še bolje deluje, če mu pridenemo 50 g kalcimirane sode. Kadar pa peremo s pralnimi pripomočki, se vedno ravnajmo točno po posebnih navodilih.

Pri kuhanju se raztope vse maščobne snovi; obenem se perilo medtem tudi rahlo drgne, ker ga večkrat premešamo in ker vrel lug valovi med kosi. Zato ne sme biti kotel ali lonec nikoli preveč poln, da se voda lahko giblje med perilom in da perilo lahko mešamo in obračamo. Isto je pri kuhanju v pralnih strojih, ki imajo vsi v notranjosti kotel, v katerem je kovinski stožec s cevjo. Lug se v kotlu, bolje v stožcu segreje, začne vreti in se požene po cevi na vrh, kjer na odprtinah nastavka škropi na perilo. Za zelo umazano perilo pridenemo vodi lahko tudi terpentini ali malo salmijaka. Najbolj umazana mesta pa posebej namilimo.

Končno čiščenje perila je splakovanje, o katerem lahko trdimo, da je poleg namakanja najvažnejše opravilo pri pranju. Če imamo mehke vode v izobilju, ni splakovanje nič težkega. Pri srednje trdi ali zelo trdi vodi pa je izplakovanje perila delo, ki zahteva precej skrbnosti, ako hočemo ohraniti perilo belo in dolgo časa uporabno. Zelo zanimive so v tem pogledu drobnogledne slike tkanin, ki so bile oprane v različni vodi, boljše bile dobro ali slabo izplaknjene. Prva tkanina, ki je bila oprana v celem dvajsetkrat, a slabo splaknjena, je že popolnoma prepojena z apnenim milom, ki se tvori iz mila v trdi, apneni vodi. Taka tkanina mnogo manj vsrkava vodo (za dve tretjini manj), kar je posebno slabo za otroško in bolniško perilo. Močno povečana slika posameznih vlaken tkanine kaže tudi, da apnena prevleka ni samo na vrhu blaga, ampak da je prodrla tudi vanjo in sedla na vlakna. Slika tkanine, ki je bila v perilu že petdesetkrat, a je bila pravilno izplaknjena, pa ne kaže nobene apnene prevleke. Pri splakovanju moramo spraviti iz perila vse ostanke mila. To dosežemo, ako perilo temeljito zmencamo v več mehkih vodah, od katerih mora biti prva vroča. Nič manj pa ni važna množina prve vode, katere naj bo več, kakor smo imeli luga ali milnice, v kateri smo perilo kuhali. Čim večja je namreč količina rudninskih snovi, ki delajo vodo trdo in se v njej spajajo z milnico, ki je ostala v tkanini, tem večja je nevarnost, da se tvori apneno milo, ki se zajé v perilo in ostane v njem. Prvi, vroči vodi za izplakovanje pridenemo tudi nekoliko sode. Ko perilo izperemo iz te prve vode, bomo morda opazili, da se ta še malo peni in je mlečno kalna. To je dobro znamenje; nasprotno pa je voda, ki je po

prvem splakovanju takoj čista, znak, da leži milo na perilu in v njem. Perilo moramo v vodi temeljito premikati sem in tja. Druga voda za splakovanje bodi še topla in mehka, a je je lahko malo več kakor prve; ne pridenemo ji pa nobenih snovi. Šele tretja voda je lahko mrzla. Če smo prav delali, je šlo že vse milo iz perila. Kakor vidimo, zahteva pravilno splakovanje precej časa, pažnje in truda, saj je to eno najbolj važnih opravil pri pranju. Kjer je voda pri splakovanju takoj čista, tam je perilo slabo splaknjeno; kajti voda, ki je pobrala vse ostanke mila iz perila, ne more biti čista.

Perila tudi ne ovijamo preveč, ker s tem škodujemo tkanini, ampak rajši ga obesimo malo bolj mokrega, da se dalje časa suši na soncu in se pri tem bolj obeli. Za ovijanje večjih kosov perila imamo dobro in ceneno pripravo, ki jo pritrdimo na rob škafa; z njo opravimo sicer težko delo igranje. Pri obešanju se nam ni treba sklanjati za vsak kos k tlom, ako uporabljamo star otroški voziček, če je pri hiši. V njem perilo udobno ob vrvi prepeljavamo. Čas, pota in trud si tudi prihranimo, ako obešamo na dve vzporedno ležeči vrvi hkratu. Pri tem delu nam pride zelo prav delovni predpasnik, ki ima prišit spredaj velik žep, v katerem imamo pripenjalke za perilo, da so sproti pri roki. Lahko si pa napravimo v ta namen tudi posebno, podolgovato in ne pregloboko vrečico, ki jo obesimo na vrv in po njej pomikamo naprej.

S. H.

KUHARICA

Zrezki iz telečjih jeter.

Jetra zreži na mezinec debele kose, vsak kos povaljaj po obeh straneh v moki in položi na vročo mast ali olje; ko po eni strani zarumeni, obrni, potresi z drobno soljo in naglo speci še po drugi strani. Postavi s solato na mizo.

Čokoladne rezine.

Mešaj deset minut: 4 dkg surovega masla, 15 dkg sladkorja, nekoliko vanilje in 5 rumenjake. Nato primešaj 3 kavne žlice kakava, 20 dkg moke in $\frac{1}{4}$ l mleka (mrzlega), primešaj sneg 3 beljakov, 5 dkg moke in cel pecilni prašek. Vse narahlo premešaj in stresi na veliko, pomazano in z moko potreseno pekačo. Razravnaj enakomerno ter postavi v srednje vročo pečico, da se peče pol ure. Ohlajeno prereži čez polovico, namaži polovico dobro z mezgo in z drugo pokrij ter zreži na poljubne rezine.

Juha iz pese.

Nastrgaj kakor za kislino repo $\frac{1}{2}$ kg olupljene pese. Zarumeni na žlici masti 4 žlice olja, drobno zrezano čebulo in prideni nastrgano peso, dalje ščep kumne, žlico kisa in praži skoraj do mehkega. Nato potresi žlico moke in zalij s poldrugim litrom tople vode ali kostne juhe, prideni majhen listič lavorjevega lista, vejico majarona, osoli in kuhaj četrto ure. Nato prideni žlico kisle smetane in stresi v skledo na opečene krušne rezine ali postavi s kuhanim, na kocke zrezanim krompirjem na mizo.

Špinačni narastek.

Napravi jajčne bleke. Razmotaj v lončku 2 jajci, 2 žlici mleka in nekaj zrn soli. Iz tega napravi štiri palačinke. Položi palačinko v skledo, ki je varna pred ognjem, ali na pločevinast krožnik in jo nadevaj s špinačo, kakor jo pripraviš za prikuho. Na to deni drugo palačinko, ki jo potresi z drobno zrezano šunko ali pečenko, nato zopet palačinko, špinačo in spet palačinko. Nato zmešaj jajce z 2 do 3 žlicami kisle smetane, oblij palačinke in postavi v srednje vročo pečico, da se nekoliko zapeče, ter postavi kot samostojno jed s stročjim fižolom na mizo.

Solata s smetano.

Oснаženo solato oblij s tole marinado: Zmešaj dva kuhana rumenjaka, $\frac{1}{4}$ l kisle smetane, sol, ščep popra, žličico gorčice in 1 do 2 žlici kisa ali limonovega soka. Dobro premešaj!

Špinačni rezanci pečeni.

Napravi rezančno testo iz 20 do 25 dkg moke, $\frac{1}{4}$ l kuhane, odcejene in sesekljanje špinače in dveh jajec. Testo razvaljaj, osuši in zreži široke rezance, jih kuhaj v osoljeni vodi 12 minut; kuhane odcedi in stresi v kozo, ki si v njej razgrela 1 do 2 žlici masti, premešaj in postavi za nekaj minut v pečico. Postavi s solato na mizo.

Jetrni emok.

Zreži štiri žemlje na majhne kocke in jih polij z $\frac{1}{10}$ l mrzlega mleka. Mešaj 2 dkg surovega masla, celo jajce in še en rumenjak ter primešaj žemlje. Razgrej žlico ocvirkov, v razgrete prideni žlico drobno zrezane čebule in 15 dkg govejih, dobro sesekljanih jeter, dobro premešaj in stresi k žemljam, osoli, prideni ščep popra in majaronovih plev. Ko vse dobro premešaš, pusti, da uro stoji. Potem napravi iz tega velik emok, ki ga položi v dobro pomočen in ožet prtīč in ga zaveži ter kuhaj v slani vodi 40 minut. Nato ga zreži na prst debele kose, naloži na krožnik in zabeli z žlico masti, ki si v njej zarumenila žličico drobtin. Postavi s stročjim fižolom v omaki na mizo.

Stročji fižol v petršiljevi omaki.

Razpusti v kozi za drobno jajce surovega masla, prideni žlico moke in mešaj nekaj minut. Nato prilij $\frac{1}{4}$ l juhe, ki si v njej kuhala fižol, in pusti, da zavre. Gladki omaki primešaj žlico zrezanega petršilja in odstavi. Posebej zmešaj rumenjak in žlico kisa, zlij v omako, prideni tudi odcejeni fižol in pusti, da vse skupaj še nekaj minut vre.

Bovla iz malin.

Stresi v lonec $\frac{1}{4}$ kg sladkornih kock, prideni liter belega vina in zmešaj, da se sladkor raztopi. Nato prideni $\frac{1}{2}$ kg malin, pokrij in pusti uro stati. Nato prilij $\frac{1}{4}$ l radenske vode ali kozarec sodavice in postavi na mizo.

Vino iz vrtnic.

Lističe oplakni, potresi s sladkorjem in zalij z vinom, pokrij in pusti stati pol ure. Nato precedi in zamaši ter prilivaj drugemu vinu.

Vampi z oljem.

Skuhaj 1 kg vampov do mehkega in kuhane zreži na rezance. Razgrej v kozi $\frac{1}{10}$ l olja, prideni žlico se-sekljane prekajene slanine; ko se nekoliko scvre, prideni dve žlici drobno zrezane čebule in ko prav malo zarumeni, prideni žlico drobno zrezanega petršilja in strok strtega česna. Ko vse minuto pražiš, prideni vampe, jih osoli, prideni sčep popra in jih praži četrt ure. Nato primešaj vampom dva kuhana in pretlačena paradiznika, premešaj in preden postaviš na mizo, jim primešaj 2 do 3 žlice bohinjkega ali parmezanskega sira. Postavi jih s krompirjevimi krhlji in s stročjim fižolom v solati na mizo.

Masleni kruh.

Mešaj 15 dkg surovega masla, 15 dkg sladkorja, 2 celi jajci in 5 rumenjakov, primešaj drobno zrezane lupine od polovice limone ali pomaranče, sneg 5 beljakov, 20 dkg moke in cel pecilni prašek. Vse narahlo premešaj in stresi v dobro pomazan, z moko potresen model, ki je za škofov kruh, ter peci v srednje vroči pečici.

ČARODEJEVA DELAVNICA

Kockanje.

V naslednjih primerih prinašamo nekaj najnavadnejših in tudi nekaj bolj zapletenih iger s kocko. Zato je potrebno, da najprej razložimo bistvo kockanja — kocko.

Kocka ima na vsaki ploskvi skupino pik, ki so po vrsti od ene do šest. Namestitev teh pik ali oči pa ni čisto svojevoljna, kot bi si mogoče kdo mislil, ampak pogoj je, da mora biti vsota obeh nasproti si ležečih skupin vedno 7. Nasproti 6, 5 in 4 leže torej zmeraj 1, 2 in 3.

Za navadno igro potrebujemo tri kocke, ki jih stresamo iz posode na mizo. Kock pri tem ne smeš ustavljati in zavirati, ampak je treba počakati, da se same ustavijo. Za veljavnost igre se morajo vse kocke postaviti na eno izmed šestih ploskev. Štejejo se pike ali oči, ki se nahajajo na zgornji ploskvi.

Pri navadnejšem kockanju se ocenjuje samo število doseženih pik in zato odloča pri tem množina. Na primer: A doseže s tremi meti 49 pik, B pa samo 40. Igra je torej dobil A.

Hišna številka.

Pri tem kockanju ne odloča število vrženih oči, ampak je treba številke posameznih metov sestaviti, pri čemer postavimo najvišjo vrženo številko za stotico, srednjo za desetico in najmanjšo za ednico. Na primer: 6, 4, 3 = hišna številka 643, ali 5, 2, 1 = hišna številka 521.

Ta igra postane lahko še bolj zanimiva, če vržeš vsako kocko posebej. Lahko na slepo, preden dvigneš kozarec, že vnaprej, pred prihodnjim metom uvrstiš met v svojo razpredelnico. Igralec mora torej na slepo, preden dvigne kozarec, ali pa pred prihodnjim metom določiti, ali bo številka, ki jo bo vrgel, postavljena spredaj, na sredi ali zadaj, bo torej stotica, desetica ali ednica. Če igralec to napoved opusti, se met lahko šteje, kakor hočejo drugi.

Številka sedem.

Pri tej igri gre za to, kdo z najmanj napačnimi očesi spravi vse tri kocke na pet in (ali) na dve. Začneš igro s tremi kockami in toliko časa mečeš kocke, ki kažejo druga očesa, dokler vse tri ne pokažejo pet ali dve. Kdor dovrši to nalogo z najmanj napačnimi očesi, je zmagovalec.

Igra poteka takole:

A: 6 3 1, 5 4 4, 6 3, 5 6, 3, 2 = 36

B: 4 2 2, 3, 6, 4, 5 = 17,

C: 5 2 2 = 0 napačnih oči.

Seveda se ta igra tudi nasprotno lahko igra in je tisti zmagovalec, ki se najdlje vzdrži, torej tisti, ki ne spravi vseh treh kock na pet ali dve in vrže največ napačnih oči.

Šestdnevno jezdenje.

Kockati je treba z dvema ali tremi kockami šest dni (krogov), zmeraj po en met. Dosežene pike povedó prehojene kilometre. Tretji dan, polčas, je najboljši dan, zato šteješ na ta dan dosežene kilometre dvakrat. Šesti dan, končni tek, je dan odločitve, zato zaznamuješ dosežene kilometre trikrat. Igra je prav do konca napeta, ker zaostali lahko pri končnem teku še zmagajo. Za zgled popis tekme z dvema kockama.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	dan	
Golob	6	9	14	8	2	27	km	= 66 drugi,
Jelenec	9	5	16	7	8	18	»	= 63 zadnji,
Hostnik	10	8	20	5	4	30	»	= 77 prvi zmagovalec.

*

Umazana zbornica.

V starih časih je angleški zakon zahteval, da je moral poslanec, ki je v zbornici govoril na neparlamentarni način, klečé prositi odpuščanja pred zbranimi poslanci. Nekoč je moral poklekniti tudi sloviti državnik O'Connell. Toda ko se je dvignil in videl kolena vsa poprašena, je vzkliknil:

»In vendar je ta zbornica umazana!«

Nazorni pouk.

Neko jutro je učenjak Ceneri, profesor rimskega prava na univerzi v Bologni, tako pričel svoje predavanje:

»Gospodje, jaz odpotujem (veselje v vseh klopeh), grem v Rim in ne vem, koliko časa bom odsoten. (Smeh se spremeni v pritrdjevanje pri dijakih, ki se veselé počitnic.) Prijatelja imam, ki mu izročim svoje imetje! (Nekateri med najbolj nestrpnimi so vstali in se bližali vratom.) Glejte, to je, kar imenujemo v rimskem pravu 'contractum depositi' in o čemer bomo danes razpravljali.«

Blaga duša.

Žena je morala možu, ko je bil na smrtni postelji, priseči, da se ne bo vnovič poročila.

»To ti je mož,« je rekel nekdo, »še v zadnjih trenutkih je mislil, kako bi druge obvaroval nesreče!«

UGANKE IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE

Konjiček.

(Hostar, Radovljica. — 14 točk.)

Številnica.

(M—č, Ljubljana. — 5 točk.)

34, 11, 45, 14, 21, 53, 11, 35, 31, 21, 44,
42, 43, 21, 34, 21, 35, 25, 34, 11, 31, 24,
35, 41, 42, 43, 11, 53, 25, 13, 41, 53, 53,
21, 33, 25, 32, 41, 32, 43, 25, 53, 25, 13, 41.

Recept.

(France, Središče. — 10 točk.)

31, 33, 35, 12, 21, 15, 33,
11, 21, 54, 43, 25, 11, 21.

Kvadrat.

(Pepe, Kropa. — 3 točke.)

Razdeli število 24 na devet števil. Vsota mora biti počez, navpično in po diagonalah vselej enaka.

Črkovnica.

(S. Demšar, Poljane. — 12 točk.)

N L J Z L O R T V A
K O N R A O A E J O
E Č E E N O N D L M
I P E L O S A R K B
T M R P I T S J D I
R L A J R A T P T Č
A O B S R I N E R U
A A R J K Z O P N I
A D O E I E D Ž E S
E A S D E V O R N D

Stična.

(Al. Š., Ljubljana. — 11 točk.)

Vremenska uganka.

(Nace Cuderman, Tupaliče. — 6 točk.)

COFA PERAFUCIFA POFAGIFURI-
GEFA PEPIFACU PORIFARAFUGO
GOFUFOCAFAGIPAGO GUFU GIFA-
RAFA. POFA PEPIFACU CEPARUFU-
COFAGO GUFU CECARAFU ROFU-
GOFU RAPICUFA.

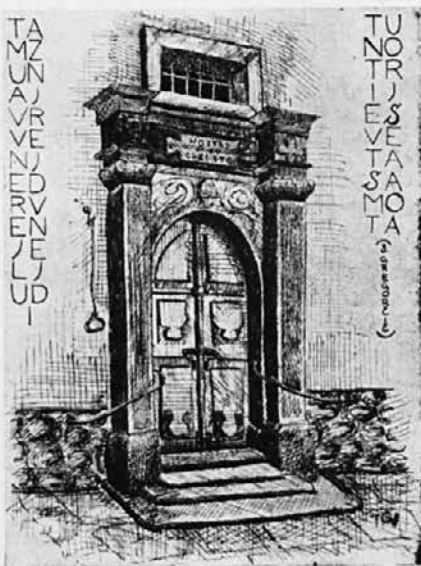
Naloga.

(Zmago, Ljubljana. — 15 točk.)

Katero knjigo ima Zmago Kimavid iz Sparte?

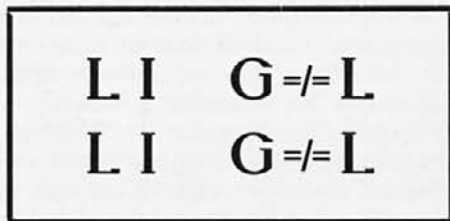
Samostanska vrata.

(Vlado G., Ljubljana. — 2 točki.)

Črkovna podobnica.

(Jota, Ljubljana.)

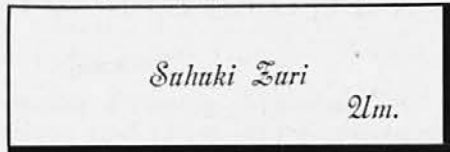
Pregovori.

(Efes, Bohinj. — 8 točk.)

Še pametni ljudje vodo kalé.
Ura zamujena, ne povrne se nobena.
Več kuharic, manj potic.
Kdor išče, najde.
Pišče kokoš uči.
Zob dosti, kruha malo.
Tiha voda bregove podjeda.
Iz vsakega pregovora vzemi en zlog,
da dobiš nov pregovor.

Japonska posetnica.

(Janko Moder, Dol. — 7 točk.)

Steber.

(Kosmač France, Ljubljana. — 9 točk.)

a	a	a	a	a	1. Ameriško posestvo
a	a	a	a	b	2. Prvi ruski knez
c	e	e	e	e	3. Kralj divjega nar.
e	f	i	i	i	4. Azijska država
i	i	i	k	k	5. Otok v Sred. morju
k	k	l	l	m	6. Vrsta pesmi
m	m	n	n	o	7. Sveto opravilo
p	p	p	r	r	8. Mesto v Nemčiji
r	r	r	r	s	9. Cerkev. dostojanstv.
s	t	u	v	z	10. Moško ime

V prvi vrsti navzdol dobiš ime slovenskega pisatelja.

Rešitev ugank v avgustovski številki.

Hiše. Črke so razvrščene v podobi velike črke J. Ker je J enajsta črka v abecedi, beri vsako enajsto črko. — Kjer so hiše, so tudi ljudje!

Kvadratnik. 1. mira, 2. plima, 3. vatar, 4. bradlja, 5. ponirek, 6. slikar, 7. korak, 8. iver, 1—9. Mladikar.

Številnica. K prejšnji vsoti ali razliki prištej ali odštej naslednje število in vzemi iz abecedne vrste tisto črko, ki ti jo pove novo število! Dobiš:

Nadloge so povsod, kjer je človeški rod.

Posetnica. Kar mu žena skuha.

Obvestilo. Ključ: Števila so v besedah skrita: petek, pri nakladanju, stric, deset. — Pet in trideset let.

Majol'ka. Zunaj lepo pisana, znotraj vinca zvrhana. Nar(odna).

Koledar. Vzemi iz imena svetnika črko, ki ti jo pove datum. Dobiš: Mladika.

Magična črkovnica. Gad, Ana, dan.

Žveplenke. M

Vraza. Top, pot.

Besednica. Žetev je velika, delavcev je malo.

Skrit pregovor. Vzemi prve tri črke vsake besede, a začni zadaj: Nič je dobro za oči!

Fiziognomična uganka. Visokošolka.

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Zastavljanci ugank naj pošiljajo tudi vse rokopise na isti naslov.

LISTNICA UREDNIŠTVA

France Arnšek. Pred zarjo. (Sonet.)

Nad góro tiho zvezde se topè,
vse trudne migotajo mi v slovò;
v doleh nekje zvonovi zazvonè
in pesem v zvezd umiranje tresò.

V nalahkih zgibih misli se lovè,
izgublajo se v jutranjo temò;
prvotnosti si davne zažele...
...prelesti sedajo nekàm na dnò.

Ko da je sladko v pozabljenje pluti,
v mrak tonem, pesem tone z mano v mol
in ko zgubljena stvar sem, brez peruti,

sam sebi zdim se zlomljen nič, ves gol...
Oh, sram me je pred daljnim, svetlim Soncem
v pozabi in nemóci kot pred — Koncem.

Najslabša je druga kitica. Nepoetičnih mest je tudi mnogo (pesem tresò, v nalahkih zgibih, zlomljen nič itd.). Tudi rime so deloma le navidezne. Vse te podrobnosti narekujejo svet: zlahktni in prefiniti moraš okus ob dobrih zgledih. Beri najboljše sodobne in polpretekle stvaritve. V drugih pesmih si boljši, tudi v prostem verzu, le včasih zdrkneš v nepoetične plitvine. Prav bo tudi, da poleg osebne lirike poskušaš tudi s socialno.

Krivec. Črtica V žetvi je prvi poskus v opazovanju, svojskega še ne kaže nič. Pa čemu tako naturalistična snov? Ti ne pristoj! To so vplivi! Na dolgo popisuješ in pripravljajš dogodek, potem pa kar z nekaj besedami opraviš. Pa vendar — nekoč bo. Delaj, resno in idealno!

Obsopóski. (Vsem, ki to berejo, moram najprej zaupati, da je to četrtošolec.) Pišeš črtico, v kateri zahrbtno natolcuješ nekega dobrotnika — čeprav le »literarno«; pa tudi pesem si poslal in k njej dostavek, ki ga pač moram priobčiti: »Danes Vam pošiljam zopet resnično, še preveč resnično doživeto pesem, lirično 'Slovo'. Rima kakor tudi drugo je res preveč svobodno. To pa zaradi tega, da ne bom jemal od naših starih pesnikov, ali pa tudi iz polpretekle dobe, kar ste Vi mnogokrat očitali v Listnici uredništva v Mladiki. Mislim, da sem svoboden, ker nisem jemal nobenega motiva, kljub temu, da sem mnogo pesmi bral in se jih učil. Če se je le vrnil kak, vedite, da nevedoma... Še nekaj je, kar ne vem, kako je. Ko sem čital Mladiko, sem videl, da je enkrat urednik g. dr. Jože Pogačnik, drugič pa zopet Vi (piše na naslov pisatelja Finžgarja).« — Odlomek iz pesmi:

»Poslavljajš se od rodnega doma?«
Solza je v očeh že dovolj.

»Le kaj ti je tega bilo potreba?«
Oh, doma je res že dovolj.

Ali glej; na pragu tam oče in mati;
bridke ju tarejo skrbi.

Računajo v srcu, če svetna skušnjava
bo iztrgala v srcu zapuščeno molitev. Itd.

Dragi, prevelika svoboda ti je v škodo. Skušaj biti nesvoboden. In — ustanovi dijaški list med kolegi, čez leta pa se spet oglasi.

NARODNO BLAGO

CESAR JOŽEF IN STISKI SAMOSTAN

(Dolenjska pravljica. V št. Lovrencu zapisal I. Šašelj.)

Cesar Jožef je prihajal večkrat v Stično, da je opazoval menihe, kako ravnajo s tlačani. Nekoč pa se je celó preoblekel v kmečko obleko in en dan tlako delal. In ko je prišel zopet drugič v samostan, je povedal, da je bil sam med tlačani. Preden je samostan razpustil, je prišel zopet v Stično in obljubil opatu, da samostana ne bo razpustil, če mu bodo prav odgovorili na tri uganke, in sicer: 1. Kje je sredina sveta, 2. Koliko je zvezd na nebu, 3. Kaj on misli. Gospod opat, star mož, je bil v velikih skrbeh, kako bi odgovoril na te uganke, in potoži svoje skrbi samostanskemu mlinarju. Ta pa mu odgovori: »To je prav lahko. Skrb za odgovore prevzamem jaz.«

Na dan, ko se je cesar napovedal, da pride v samostan, je ukazal mlinar, naj zneso vsa pisma, kolikor jih

imajo v samostanu, na samostansko dvorišče. Mlinar sam pa se je oblekel v opatovo obleko in je tudi sam sprejel cesarja, ko se je pripeljal v samostan. Ker je bil pa mlinar močno zgovoren, je govoril s cesarjem v začetku le o drugih stvarih. Na mah pa mu pravi cesar: »Dosti je zdaj tega! Zdaj pa odgovorite vi na moja vprašanja!«

»Dobro,« pravi mlinar v opatovi obleki, »lahko bo odgovoriti.« Cesar vpraša: »Povejte torej, kje je sredina sveta?« Mlinar odgovori: »Ravno tule pri vodnjaku (ki je bil sredi dvorišča); če to ni res, svitli cesar, lahko premerite.« Cesar odgovori: »Dobro, verjamem. Koliko pa je zvezd na nebu?« »Presvitli cesar,« odgovori mlinar, »prav toliko, kolikor je v tehle pismih na dvorišču črk. Če ne verujete, lahko preštejete.« »Že verjamem,« odgovori cesar, »no, zdaj pa mi povejte še mojo misel!« Mlinar pa odgovori: »Presvitli cesar, vaša misel je ta, da govorite s patrom opatom.« »Res je, mislim to,« pravi cesar. Mlinar pa odgovori: »O ne, jaz sem le samostanski mlinar, pa ne opat.« — Nato se je cesar odpeljal, svoje besede pa ni držal. In ko se je zopet pripeljal v Stično, je samostan zatrl in menihe razgnal.

(Povedal g. Fr. Štrekelj, gostilničar in posestnik v Pračeah pri železniški postaji.)

UGANKARJEM

RESILCI UGANK IZ AVGUSTOVSKÉ ŠTEVILKE

Klopčič Josip (100), Vovk Joža (100), Kalan Luka (100), Jeglič Stanko (100), Primožič Ivan (100), Justin Mihaela (100), Modrinjak France (100), župnijski urad Pišce (100), Rošker Justina (100), Gruden Franc (100), Dobrovoljc Alojzij (100), Benedik Franc (100), Sodja Franc (100), Cesar Anton (100), Mlakar Jožef (100), Savica Srednja vas (100), Pavlin France (100), Mihelčič Franc (100), Bulovec Ivo (100), Perkavec Albin (100).

Lipoglavšek Slava (92), Rakovec Josip (92), Počivalnik Danica (85), Jeraša Janez (92), Steiner Vilko (85), Demšar Viktor (85), Cuderman Ignacij (68), Jan Lovro (75), Knjižnica Marijanišče (75), Fortuna Jelica (80), Kantušer Božo (66), Trebše Alojzij (95), Kržišnik Angela (93), Kržišnik Helena (93), Petelin Francka (93), Petelin Marija (93), Aleš Franc (95), Imperl Peter (95), Ornik Cilka (53), Kalan Minka (85), Papler Marija (92), Lukovšek Ivanka (92), Briški Jože (95), Plestenjak Vera (59), Videnšek Ana (92), Šušteršič Franc (75).

Miklavčič Anton (48), Videčnik Aleksander (34), Papler Julka (46), Nartnik Marija (41), Slapšak Marija (43).

Posebno uganke so rešili: Miklavčič Anton, Klopčič Josip, Vovk Joža, Lipoglavšek Slava, Rakovec Josip, Kalan Luka, Jeglič Stanko, Jan Lovro, Knjižnica Marijanišče, Primožič Ivan, Justin Mihaela, Modrinjak France, župnijski urad Pišce, Rošker Justina, Kantušer Božo, Trebše Alojzij, Kržišnik Angela, Kržišnik Helena, Petelin Francka, Petelin Marija, Aleš Franc, Imperl Peter, Kalan Minka, Papler Marija, Lukovšek Ivanka, Gruden Franc, Dobrovoljc Alojzij, Briški Jože, Benedik Franc, Sodja Franc, Cesar Anton, Mlakar Jožef, Savica Srednja vas, Videnšek Ana, Šušteršič Franc, Slapšak Marija, Pavlin France, Mihelčič Franc, Bulovec Ivo, Perkavec Albin.

Izžrebani so bili: Za prvo nagrado: Pavlin France, učitelj, Radovljica-Mošnje; za drugo nagrado: Šušteršič Fr., župnik, Selca nad Škofjo Loko; za tretjo nagrado: Papler Julka, Doslovče, pošta Žirovnica.

POMENKI

F. P., Podnart, in M. P., Rob: Vajina rešitev kvadrata v julijski številki je 2^{1/2}; torej občutno napačna!

J. P., Doslovče. Tvoje uganke zdaj razumem, toda ti moram, žal, povedati, da so v tej obliki skoraj neuporabne. Poskušaj najti kaj boljšega!

S. V., Celje. Julijske rešitve so prišle prekasno. Uganke so kar dobre in jih bom počasi priobčeval. Še pošlji!

N. C., Tupaliče. Pošlji mi še kaj takih uganek!

RAZPIS NAGRAD ZA SEPTEMBER

Izžrebani dobé knjige iz založbe Družbe sv. Mohorja, in sicer za prvo nagrado v vrednosti 80 din, za drugo nagrado v vrednosti 40 din, za tretjo nagrado pa v vrednosti 20 din.

Vrh tega bo žrebanje za posebno nagrado in za četrtletne nagrade.

ŠOLSKE KNJIGE

za osnovne, meščanske, srednje, strokovne in višje šole,
dobre pomožne učne knjige za vse predmete v veliki izbiri

ŠOLSKE POTREBŠČINE

kakor svinčnike, peresa, radirke, ravnila, risarske potreb-
ščine, razne zvezke, aktovke itd. Vam nudi po nizkih cenah

KNJIGARNA MOHORJEVE TISKARNE

CELJE, Prešernova ul. 17 * LJUBLJANA, Miklošičeva c. 19

Posebno opozarjamo na

CVETJE IZ DOMAČIH IN TUJIH LOGOV

Doslej je izšlo 10 zvezkov:

1. SIMON GREGORČIČ, IZBRANE PESMI. Priredil dr. Iv. Pregelj. Broširan izvod Din 9.— (12.—), vezan Din 18.— (24.—).
2. FRAN LEVSTIK, MARTIN KRPAN. Priredil dr. Anton Slodnjak. Broširan izvod Din 5.— (4.—), vezan Din 9.— (12.—).
3. HORATIUS FLACCUS, PISMO O PESNIŠTVU. Priredil in prevedel A. Sovrè. Broš. Din 7.50 (10.—), vez. Din 15.50 (18.—).
4. JOSIP JURČIČ, JURIJ KOZJAK. Priredil dr. M. Rupel. Broširan izvod Din 9.— (12.—), vezan Din 18.— (24.—).
5. VALENTIN VODNIK, IZBRANO DELO. Priredil dr. Iv. Grafenauer. Broš. izvod Din 9.— (12.—), vezan Din 18.— (24.—).
6. MATIJA ČOP, IZBRANO DELO. Priredil dr. Avgust Pirjevec. Broširan izvod Din 9.— (12.—), vezan Din 15.— (20.—).
7. SIMON JENKO, IZBRANO DELO. Priredil dr. Ivan Pregelj. Broširan izvod Din 9.— (12.—), vezan Din 18.— (24.—).
8. ŽITJA KONSTANTINA IN METODIJA. Priredil dr. Fr. Grivec. Broširan izvod Din 9.— (12.—), vezan Din 18.— (24.—).
9. IZBOR PREKMURSKE KNJIŽEVNOSTI. Priredil Vilko Novak. Broširan izvod Din 9.— (12.—), vezan Din 18.— (24.—).
10. JOSIP JURČIČ, DESETI BRAT. Priredil France Koblar. Broširan izvod Din 18.— (24.—), vezan Din 27.— (36.—).

NEMŠKO SLOVENSKI SLOVAR (Bartel - Janežič)

Peta, predelana in pomnožena izdaja. 888 strani.

Vezan izvod 60 din (za neude 80 din)

PREGLED OBČNE ZGODOVINE (Petelin - Krošl)

Zelo pregleden priročnik občne zgodovine od najstarejših časov do najnovejše dobe.

Broširan izvod 54 din (72 din), v platno vezan 66 din (88 din)

(Cene v oklepajih veljajo za neude Mohorjeve družbe.)